

**Univerzita Karlova, Filozofická fakulta,
Katedra sociální práce**

***Jedličkův ústav v proměnách
času***

Bakalářská práce

Monika Tvrzníková

2020

PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

vlastnoruční podpis

Poděkování:

Touto cestou bych velice ráda poděkovala paní PhDr. Pavle Kodymové, Ph. D. za vedení práce, velikou trpělivost a podporu a dále Mgr. Petru Kolářovi za pomoc se získáním zdrojů.

V Praze dne

vlastnoruční podpis

Abstrakt:

V této bakalářské práci popisuji historii Jedličkova ústavu, důležité mezníky jeho vývoje. Také je zde popsán jeho vývoj v návaznosti na důležité události v jeho historii a také osobnosti, které jsou s ním spjaté. V popisu současné doby přidávám i výčet služeb, které poskytuje.

Abstract:

. In this thesis I describe the history of the Jedlička Institute, important milestones of its development. It also describes its development in relation to important events in its history and also personalities associated with it. In the description of the present I add a list of services that it provides.

Klíčová slova

Jedličkův ústav, Rudolf Jedlička, tělesné postižení, Bakule, fyzioterapie, ergoterapie, škola

Key words

Jedlička Institute, Rudolf Jedlička, physical disability, Bakule, physiotherapy, ergotherapy, school

Obsah

Abstract.....	5
Klíčová slova.....	6
Key words	7
Úvod	13
1 Rudolf Jedlička	15
1.1 Zakladatelem Pražského sanatoria	21
1.2 U vzniku Jedličkova ústavu	28
1.3 Závěr života.....	34
2 František Bakule	37
2.1 Rodina	37
2.2 Škola	39
2.3 Bakule učitelem	41
2.4 Bakule podučitel	42
2.5 Bakule v Jedličkově ústavu	44
2.6 Po opuštění Jedličkova ústavu	49
3 František Filip (Bezruký Frantík).....	51
3.1 Dětství	51
3.2 Františkův vstup do školy	53
3.3 František v Jedličkově ústavu.....	55
3.4 Léta první světové války	65
3.5 Dětské výrobní družstvo	72
3.6 V Bakuleho ústavu.....	76
3.7 Samostatný život	77
3.8 Vídeň	79
3.9 Polsko.....	81
3.10 Lázeňské podnikání.....	83
3.11 Domov	85
3.12 Vlastní rodina	86
4 Než vznikl Jedličkův ústav	89

5	Odborné a právní okolnosti před vznikem Jedličkova ústavu	92
5.1	Sociální okolnosti vzniku Jedličkova ústavu	92
5.2	Organizační podmínky pro vznik Jedličkova ústavu	93
5.3	Od založení do začátku druhé světové války (1913–1938)	94
5.3.1	Spolu fungování školy pro vojíny-invalidy	96
5.4	František Bakule	98
5.5	Dob největší slávy	100
6	Osud Jedličkova ústavu za druhé světové války (1939–1945)	103
6.1	1939–1940	103
6.2	Osud léčeben Jedličkova ústavu	105
6.3	Jedličkův ústav a Lochovice	106
6.4	Konfiskace Nové budovy v květnu 1941	108
6.5	Jedličkův ústav v Sušici	112
6.6	Lochovice, školní rok 1941/1942	113
6.7	Nemocnice Jedličkova ústavu	113
6.8	Lochovice 1942/1945	115
6.9	Americké nálety na konci války	116
6.10	Nálet 14. února 1945	116
6.11	Závěr druhé světové války	117
7	Od konce druhé světové války do roku 1948 (1945–1948)	118
8	Po únoru 1948	119
8.1	Mírný pokrok (1960–1989)	121
8.2	70. výročí Jedličkova ústavu	122
8.2.1	Léčebná rehabilitace	122
8.2.2	Pracovní diagnostika	124
8.2.3	Výchovně vzdělávací péče, vzdělávání zdravotně postižených	127
8.2.4	Organizace výchovně vzdělávací péče v Jedličkově ústavu	128
8.2.5	Mateřská škola pro tělesně postižené	129
8.2.6	Základní škola pro tělesně postižené	130
8.2.7	Střední školy pro tělesně postiženou mládež	130
8.2.8	Výchova tělesně postižené mládeže	131
8.2.9	Estetická výchova	134

8.2.10 Předprofesní výchova.....	135
8.3 Spor o působení Jedličkova ústavu na Vyšehradě	137
9 Po Sametové revoluci (1989–2001).....	139
9.1 Ústav nebo domov.....	139
9.2 Spojení ústavu se školami	141
9.3 Koncepce rozvoje 1995-2001	142
9.4 85. výročí založení Jedličkova ústavu	143
10Současnost (2017 -)	146
10.1 Cíle a poslání Jedličkova ústavu	146
10.1.1 Cíle ve vztahu ke klientům:.....	146
10.1.2 Cíle ve vztahu k okolí	146
10.2 Bezbariérové školy	146
10.2.1 Základní bezbariérová škola.....	147
10.2.2 Bezbariérové střední školy	147
10.3 Přijímání klientů	148
10.3.1 Kontraindikace přijetí.....	149
10.3.2 Postup při přijetí	149
10.4 Ubytování klientů	149
10.4.1 Domov mládeže Topolka.....	149
10.4.2 Domov mládeže Tapky.....	150
10.4.3 Domácnost SB	150
10.5 Speciální pedagogické centrum.....	150
10.6 Sociální pracovník	151
10.7 Speciální pedagog.....	151
10.8 Psycholog.....	151
10.9 Fyzioterapie.....	152
10.10 Hypoterapie	152
10.11 Ergoterapie	152
10.12 Logopedie.....	153
Závěr.....	154
Použitá literatura a zdroje	155
Seznam zkratk	157

11 Slovník pojmů	158
------------------------	-----

Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem si zvolila historii Jedličkova ústavu, protože mě jako bývalou klientku zajímá, jak se během více než stoleté historie vyvíjel, jaké osobnosti jsou s ním spjaty a také jak fungoval během dob mnohdy nelehkých dob naší historie, také v době, kdy byli lidé s handicapem odsouváni na okraj společnosti.

Myslím si, že jeho historie je zajímavá i pro lidi, kteří s ústavem nijak nepřišli do styku a nemají o něm velké povědomí. Je to nejstarší instituce, která poskytuje ucelenou péči o lidi s handicapem na našem území.

osobnosti

1 Rudolf Jedlička

Jedličkův rod má, podle ústní rodinné tradice, kořeny na Jičínsku, kam přišel zakladatel rodu z oblasti Krakova v Polsku. Otec Rudolfa Jedličky se narodil v rakouském městě Marburg, kde byl jeho otec lékař a státní úředník ve službě. Dětská léta v blízkosti jihovýchodní Evropy ovlivnila dětství Michala Jedličky hlavně ziskem blízkého vztahu k jihoslovanským národům, což se později přeneslo na další generace. V 60. letech 19. století odešel do Prahy, kde vystudoval lékařskou fakultu. V roce 1867 se před promocí seznámil s Eliškou Francovou, jenž brzy pojal za manželku. Po svatbě se manželé Jedličkovi usadili v Lysé nad Labem, kde Michal Jedlička provozoval lékařskou praxi. (Dvořák, 2013, s. 9)

„První potomek, syn pokřtěný jmény Rudolf Tomáš, se manželům Jedličkovým narodil 20. února 1869 v domě Na staré poště č. p. 18, kde rodina bydlela do roku 1880, než přesídlila do lepšího o několik domů dále od náměstí. Celkem přivedli Jedličkovi na svět deset dětí, z nichž ovšem pět zemřelo v dětském věku. Hned dva Rudolfovi sourozence sklátila do hrobu epidemie pravých neštovic čili varioly v roce 1883, třebaže již desítky let byl znám Jennerův objev vakcinace a otec Michal Jedlička očkování proti neštovicím statečně prosazoval, občas i na vlastní riziko aplikoval. Riskoval tím v sedmdesátých a osmdesátých letech mnoho, na očkování ještě v odborných kruzích nepanoval většinově přijatý kladný názor a lékař, který se pro ně rozhodl, se v případě následných zdravotních komplikací vystavoval hrozbě pracovního i trestního postihu za ublížení na zdraví.“ (Dvořák, 2013, s. 9–10)

Ze sourozenců Rudolfa se dospělosti dožili tři bratři a sestra Eliška. Všichni synové Michala Jedličky toužili být, po otcově vzoru, také lékaři, což se povedlo jen Rudolfovi a jeho o 10 let mladšímu bratru Michalovi. Ostatní synové Michala Jedličky působili v podobných profesích. (Dvořák, 2013, s. 10)

„Otec Michal Jedlička časem dosáhl i významného společenského uznání povýšením na císařského zdravotního radu. Když v roce 1907 zemřel, byl pohřben na vyšehradském Slavíně jako důstojný zeť váženého vyšehradského měšťana a bývalého starosty, ačkoliv největší díl svého života

prožil v Lysé nad Labem. O necelé dvě dekády později spočinou na tomtéž místě i ostatky Rudolfa Jedličky, velkého syna svého národa.“ (Dvořák, 2013, s. 10)

Rudolf Jedlička byl velice zvědavý žák, a tak byl po absolvování obecné školy poslán do Prahy k dalšímu studiu. První střední školou, do které nastoupil, bylo německé gymnázium na Malé straně. Rudolf se však v tomto prostředí necítil dobře a nesžil se se svými spolužáky, neví se, zda mu více vadilo elitářství německých studentů, autoritativní pojetí výuky či výchova v přísném katolickém duchu. Svou situaci vyřešil přestupem na české Akademické gymnázium, kde byl spokojený a zaměřil se na přírodní vědy, hlavně fyziku. (Dvořák, 2013, s.11)

Na této škole zřejmě došlo k jeho rozchodu s katolickou církví a praktikovanou vírou, na straně druhé zde dozrálo jeho češství a vlastenectví. Mezi učitele patřil například Jiří Stanislav Guth-Jarkovský, známý autor soupisu a výkladu pravidel etikety. V maturitním ročníku byl nejen výtečným studentem, ale působil také jako přirozená autorita mezi studenty. Studium střední školy úspěšně ukončil maturitní zkouškou 8. července 1889 a podle očekávání se přihlásil na Lékařskou fakultu české Karlo-Ferdinandovy university, kam byl zapsán 15. října 1889. (Dvořák, 2013, s.11–12)

„V průběhu prvních dvou ročníků zaměřených na všeobecnou teorii oboru založil s kolegou Františkem Studničkou, spolužákem z Akademického gymnázia a pozdějším profesorem histologie a embryologie, dále pak s kolegy Herfortem, Mrázkem, Němcem, Sulcem, Baxou a Vosátkem Studentskou biologickou a histologickou společnost, v níž nad rámec náročných studijních povinností dobrovolně trávili dlouhé hodiny badatelskou prací s mikroskopem.“ (Dvořák, 2013, s.12)

Ve třetím ročníku Rudolfa Jedličku profesor Maydl, který právě na fakultu nastoupil, nadchl přednáškou o nových směrech v chirurgii natolik, že se Jedlička vyhradil jako budoucí chirurg. Talent a píle Jedličkova neušly pozornosti profesora Maydla a tak již v pátém ročníku praktikoval na klinice pro nemoci novorozenců a kojenců. (Dvořák, 2013, s.12)

„Rudolf Jedlička byl promován doktorem všeobecného lékařství 28. července 1895. Zprvu krátce působil jako externista na interní klinice prof. Emericha Maixnera, ještě téhož roku byl však přijat jako operační elév na české chirurgické klinice prof. Maydla. K 1. lednu 1898 zde byl jmenován asistentem a během prázdnin pak pravidelně zastupoval primáře chirurgického oddělení.“ (Dvořák, 2013, s.13)

Docentury dosáhl v roce 1901 prací, jež se zabývala novým způsobem anestezie, který by mohl vyřešit potíže se zvracením a dušením při použití do té doby běžné techniky. (Dvořák, 2013, s.13)

Rok 1901 byl pro Jedličku významný také proto, že tento rok musel profesor Maydl ze zdravotních důvodů opustit místo přednosta kliniky. Jeho náhradníky se stali Rudolf Jedlička a profesor Otakar Kukula. V říjnu 1902 se částečně uzdravený Maydl vrátil a Jedlička začal přemýšlet o svém osamostatnění. (Dvořák, 2013, s.14)

Na jaře 1903 si podal žádost na zemský výbor markrabství moravského o uvolněné místo primáře v Olomouci a Maydl mu napsal výborný posudek, ve kterém píše, že je mu líto Jedličkovy odchodu, ale zároveň mu přeje úspěch. (Dvořák, 2013, s.14–15)

„Nadějně vyhlídky však brzy nato zhatilo několik osudových událostí jdoucích v rychlém sledu za sebou. Dne 8. srpna 1903 náhle zemřel profesor Karel Maydl. Nedalo se v žádném ohledu říci, že by v posledních měsících kypěl zdravím, přesto však nebudil dojem člověka, jemuž se odpočítávají poslední dny. Záhy přišlo zamítnutí Jedličkovy žádosti o jmenování primářem v Olomouci. Z odůvodnění jasně vysvítilo, že jeho odborné přednosti byly pro rozhodování zemského výboru nepodstatné. Hlavním hlediskem bylo zachování vyváženého zastoupení české a německé národnosti ve významných funkcích v rámci markrabství moravského, protože byl v danou chvíli upřednostněn uchazeč německé národnosti.“ (Dvořák, 2013, s.15)

Alespoň částečným zadostiučiněním se pro Jedličku stalo oficiální pověření k vedení kliniky do jejího úplného obsazení. Návrh podal v profesorském sboru profesor Thomayer a po schválení Ministerstvem kultu a vyučování nabyl účinnosti na konci října roku 1903. (Dvořák, 2013, s.15)

Za jedenáct měsíců, 30. září roku 1904 bylo o místě rozhodnuto v Jedličkuv neprospěch, protože přednostou První chirurgické kliniky byl jmenován profesor Otakar Kukula. Velice zklamany Jedlička kliniku definitivně opustil a přijal místo na univerzitní poliklinice v Příčné ulici na Novém Městě, a ještě si otevřel soukromou praxi. (Dvořák, 2013, s.15-16)

Kvůli udržení kontaktu s výukou mediků přijal pověření střídavě přednášet poliklinické praktikum a rentgenologický kurz. Nejtěžší pro něho bylo, že ztratil možnost operovat. V tom mu ale pomohli jeho bývalý kolegové, kteří prošli klinikou a osamostatnili se v okresních nemocnicích tak, že ho zvali k jednotlivým operacím. Jedlička tato pozvání rád přijímal, aby si udržel operátorskou zručnost a kontakt s novinkami v oboru. (Dvořák, 2013, s.15-16)

„První klinické působení Rudolfa Jedličky trvalo celkem šest veledůležitých let, počítáme-li pouze roky, kdy mohl pracovat samostatně (1898-1904). Shrňme si je nyní zevrubněji. Předně je nutné připomenout, že na přelomu devatenáctého a dvacátého věku nebyly v chirurgii ustáleny vyhraněné podobory, chirurg jako operátor tedy musel prakticky ovládnout obor v celé jeho šíři a být schopen operovat každý problém, který den přinesl. Úspěch operace navíc výrazně závisel na rychlosti provedení. Tehdy běžně užívaná anestetika, hlavně chloroform a éter, byla pro svou jedovatost při delším působení pacientovi nebezpečná. Byla však nebezpečná i operátorovi a nejbližším přítomným, neboť se jednalo o vysoce těkavé látky podávané jednoduchým kapacím způsobem často v teplém a vydýchaném prostředí přeplněných poslucháren.“ (Dvořák, 2013, s.16)

V roce 1895, což je rok Jedličkovy promoce, na Vánoce uveřejnil Conrad Roentgen zprávu o objevu nového typu záření, jenž nazval paprsky X. Český tisk tuto zprávu otiskl 7. ledna 1896 a již v únoru měl přednášku profesor Strouhal na které demonstroval paprsky X. Jedlička vyvinul velké úsilí, aby se na tuto přednášku dostal. Jako jeden z prvních pochopil, jaký význam má objev pro budoucnost medicíny a než skončil rok 1896 měl jako první v celé monarchii vyjednán a zařízen rentgenový kabinet v hotelu u Černého koně, kde prováděl vyšetření pomocí paprsků X. Toto místo nebylo vybráno náhodně. Prvním mužem, který byl v Čechách ochoten investovat do nového přístroje byl právě

majitel hotelu u Černého koně, což je dnešní Slovanský dům v ulici Na Příkopě. Hosté se během čekání na jídlo mohli bavit prohlížením kostí na rukou, což zvyšovalo návštěvnost hotelu. (Dvořák, 2013, s.17)

„Prvním praktickým použitím bylo Jedličkovo diagnostikování hřebu v žaludku tesaře, jenž ho při práci oběma rukama spolknul, a který pak profesor Maydl 12.ledna1897 úspěšně vyoperoval.“ (Dvořák, 2013, s.17)

Během roku 1897 Rudolf Jedlička objednal u firmy Max Kohl v Saské Kamenici Roentgenův přístroj, na jehož zakoupení si půjčil 4 000 zlatých, což byla částka, která více než dvojnásobně převyšovala jeho roční příjem. S kolegy Morávkem, Niederlem a Šťastným vyrobili chybějící součástky. Profesor Maydl požádal o dotaci na přístroj, ale ta byla schválena až v roce 1900. Do té doby Jedlička veškerý potřebný materiál platil ze svého. (Dvořák, 2013, s.18)

„Když se pak roku 1902 Jedlička ucházel o zpětné proplacení vlastních nákladů na nákup fotografického materiálu, byl u Ministerstva kultu a vyučování napaden anonymním udavačem, který upozornil na to, že v letech 1897–1900 vykonával na klinice neschválenou činnost. Akademický senát, obvykle velmi zdrženlivý v podpoře nových metod, se tentokrát za Jedličku postavil: „Má-li se provést v kterémkoliv ústavě lékařském nějaké nové bádání, nebo má-li se kontrolovati výsledek bádání takového, které v určité době zaměstnává celý vědecký svět – anebo ukáže-li se nezbytná potřeba opatřiti některé nevyhnutelné didaktické pomůcky – zažádá se sice ihned o povolení, avšak realizování jest odloženo na dlouhou dobu, jak se velmi často stává – nezbyvá přednostovi nic jiného než objednati na své vlastní risiko potřeby, jež za nevyhnutelné pokládá; a nejsou nijak osamotnělé případy, že potřeby takové, nebyly-li uznány a povoleny, byly přednostou ze soukromých prostředků zaplacený.“ Ministerstvo a místodržitelství ukončily spor rozhodnutím, že docentu Jedličkovi má být udělena výtka.“ (Dvořák, 2013, s. 18-19)

Rudolf Jedlička v roce 1899 na základě vlastního rentgenologického výzkumu připravil k vydání studii o topografické anatomii lokte, která měla ve světě velký ohlas. Velkou pozornost Jedlička věnoval také zkrácení předlohou

expoziční doby, protože během dlouhé expozice pacient samozřejmě musel dýchat, a tak byly výsledné snímky rozmazány. (Dvořák, 2013, s.19)

Vedle rentgenologie Jedlička věnoval velké úsilí i prosazení oboru radiologie. V roce 1902 Marie Curie-Sklodovská separovala čistou radiovou sůl, Jedlička si ji opatřil na vlastní náklady a jako první v Čechách ji začal využívat pro léčebné účely. (Dvořák, 2013, s.19)

„Přišel s aplikací radia v platinových dutých jehlách, jež byla nazývána radiumpunkturou. Zkoumal účinky ozařování zhoubných nádorů a usiloval o prosazení radioterapie jako běžné součásti jejich léčby, jež by byla hrazena zdravotní pojišťovnou. Když v roce 1912 shrnoval své zkušenosti z radioterapie asi 150 pacientů na mezinárodním sjezdu všeobecné a lékařské radiologie, označil ozařování za nejvhodnější paliativní metodu pro neoperovatelné případy a za důležitou doplňkovou léčbu v případech operovatelných.“ (Dvořák, 2013, s.19-20)

Za své obrovské nasazení v oborech rentgenologie a radiologie neplatil pouze velkými náklady finančními, ale i vlastním zdravím. Medicína tehdy ještě neměla ponětí o škodlivosti paprsků X při častém a dlouhém používání. Jedlička běžně používal svoji ruku ke kontrole správného nastavení přístroje. V letech 1904–1923 se u něho začaly projevovat trvalé následky a postupně mu byly amputovány články prstů na levé ruce, zbyl mu pouze palec a ukazováček bez nehtového článku. Několikrát mu byla nabízena amputace poškozené ruky, kterou vždy odmítl a pahýl si vycvičil natolik, že byl schopen ho plnohodnotně využívat. Na portrétech a fotografiích z té doby si lze všimnout rukavice, kterou stále nosil na zmrzačené ruce. (Dvořák, 2013, s.20)

„Tři roky po odchodu z První chirurgické kliniky, 18. září 1907, byla docentu Jedličkovi udělena mimořádná profesura. Bylo by se tak stalo pravděpodobně mnohem dříve, nebýt nepříjemného vyšetřování finančních nesrovnalostí z roku 1901, kdy Jedlička jako suplující přednosta nechal vyměnit potrubní poštu uvnitř jednotlivých pavilonů za elektrický telefon. Žádost o proplacení nákladů podal na místodržitelství, které jí sice neodmítlo, avšak nezaplatilo. Jedlička trochu naivně považoval věc za vyřízenou, a když se v roce 1905 firma připomněla jako věřitel, který žádá buď peníze nebo vydání

přístrojů, nový přednosta Kukula obé odmítl, a ještě si dost mrzkým způsobem přisadil na adresu nedávno poraženého konkurenta Jedličky, že telefon byl zaveden neúčelně, a navíc je dosti poruchový. Ž po rozkladu děkana Lékařské fakulty prof. Jaroslava Hlavy podaném na místodržitelství byla dlužní částka v tichosti zaplácena a Jedlička očištěn. V této souvislosti stojí také za připomenutí, že ačkoliv profesor Jedlička mohl mít dostatek důvodů k osobní nevráživosti vůči Kukulovi, nenechával se jí ovládnout. Když se v roce 1908 konal v Praze IV. sjezd českých lékařů a přírodovědců a v jeho průběhu vznikl ostrý spor mezi Kukulou a Thomayerem o způsobu léčení zánětu slepého střeva, dokázal se veřejně postavit za Kukulu a nadto pochválit úroveň jeho přednostování i jedinečných muzeálií ve sbírkách kliniky, jimiž v odborných kruzích přidávala lesku svému hodnocení a pomáhala si otevírat cesty daleko za hranice.“ (Dvořák, 2013, s.20-21)

1.1 Zakladatelem Pražského sanatoria

Rudolf Jedlička zakoupil 9. července 1909 zanedbanou zahradu o rozloze přibližně čtyř hektarů, která byla na jižním a jihovýchodním svahu Vyšehradu, který v té době spadal pod samostatnou obec Podolí. (Dvořák, 2013, s.23)

K založení firmy, která byla zapsána do rejstříku obchodního soudu jako Pražské sanatorium společnost s ručením omezeným v Praze, došlo 24. října 1909. Podle stanov společnosti tvořilo představenstvo pětice jednatelů, která valná hromada volila a v případě potřeby doplňovala z trojice náhradníků. Ze středu se volil předseda představenstva a jeho náměstek. Hranice usnášeníschopnosti byla přítomnost alespoň třech jednatelů a za práci v představenstvu každému jednatele náležela odměna ve výši tří procent z čistého ročního zisku firmy. Dozorčí radě byla svěřena kontrolní role s pravomocí pozastavit rozhodnutí představenstva až do jeho posouzení valnou hromadou a vznesení jejího konečného stanoviska. Valné hromadě výlučně příslušelo schvalování účetních uzávěrek, schvalování kupních smluv na

nemovitosti v hodnotě nad 25 000 K, schvalování půjček, které přesahovaly stejnou hodnotu, odvolávání jednatelů, schvalování návrhů představenstva i výši odměn pro člen dozorčí rady. (Dvořák, 2013, s.24)

„První představenstvo se ustanovilo ve složení prof. Rudolf Jedlička, prof. Vladislav Mladějovský, doc. Duchoslav Panýrek, MUDr. Karel Fiedler a Mudr. Gustav Baštýř. Jeho mandát byl zkrácen ze tří let určených stanovami na jeden rok s ohledem na potřebu daleko dříve přehodnotit, kdo se v náročné zakladatelské úloze osvědčil a koho by spíše bylo záhodno nahradit. Společnosti se podařilo shromáždit kmenový kapitál ve výši 485 000 K formou úpisů na bodu neurčitou. Rudolf Jedlička šel příkladem a upsal na jistinu nejvyšší obnos, rovných 70 000 K. Svým úpisem se připojilo jedenáct profesorů a čtyři docenti Lékařské fakulty české Karlo-Ferdinandovy university, dva primáři pražských nemocnic, dvacet pražských a dva venkovští praktičtí lékaři, bratr profesora Jedličky Michal, jenž tou dobou pracoval jako asistent na Lékařské fakultě v haličské metropoli Lvově, a konečně jediný vetřelec mezi bílé pláště, advokát Petr Celestin Nesý.“ (Dvořák, 2013, s.24-25)

Na prvním setkání řádné valné hromady byla upravena pravidla a parametry upisování. Bylo rozhodnuto o navýšení kmenového kapitálu na 1 500 000 K a vyzvala širší veřejnost s nabídkou stát se dalšími společníky. Již nebylo důležité, aby byli noví společníci lékaři, ale bylo to výhodou při rozhodování. Podmínkou pro vstup bylo podání upisovací přihlášky a současné zaslání první splátky nabývaného podílu sanatoria na účet u Živnostenské banky pro Čechy a Moravu. První splátka měl být ve výši alespoň 25 % nabývaného vkladu před sečtením s upisovací přírážkou, která byla stanovena na 1% vkladu a měla sloužit na krytí správních a režijních výloh. Výše minimálního vkladu byla 2 000 K, hodnota jednoho hlasu, a maximální výše činila 50 000 K. Horní hranice byla zárukou proti ovládnutí společnosti silným vkladatelem či úzkou zájmovou skupinou. (Dvořák, 2013, s.25)

„Pražské sanatorium nebylo jen úspěšným podnikatelským záměrem, nýbrž ztělesňovalo také myšlenku vkročení lékařské péče u nás dosud nevyzkoušenou cestou. Rudolf Jedlička totiž v roce 1908 při své cestě do Ameriky navštívil ve státě Minesota město Rochester, aby si prohlédl

soukromou kliniku bratří Charlese Mayo a Williama Mayo v nemocnici Saint Mary provozované Řádem sester svatého Františka. Netajil se tím, že právě klinika Mayo pro něj svým pojetím znamenala výzvu k následování a že sanatorium tohoto typu by mohlo českému zdravotnictví výrazně prospět. Jedlička byl inspirován hlavně nerozlučným sepětím kliniky s posledním vědeckým výzkumem, jež se upevňovalo pravidelnými přednáškami vybraných vědců či zvláštní péčí věnovanou velké odborné knihovně. Dále ho nadchl způsob financování, v němž měli bohatí klienti možnost připlatit si za nadstandardní péči, načež z výnosu jejich příplatků byla zčásti hrazena péče o chudé pacienty.“ (Dvořák, 2013, s.25-26)

V Čechách v té době panovalo sociální rozdělení péče mezi fakultními nemocnicemi, kterým se movitější pacienti vyhýbali kvůli nedůvěře v práci mediků, a úzce specializovaná soukromá sanatoria. Rudolf Jedlička chtěl vybudovat svorník, který by byl nad touto dvoukolejností. Pražské sanatorium mělo nabízet co nejširší možnou péči, nadstandardní placenou péči a zároveň být přístupné i nižší vrstvě obyvatel. (Dvořák, 2013, s.26)

„Žádost o stavební povolení byla podána na jaře 1910. Zemská zdravotní rada projekt schválila 12. července 1910 s výhradami vůči porodnickému oddělení, což bylo pokládáno za úspěch. Od hlavního posuzovatele Alfreda Příbrama, profesora německé lékařské fakulty, se očekával apriorní negativismus vyvěrající z česko-německého soupeření, avšak profesor Příbram byl projektu sanatoria celkem vzato nakloněn. Výtky vůči porodnímu oddělení pramenily spíše ze strachu, aby konkurence sanatoria příliš tvrdě nezasáhla zemskou porodnici. Zemská zdravotní rada potom předala spisp místodržitelství, které vyslovilo souhlas s jejím stanoviskem a zformulovalo 31 podmínek, jejichž splněním nabyde stavební povolení platnosti. Rudolfu Jedličkoví se jako nepřijatelná jevila především podmínka pro porodnické oddělení, jež mělo přijímat rodičky výhradně v posledním měsíci těhotenství, pokud zároveň měly komplikace, jež vyžadovaly operativní zákrok. Odvolal se tedy proti ní k vídeňskému ministerstvu vnitra, jehož zdravotní výbor mu po několika měsících vyhověl a podmínku zrušil.“ (Dvořák, 2013, s.26-27)

Na konci roku 1911 po vyřízení všech úředních záležitostí a nutných úpravách pozemku, který se měl po vybudování sanatoria stát parkem, započalo hloubení základů. Náklady na stavbu byly vyčísleny na částku 1 800 000 K, což znamenalo, že veškeré výdaje, které byly připraveny i na vybavení sanatoria a nákup inventáře budou použity na stavbu, a ještě musí být o třetinu navýšeny. Okamžitě byl kvůli tomu sjednán úvěr a stavba byla hotova počátkem roku 1914. (Dvořák, 2013, s.28)

„Otevření sanatoria nemělo překvapivě podobu vlastenecké slavnosti, leč odborné exkurze pro vedení obou pražských lékařských fakult, české i německé, pro městskou zemskou a vrchní čili ministerskou zdravotní radu a pro lékařské spolky. První pacient byl přijat dne 29. května 1914. Prvním ředitelem byl jmenován člen představenstva a stavebního výboru sanatoria docent Otakar Kose, dosud primář Zemské nemocnice v Olomouci, který se s profesorem Jedličkou seznámil za první balkánské války v Bělehradě, kde jako dobrovolník vedl infekční oddělení vojenské nemocnice.“ (Dvořák, 2013, s.28-29)

Ředitel se snažil upevňovat vazby praktických lékařů na sanatorium tak, že jim nabízel inventář sanatoria k léčbě vlastních pacientů s tím, že pokud to bude nezbytné přenechají je péči lékařů sanatoria. Tato nabídka nebyla praktickými lékaři většinou přijímána, protože v sanatoriu spatřovali konkurenci. Kose se také snažil omezit nadstandardní péči, což bylo právem hodnoceno jako opuštění původního plánu Rudolfa Jedličky. (Dvořák, 2013, s.29)

Ošetřovatelky neboli sestry měly v popisu práce pouze ošetřovatelské činnosti. Roznášku jídla, lůžkovin a povlékání postelí, úklid měl na starosti pomocný personál. Pacienti měli zakázáno dávat jim spropitné, aby nedocházelo k újmě na pracovní cti a morálce. (Dvořák, 2013, s.29)

Návštěvník, který přišel do sanatoria byl okouzlen, uvítala ho rozlehlá vstupní hala s mramorovým schodištěm a ozdobnou fontánou doplněnou květinami. Celkem se v sanatoriu nacházelo 540 prostorných místností, jejichž tvar zajišťoval výhled na Vltavu. Nabízena byla lůžková péče až pro 120 pacientů a také ambulantní péče. Sanatorium bylo vybaveno tehdejšími novinkami jako například osobním výtahem, elektrickými zvonky na přivolání sestry. Nechyběly zde ani knihovna a čítárna. (Dvořák, 2013, s.30)

„Záhy po zprovoznění přibrzdila slibný rozjezd sanatoria světová válka. Jednotliví lékaři byli postupně povoláváni do armády, část budovy s osmnácti pokoji a sto lůžky byla uvolněna pro potřeby Červeného kříže, který zde léčil raněné a nemocné vojáky ve vlastní režii. Navzdory těmto nepříznivým okolnostem se původní plány dalšího rozvoje neuložily k ledu zcela. V roce 1915 se otevřel nový rentgenologický ústav se třemi diagnostickými a třemi terapeutickými aparaturami, z toho jednou určenou pro hloubkovou terapii. Rok nato se k němu přičlenil též ortopedický ústav a nová přednášková síň, kde se měla odehrávat školení pro praktické lékaře. Bez ohledu na těžké válečné časy však místo ochoty ke spolupráci spíše narůstala averze mezi praktiky a sanatorními lékaři.“ (Dvořák, 2013, s. 30-31)

Praktičtí lékaři obviňovali sanatorium z odčerpávání jejich klientely, aniž by je informoval o zvolené léčbě a že je přeplácí. Rudolf Jedlička všechna obvinění vyvracel jako smyšlená či nepodložená. Výši platu zdůvodňoval tím, že se sanatorní lékaři kvůli závazku k sanatoriu a jeho řádu musí vzdát soukromé praxe. (Dvořák, 2013, s.31)

Ke konci roku 1915 byl k vojenské službě povolán ředitel sanatoria docent Kose. Jako internista byl přidělen k pražským záložním vojenským nemocnicím do významné řídicí funkce. Jeho nástupcem v Pražském sanatoriu byl zvolen Stanislav Hejda. (Dvořák, 2013, s.31)

Doba první republiky je často hodnocena jako zlatý věk Pražského sanatoria. V prvních poválečných letech tomu však máloco nasvědčovalo. Jedlička zpočátku nové poměry přijímal s jistou dávkou nedůvěry a ostražitosti. Vedení ústavu bylo nuceno přijmout poměrně tvrdá úsporná opatření ke snížení nákladů. Pomalý obrat se projevil, až v roce 1922 kdy se ze společnosti s ručením omezeným, stala akciová společnost. Pro chudé pacienty bylo nově založeno lidové oddělení, kde byla péče poskytována zdarma a pacienti si hradily pouze stravu a ubytování. (Dvořák, 2013, s. 31-32)

„Rostoucí věhlas sanatoria se začal projevovat v prodlužování seznamu vzácných návštěv i prominentních pacientů. V květnu 1920 ho poctila svou vizitací samotná hlava státu, prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Nejdéle se zdržel na oddělení fyzikální terapie a nevynechal ani prohlídku ubytoven sester

a hospodářského zázemí. Když sanatorium přijalo o několik let později do svých prostor Státní radiologický ústav, navštívil jej Masaryk podruhé. Mimořádným vyznamenáním byla též zčásti utajená návštěva objevitelky radia a polonia Marie Curie-Sklodowské, jež se v sanatoriu přímo ubytovala, aby se vyhnula obtěžování ze strany novinářů, které hrozilo v případě ubytování v hotelu.“ (Dvořák, 2013, s.32-33)

Jedličkův zájem o rentgenologii byl v polovině dvacátých let korunován založením Československé společnosti pro rentgenologii a radioterapii, jejíž první sjezd za účasti 150 členů a hostů se uskutečnil v Pražském sanatoriu v květnu roku 1926. (Dvořák, 2013, s.33)

Pro nemocného Jedličku to byla poslední velká akce, ale o pokračování nemusel mít obavy, protože v té době už mohl spoléhat na okruh lidí v rozhodujících funkcích, především na svého bratra Michala, který v roce 1924 ve vedení Pražského sanatoria vystřídal docenta Koseho, jenž se do funkce vrátil v roce 1919. (Dvořák, 2013, s.33)

„Ředitel Michal Jedlička se kupříkladu osobně zasadil o zahájení činnosti léčebného oddělení Československého spolku pro zkoumání a potírání zhoubných nádorů v lednu 1927 pod střechou Pražského sanatoria s kapacitou deseti lůžek. Oddělení z vděčnosti k zakladateli zesnulého nedlouho předtím přijalo vzletné jméno Jedličkův ústav Spolku pro léčení nádorů.“ (Dvořák, 2013, s.33)

Výrazné změny nastaly v sanatoriu po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava roku 1939. Poté co byly 17. listopadu 1939 uzavřeny vysoké školy, skončila na půdě sanatoria pedagogická činnost. V dubnu 1941 bylo zabráno pro lazaret SS, přičemž na vystěhování byla lhůta pouhých šesti dnů. Zachováno bylo léčení prominentních pacientů v podobě léčby nejvýznamnějších osobností odboje kvůli snaze udržet je na živu pro výsledky a získání informací. Jako příklad může posloužit podplukovník Josef Mašin člen odbojové skupiny Tři králové, jenž byl mnohonásobně postřelený při zatýkání v květnu 1941. (Dvořák, 2013, s.33-34)

Dramatické chvíle sanatorium zažilo také na konci druhé světové války. První den Pražského povstání, 5. května 1945 obsadily lazaret SS složky

povstalců tvořené vládním vojskem a českým četnictvem. Okamžitě předali budovu pod správu Mezinárodního červeného kříže. V následujících bojích neděle 6. května a následujícího dne s dobře vyzbrojenými jednotkami SS? Které přicházely od Benešova zasáhlo budovu několik granátů, ovšem v českých rukou zůstala díky tomu, že byl na Spořilově postup jednotek SS zastaven s přispěním Ruské osvobozené armády. (Dvořák, 2013, s.34)

V prvních dnech míru roku 1945 se do funkce ředitele vrátil Michal Jedlička. Rozhodnutím zemského Národního výboru byla v sanatoriu zřízena léčebna a zotavovna pro osvobozené vězně koncentračních táborů. V tom samém roce sanatorium přešlo pod správu Ministerstva zdravotnictví a nedlouho poté školství, neboť se plánovalo jeho přebudování v ukázkovou státní gynekologicko-porodnickou kliniku. (Dvořák, 2013, s.34)

„K tomu bylo však za potřebí umlčet bývalé akcionáře, kteří se začali hlásit o svá práva. Nejprve jim byl nabídnut odkup v cenách z roku 1939, leč tato nabídka asi nebyla myšlena úplně vážně, jelikož automaticky zahrnovala i převod veškerého movitého inventáře a nepřipouštěla změnu v tomto bodě na základě vyjednávání. Nikterak překvapivý krach jednání k odkupu posloužil jako kýžené ospravedlnění vyvlastňovacího zákona z 20. prosince 1946 (Zákon o vyvlastění Pražského sanatoria v Praze-Podolí), který přiznával bývalým vlastníkům náhradu v úhrnné výši 18 milionů Kčs. Náhrada vyjadřovala jen zlomek skutečné hodnoty ústavu a nebyla navíc nikdy vyplacena. Jinými slovy řečeno, naplnil se nejbanálnější znárodňovací scénář tehdejších dnů. Nejprve se s vyplácením náhrady nespěchalo, načež po únoru 1948 spadlo s konečnou platností pod stůl.“ (Dvořák, 2013, s.34-35)

Ministerstvo školství v roce 1948 umístilo do budovy sanatoria Třetí gynekologicko-porodnickou kliniku v čele s profesorem Jiřím Traplem a Kojeneckou kliniku profesorů Švejcara a Blechy. Obě kliniky byl v roce 1951 sloučeny do Ústavu pro péči o matku a dítě, který spadal pod správu Ministerstva zdravotnictví. Paradoxní je, že Rudolf Jedlička měl nesnáze s povolením porodnického oddělení, a nakonec se z Pražského sanatoria stala porodnická klinika. (Dvořák, 2013, s.35)

1.2 U vzniku Jedličkova ústavu

„Myšlenka organizované ústavní péče o zdravotně postižené má u nás své kořeny v době josefínské, kdy osvícený panovník a jeho administrativa učinili první zásadní kroky k podřízení všech složek společnosti institucionální veřejné kontrole v nejširším slova smyslu, v dobrém i zlém. Směr vyznačený reformami císaře a krále Josefa II. nikterak neohrozilo rušení některých přepjatých reformních patentů po jeho smrti. Výšeč jeho ideových východisek, o kterou se v této kapitole jedná, však nepochybně zdobí lícovou stranu pomníku jeho horečného novátorství.“ (Dvořák, 2013, s.37)

První instituce, která zajišťovala organizovanou hromadnou péči o smyslově postižené byl Ústav pro hluchoněmé založený roku 1786. Roku 1804 byl založen Ústav pro slepé, který se však naplno rozběhl až roku 1810 po získání prostor na pražských Hradčanech. Zákon 53 z roku 1868 podřídil ústavy pro postižené pod záštitu Zemského výboru, což byl stálý výkonný orgán Českého sněmu a jejich rozpočty podpořil předvídatelnou spoluúčastí zemského rozpočtu. Od konce 60. let 19. století se v Čechách probouzel a záhy rozkvetl spolkový život, z jehož dobrovolných příspěvků plynuly ústavům nemalé finanční příspěvky. (Dvořák, 2013, s.37)

Roku 1871 byl založen Ústav pro idioty (tehdejší název ústavu pro duševně nemocné), v roce 1883 Vychovatelna mládeže mravně ohrožené (dětí prostitutek, kriminálních zločinců a alkoholiků) a v roce 1896 i první třída pro slabomyslné děti. (Dvořák, 2013, s.38)

V samotném závěru století však stále chyběl ústav pro mrzáčky neboli tělesně vadné děti. Požadavek na jeho zřízení byl poprvé zformulován roku 1898 v souvislosti s panovnickým výročím císaře a krále Františka Josefa I., jež se v celé monarchii připomínalo především zakládáním rozličných dobročinných institucí. Téhož roku také profesor a budoucí prezident Masaryk v časopise Posel z Budče zveřejnil obsáhlou sociologickou argumentaci ve prospěch péče o mrzáčky. Jádrem tohoto rozboru bylo, že z dětských mrzáčků vyrůstají zpravidla dospělí žebráci a bez odborné pomoci tomu tak bude i nadále, přestože tento osud není u mnohých nutný. (Dvořák, 2013, s.38)

Ještě před tím ředitel zemské porodnice a nalezince MUDr. Jan Dvořák opakovaně publikoval články o prospěchu péče o mrzáčky a zřídil na venkově tři ozdravné kolonie pro rachitické děti. Kolem roku 1900 ze soukromé iniciativy začaly vznikat rovněž malé zaopatřovací útulky pro tělesně i sociálně zmrzačené dívky s názvem Růžencová výrobná, kde se kromě náboženství, psaní a čtení učili ručním pracím a výrobě růženců. (Dvořák, 2013, s.38)

„V roce 1907 začal již zmíněný MUDr. Jan Dvořák připravovat založení Spolku pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků v Praze, k němuž následujícího roku skutečně došlo. Jeho prvním předsedou byl zvolen profesor Otakar Kukula, Jedličkův sok z doby soupeření o Maydlovo nástupnictví ve funkci přednosta chirurgické kliniky lékařské fakulty. Členy spolku se mohly stát vedle fyzických osob i osoby právnické (ústavy, hejtmanství politických okresů a podobně). Členství se rozlišovalo v několika úrovních: zakládající členové museli na účet spolku jednorázově složit alespoň 5 000 K, podporující členové nejméně 1 000 K, nebo mu zajistit stálý příjem v minimální výši 100 K ročně, a konečně činní členové museli ročně přispět alespoň 20 K“ (Dvořák, 2013, s.38-39)

Všichni členové mohli používat pasivní i aktivní volební právo a podávat návrhy v oblasti činnosti spolku. Cílem spolku bylo zajistit zmrzačeným dětem soustavnou ortopedicko-chirurgickou léčbu spojenou s výchovným a vzdělávacím působením, jenž by vedlo k jejich nezávislosti v dospělém věku. (Dvořák, 2013, s.39)

Za předsednictví Kukuli v letech 1908–1911 však spolek spíše živořil. Roku 1910 ho o prvenství v Čechách připravil sudetoněmecký protějšek, když byl v Liberci (podle tehdejšího názvu Reichenbergu) založen Gottsteinův ústav. Sám Gottstein to takto okomentoval: *„Kdybychom založili v Praze velký německo-český domov pro zmrzačené, německý národ v Čechách by nepřišel ke škodě, znamenalo by to jeho prospěch a posílení pražského německví. Je však obava, že ještě více by bylo posíleno pražské češství. Necháme-li domov vzniknout v Praze, prospějeme více našim odpůrcům. Pro Němce je z hlediska politického i národnostního nejvýhodnější, aby domov pro postižené vznikl v Reichenbergu.“ (Dvořák, 2013, s.39)*

Rok poté nahradil Kukulku v předsednictví Rudolf Jedlička, což se stalo na doporučení Jana Deyla, jenž měl velké zkušenosti s ústavní péčí o slepce a zároveň jako člen dozorčí rady pražského sanatoria dobře znal Jedličkovu odbornou úroveň a jeho řídicí schopnosti. Prvním místopředsedou byl zvolen výše zmíněný profesor Deyl, jednatelem Stanislav Hejda. (Dvořák, 2013, s.39)

Jedličkovy počátky ve funkci byly těžké, na účtu spolu nebylo prakticky nic. Z představy co nejdivějšího založení ústavu pro mrzáčky však neslevil. Na koupi budovy se mu podařilo vyjednat výhodnou půjčku, za kterou ručil samotným objektem. Částku na vybavení však bylo třeba sehnat se soukromých zdrojů. Nejvíce daroval sám Jedlička, kterému se současně dařilo zvyšovat členskou základnu spolku a tím i zvýšit příjmy základního rozpočtu. Ke konci roku 1912 měl spolek více než 200 členů a na jeho účtu bylo 23 938 korun a 64 haléřů. (Dvořák, 2013, s.40)

„Budova nazývaná „Polsko“, kterou pak spolek vybral a zakoupil, se nacházela na Vyšehradě v ulici nazývané V pevnosti. Byla obydlena větším množstvím nevalně situovaných nájemníků, neboť se jednalo o účelovou nemovitost původně vybudovanou pro potřeby někdejší vojenské citadely. Bylo nezbytné zajistit náhradní ubytování šedesáti osmi rodinám, často i se závazkem dočasného doplácení rozdílu nájemného, zpravidla vyššího, než bývalo v „Polsku“. Hlavním argumentem ve prospěch vyšehradské budovy však bylo její bezprostřední sousedství s pozemky Pražského sanatoria, a tím i otevřená cesta k zamýšlenému využívání sanatorních zařízení ze strany chovanců ústavu.“ (Dvořák, 2013, s.40)

V polovině roku 1912 si Jedlička jako budoucího ředitele ústavu vyhlédl Františka Bakuleho, který působil jako učitel na Malé Skále u Turnova a byl podobně jako on oddán své profesi. Na doporučení Jedličky Bakule prostudoval všechnu dostupnou, hlavně německy psanou, literaturu, jenž se týkala výchovy a vzdělávání tělesně vadných dětí a také podnikl studijní cestu po stejných ústavech v Německu. (Dvořák, 2013, s.40)

Začátkem roku 1913 se Jedlička navrátil z dobrovolné expedice do válečného Srbska a naplno rozvinul zakladatelské úsilí. Na zasedání výboru spolku dne 9. února 1913 Jedlička navrhl přijmout Bakulův návrh pojetí ústavu,

což bylo s úspěchem přijato. Bakule si zažádal o roční odklad vojenské služby, který mu byl schválen, a tak nic nestálo v cestě k tomu, aby se stal ředitelem nově vznikajícího ústavu. (Dvořák, 2013, s.40-41)

Činnost Ústavu pro zmrzačené byla zahájena 1. dubna 1913, i když nebyl ještě dokončen proces schvalování. Čekalo se ještě na povolení zemské zdravotní rady a místodržitelství, které ústavu vytykaly nedostatečně prostorné a vzdušené místnosti, ale od svých námitek byli ochotni ustoupit v případě, že by se jednalo o provizorní stav. Schvalovací proces byl ukončen až v říjnu 1913 udělením koncese na šest let. Tato koncese zavazovala k zaopatřování dětí jak po stránce zdravotní, tak i výchovné a vzdělávací. Listopadu téhož roku bylo do názvu ústavu přidáno Jedličkovo jméno. (Dvořák, 2013, s.41)

Rychlostí, se kterou byl ústav uveden do činnosti byla na začátku podřízena i jeho kapacita, což bylo deset dětí. Podmínky pro přijetí musely být velice přísné, nejpřísnější podmínkou byla absence duševních poruch. *„Do Jedličkova ústavu se přijímají děti tělesně vadné, duševně normální, jejichž pohyblivost tělesná a výkonnost jednotlivých údů jest následkem vrozených nebo získaných vad a defektů soustavy kostní, svalové nebo nervové trvale omezena, a které by ve svých vlastních rodinných a sociálních poměrech zůstaly doživotně odkázány na péči a milosrdenství jiných.“* (Dvořák, 2013, s.41)

Součástí žádosti o přijetí musela být lékařská zpráva, potvrzení o majetkových poměrech rodiny, doklad o úhradě ošetřovného a samozřejmě lékařská zpráva o zdravotním stavu daného dítěte. K samotnému přijetí bylo nutné se dostavit v doprovodu matky nebo jiné blízké osoby, která by byla schopna popsat jeho vývoj, případně jeho vývoj před zmrzačením, pokud k němu došlo následkem úrazu. Doprovázející osoba, také musela přinést dítěti základní osobní věci, což bylo vyjmenováno takto:

- „Tři košile.
- Tři noční košile.
- Tři ručníky.
- Tři páry punčoch.
- Troje šaty.

- Jedny rukavice.
- Jedny přezůvky.
- Dva páry bot.
- Jednu čepici.
- Jeden klobouk.
- Jeden kabát na zimu. (Dvořák, 2013, s.40-41)

Každé dítě bylo přijato na měsíční zkoušku, během níž mohlo být kdykoliv vráceno domů, kdyby se projevilo jeho závažné špatné chování, poruchy inteligence, neschopnost udržet tělesnou čistotu nebo u něho propukla nakažlivá nemoc. Pro tyto případy rodiče podepisovali revers, ve kterém bylo uvedeno, že pokud by se vyskytly výše zmíněné potíže, vezmou své dítě zpět. (Dvořák, 2013, s.42)

„Personální obsazení Jedličkova ústavu v roce jeho zrodu bylo následující: František Bakule, jak již bylo uvedeno, se stal ředitelem ústavu, Rudolf Jedlička přijal k funkci spolkového předsedy ještě roli ústavního lékaře. Na výuku náboženství, která v rozsahu dvou hodin týdně byla povinná pro všechny děti, sem docházel Mons. Alois Týnek, kaplan a čestný kanovník Vyšehradské kapituly, komoří papeže Pia X, a starosta pražského Orla.“ (Dvořák, 2013, s.42)

V řemeslné dílně působil truhlář František Bečvář, pěstounkami byly bývalé Bakulovy žákyně Marie Donátová a Miluše Šikolová, která později žila v dlouhodobém vztahu s Bakulem jako jeho družka, teprve ve věku 88 let s ní Bakule uzavřel manželství. Ústavní kancelář řídil František Tomášek, jenž byl účetní, jeho asistentkou byla Růžena Mráčková. Jako poslední zaměstnanec zde byl Antonín Helmich, jenž zde působil jako sluha a od Jedličky dostal nařízeno, že panu řediteli Bakulemu, bude salutovat. (Dvořák, 2013, s.42)

„Přestože Bakule vděčil za své ředitelské křeslo především Jedličkovi, vztahy mezi nimi se postupem času zhoršovaly. Anonymní hanopisy, které neúnavně rozvíjely na ředitelovu adresu jedno téma, totiž že je „zuřivý volnomyšlenkář, který kazí děti macharovštinou“, ještě nebyly brány příliš vážně mnoho škody nenapáchaly. Horší byly Bakulovy spletité povahové rysy, kdy

například celkově vysoké sebevědomí poznamenávaly podivné slepé skvrny situační nejistoty.“ (Dvořák, 2013, s.43)

Vážným byl spor o nesoulad mezi koncepcí spolku a koncepcí ředitele. Jedlička trval na původní představě léčby a výchovy mrzáčků, Bakule je chtěl vychovávat společně se zdravými dětmi. Dnes se většinový odborníci přiklání k integraci postižených dětí mezi zdravé, ale na začátku minulého století byl spolkovým výborem hodnocen jako zcela odtržený od ekonomických možností Jedličkova ústavu. (Dvořák, 2013, s.43)

„V říjnu 1916 byl Bakule z funkce ředitele odvolán, ale zásahem Rudolfa Jedličky se do ní zanedlouho vrátil pod podmínkou omezení jeho pravomocí, jmenovitě vynětí výchovného oddělení z jeho řídicí odpovědnosti.“ (Dvořák, 2013, s. 43)

Jedlička si byl vědom toho, že ztrátou funkce již nejsou důvody pro Bakuleho vyreklamování z armády, protože již dříve byl uznán za schopného vojenské služby a tím pádem mohl být kdykoliv odeslán na frontu. Výše zmíněným návratem do funkce Jedlička zabránil Bakuleho odchodu na frontu a také poskytl spolku přijatelné řešení situace. (Dvořák, 2013, s.44)

V posledním roce války bylo opět zpochybněno Bakuleho působení ve funkci. Jedličku tato situace rozzlobila a připomněl Bakulemu, jak se ho zastal v říjnu 1916. Bakule Jedličkovi argumenty neuznal a vztah mezi nimi se rychle zhoršoval. Konečnou bylo založení Bakuleho ústavu pro výchovu životem a prací a formální výpověď z Jedličkova ústavu ze 6. března 1919. (Dvořák, 2013, s.45)

„Na podzim 1914, krátce po vyreklamování Rudolfa Jedličky z polního lazaretu na srbské frontě, se výbor Spolku pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků rozhodl poskytnout některé ústavní prostory a příslušný personál k dispozici vojenské správě, aby zde mohla vzniknout Škola pro vojíny-invalidy. Otevřena byla 24. října 1914 a prvního válečného invalidu přijala 16. listopadu. Stala se první institucí svého druhu na území monarchie vůbec, druhá jí podobná zahájila činnost až 20. ledna 1915 ve Vídni.“ (Dvořák, 2013, s.45)

V čele této školy stál správní orgán, jemuž předsedal Rudolf Jedlička a byly v něm zastoupeny zemské orgány, armáda a spolky. (Dvořák, 2013, s.45)

Postupem času se Škola pro vojáky-invalidy rozrůstala, to vedlo k rozšiřování vyšehradské budovy přístavbami, ale také byl zakoupen činžovní dům na Pankráci, který měl sloužit k ubytování a vytvoření řemeslných dílen. (Dvořák, 2013, s.46)

1.3 Závěr života

„Krátce po svých padesátých narozeninách zamířil Rudolf Jedlička k vrcholu své vědecké dráhy, k dosažení titulu řádného profesora. Pětičlenná komise univerzitních profesorů jej navrhl ke jmenování 10. března 1921 jednomyslným usnesením.“ (Dvořák, 2013, s.69)

Ve zprávě, která mapovala Jedličkovu kariéru byly popsány jeho každoroční cesty a odborná studia na klinikách ve Spojených státech amerických, Německu, Francii, Velké Británii, Rusku, Kodani, Londýně, Edinburghu, Uppsale, Stockholmu a řady dalších. V seznamu prací je uvedeno dvacet sedm spisů s rentgenologickou a radiologickou tematikou. (Dvořák, 2013, s.69)

19. října 1921 byl Rudolf Jedlička prezidentem Masarykem jmenován profesorem chirurgie. (Dvořák, 2013, s.70)

Řádná profesura, kterou si v roce 1923 rozšířil také na obory rentgenologie radiologie, Jedličkovi přinesla i zvýšení příjmů. (Dvořák, 2013, s.70)

„V souvislosti s řádnou profesurou byl Jedlička ustanoven přednostou nově zřízené Druhé chirurgické kliniky a pověřen ministrem Šrobárem, aby ji od základů vybudoval a uvedl do chodu počínaje letním semestrem roku 1922.“ (Dvořák, 2013, s.70)

Rudolf Jedlička dostal v říjnu roku 1925 nabídku na místo o kterém měl velký zájem před dvaceti jedna lety, bylo to místo přednosta První chirurgické kliniky. Rozhodování bylo těžké, ale nakonec zvítězil rozum nad srdcem. Jedlička si byl vědom svého špatného zdraví a ubývajících sil, a proto místo odmítl. (Dvořák, 2013, s.71)

„Na jaře 1926, po sedmapadesátých narozeninách, se zdravotní stav profesora Jedličky začal nezadržitelně zhoršovat. Sečetly se mu všechny získané i vrozené neduhy a slabosti těla, hlavně však následky rentgenologických a radiologických pokusů, dlouhodobé přepínání sil a přemáhání únavy, zanedbávaná srdeční nedostatečnost (angina pectoris) a vášnivé kouření.“ (Dvořák, 2013, s.71)

Stále více času trávil na svém prázdninovém sídle v Novém světě v Harrachově, kam jezdil se svou družkou Alexandrou Marií Helferovou. Pouze zde dokázal odpočívat a věnoval se zahrádkaření a zvířatům. O jeho dobrém vztahu ke zvířatům svědčí to, že si ochočil srnu, která slyšela na jméno a chodila za ním jako pes. V Praze si nemohl vyšetřit tolik času na odpočinek jako v Harrachově a pokud už nějaký měl, tak ho věnoval četbě či návštěvě divadel. (Dvořák, 2013, s.71-72)

„Každoročně 20. února, v den svých narozenin, si pronajímal hudební sál, zaplatil zpěváky a symfonický orchestr a nechával si hrát své oblíbené Verdiho Requiem. Pilně se účastnil bohatého spolkového života, kromě sdružení spojených s lékařskou profesí přijal členství například v Dendrologické společnosti, Spolku k ochraně zvířat pro Čechy nebo v Českém zemském svazu pro povznesení návštěvy cizinců v Republice československé. V Harrachově vstoupil do Jizerské župy Svazu lyžařů Republiky československé a založil Lyžařský a turistický Bucharův klub.“ (Dvořák, 2013, s.72)

Tělesné chřadnutí se v říjnu roku 1926 změnilo v umírání, což si Rudolf Jedlička, jako lékař, velmi dobře uvědomoval. Ze 14. na 15. října v noci prodělal těžký záchvat angíny pectoris, ale ráno jako vždy odešel od práce. Přednášku o mozkových nádorech prodloužil o celou hodinu jako by tušil, že je jeho poslední. Po skončení přednášky ještě operoval a pozdě odpoledne šel ordinovat. Večer odjel do Harrachova, kde se jeho stav zhoršil. Jedličkův stav přiměl profesory Pelnáře a Syllabu k několika denní návštěvě Harrachova, kde chtěli Jedličkovi poskytnout společnost a péči, kterou mu obvodní lékař nemohl poskytnout. Během října se také stačil oženit se svou družkou Alexandrou Marií Helfertovou. Zde je domněnka, že se toto nestalo kvůli dědictví, které bylo

ošetřeno v závěti, ale o vědomí povinnosti dovést neformální vztah k manželství. (Dvořák, 2013, s.72)

„V neděli 24. října Jedličku postihl další prudký záchvat anginy pectoris. Do harrachovského Nového světa se za ním vydal jeho asistent a blízký přítel doktor Diviš doprovázený profesorem Syllabou. Jedlička už byl zjevně smířen se smrtí, odmítal jakákoli kardiaka a návrhy na léčbu a žádal pouze o morfiové injekce k utišení bolesti. Vyptával se na chod sanatoria, spolupracovníky a zaváděl řeč na události, které by mohly, měly, či naopak neměly nastat po jeho smrti. V tento nedělní den také sepsal svou poslední vůli. Večer si nechal zahrát Humoresku od Antonína Dvořáka, připil si s přáteli na rozloučenou a naposledy si zakouřil. Jeho trápení při plném vědomí však trvalo ještě dva dny. Rudolf Jedlička skonal v úterý 26.října 1926.“ (Dvořák, 2013, s.73)

Pohřeb profesora Rudolfa Jedličky proběhl 30. října v Pantheonu Národního muzea. Čestnou stráž u rakve měli medicí a sokolové v kroji. Památce Rudolfa Jedličky se přišli poklonit zástupy lidí a významných osobností ze světa vědy, politiky i umění. V záplavě květin byl, mimo jiné, i věnec od prezidenta Československé republiky Masaryka. (Dvořák, 2013, s.73)

„Podle nebožtíkova vlastního přání bylo jeho tělo odvezeno do olšanského krematoria ke zpopelnění, jež se ve dvacátých letech začalo prosazovat jako obyčej městských lidí střední a vyšší třídy, kteří se rozešli s církví. Urna pak byla uložena do rodinné hrobky na vyšehradském Slavíně.“ (Dvořák, 2013, s.73)

Dědické řízení mělo díky závěti rychlý a hladký průběh. Z jeho movitého majetku byly uhrazeny všechny druhy a zbylé jmění bylo z jedné poloviny převedeno na Jedličkovu sestru Elišku, druhou polovinu získala vdova Marie. Rentgenologický ústav získal bratr Michal Jedlička. Vila Nový svět v Harrachově připadla Jedličkovu ústavu, který mohl svou péči rozšířit o pobyty v přírodě. (Dvořák, 2013, s.73)

2 František Bakule

František Bakule se narodil 18.května 1877 v Lidmovicích na jihu Čech. Narodil se na statku, který jeho rodina vlastnila již po několik generací, od 16. století. (Titzl, 1998, s.15)

Bakulův otec, též František, se narodil roku 1854 a předčasně zemřel v roce 1894 na následky úrazu. Jeho manželka Marie, rozená Konvičková, se narodila asi roku 1856, a po smrti manžela hospodařila na statku až do roku 1904, kdy nabytí plnoletosti Františkův starší bratr Josef. Matka Marie zemřela v roce 1936. (Titzl, 1998, s.15)

Josef Bakule hospodařil na statku mezi roky 1904–1939. Jeho syn, taktéž Josef byl poslední samostatný hospodář z Bakulova rodu mezi lety 1939–1953. Poté byl celý statek s 52 hektary půdy, zvířaty i veškerým inventářem a zásobami předán státu. Stalo se to s účinností od 2.8.1953 ve prospěch Krajské inseminační stanice ve Veselí nad Lužnicí. Tato stanice si ve Františkově rodném domě zřídila svou pobočku. Krádež byla v úřední řeči zaznamenána jako „nabídka bezplatného odevzdání majetku do vlastnictví československého státu.“ (Titzl, 1998, s.15)

„Rod Bakulů držel lidmovický grunt nejméně 358 let. Poslední vlastník, Josef Bakule, jehož datum narození je 18. prosince 1907, se ještě dožil možnosti restituce rodového majetku. Přetržená rodová tradice starobylého selského rodu sice mohla být v roce 1992 navázána, jenže J. Bakule ale ani nikdo z rodiny už neměl dost sil, aby mohl znovu začít v Lidmovicích hospodařit. 12. listopadu 1992 nabylo právní moci rozhodnutí o změně vlastníka. Vrátí aspoň nový nabyvatel statek původnímu účelu?“ (Titzl, 1998, s.15-16)

2.1 Rodina

František Bakule byl patřičně hrdý na jihočeské selství svého rodu. Svě pevné životní zakotvení však opíral nejen o svůj původ, ale i o rodinné prostředí, v němž vyrůstal. (Titzl, 1998, s.16)

Tatínek, jenž byl zdatný hospodář a novátorsky uvažující člověk, měl všeobecnou vážnost. Byl starosta obce, zasedal v okresním zastupitelstvu ve Vodňanech a v sousedních Skočicích, kde navštěvovaly školu jeho děti, byl předsedou školní rady. Měl veliký zájem o technické novinky v zemědělství. Otcův předčasný skon, na kterém měl vinu opilý lékař, rodinu těžce zasáhl. (Titzl, 1998, s.16)

Bakulova maminka pocházela z Křtetic a po svých předcích prý zdělila statečnost, která byla i na selskou dívku neobvyklá. Jako příklad lze uvést, že jako dvanáctiletá se se skočickým procesím vydala do Prahy. Šla tři dny tam a tři dny zpět jen aby viděla památky, o kterých vyprávěl její učitel. Když jí zemřela matka, převzala domácnost a starala se o svých šest sourozenců, a to jí bylo teprve čtrnáct let. Vdala se jako osmnáctiletá a jako matka byla přísná. (Titzl, 1998, s.16)

„Pro pochopení ovzduší v rodině se musíme zmínit také o Františkových prarodičích žijících na výměnku, tedy o dědečkovi a babičce z otcovy strany. Na dědečka, který brzy zemřel, si Bakule uchoval jen málo vzpomínek. Dědeček v nich vystupuje jako staroušek, který měl pochopení pro dětské hry a který za něho často přebíral povinnost kolébat mladšího bratra, aby jeho František mohl jít dovádět se svými vrstevníky. Dědeček mu prý také čas od času podaroval čtyrák, což pro tehdejšího venkovského kluka musely být velké peníze.“ (Titzl, 1998, s.16-17)

Bakule se později o babičce zmiňoval několikrát. Ve všech jeho vzpomínkách vystupuje jako moudrá, zlatá babička. Do její výměnkářské světničky utíkal nejen když něco provedl, ale také aby dostal odpovědi na své otázky. Byla to babička, kdo ho informoval o jeho zrození proto, aby to nešetně neudělal někdo z čeledi. (Titzl, 1998, s.17)

„František měl ještě tři mladší sourozence – Josefa, Annu a Václava. Když zemřel otec, byly nejmladšímu Václavovi jen dva roky. Maminka, která byla velmi pobožná, postupně doufala, že aspoň jeden z chlapců se stane „velebným pánem“. Pokud šlo o Annu, považovala jaksi za samozřejmé, že slušná jihočeská rodina bude mít i jeptišku. Její přání se však ani u jednoho dítěte nesplnilo.“ (Titzl, 17-18)

František, který navštěvoval gymnázium, to prý vyřešil tím, že dostal nedostatečnou z latiny a řečtiny, čím dal najevo, že se do semináře nehodí. Jeho mladší bratr Josef byl zachráněn tím, že bylo třeba udržet rodovou linii. U nejmladšího Václava nakonec vyhrála touha po sedlačení. Mezi tím svou výmluvností zasáhl František a díky tomu se jeho sestra Anna mohla vrátit z kláštera domů. (Titzl, 1998, s.18)

„Zvláštní kapitolou rodinného života byla zpěvnost., kterou dospělí členové rodiny přenášeli každý svým způsobem na děti. U maminky to bylo to, co Bakule později nazval hudební prvovýchovou. Zpívala nejen při práci a dětem před usnutím, ale především „dávala lekce“ v rozpoznávání zvuků a tónů. Začátek byl při mytí nádobí, kdy talíře, sklenice, příbory, hrnce a poklice narážely na sebe a vydávaly zvuky, které lákaly k napodobení. Maminka to usměrňovala tím, že nejen půjčila třeba plechovou lžici, ale i ukázala, jak je možné s její pomocí cíleně a rytmicky vyluzovat další zvuky. K těmto instrumentálním produkcím se někdy používalo i dvou hmoždířů, z nichž jeden zněl c1, druhý g1 a maminka k tomu zpívala.“ (Titzl, 1998, s.18)

Zajímavé je, že u Bakulů bylo zvykem zpěv doprovázet vlastní dramaturgií nebo alespoň gestikulací. Touto hudební a pohybovou výchovou prošly u Bakulů všechny děti a František pak tyto principy využil jako sbormistr dětských sborů. (Titzl, 1998, s.19)

2.2 Škola

„Poměrně malé Lidmovice neměly školu ani kostel. V roce 1890 tu žilo ve 23 domech 192 obyvatel. Za vzděláním, na poštu i na nedělní mši se chodilo do Skočic, dva kilometry vzdálené obce. Skočice byly v té době i poutním místem, kam první neděli v červenci putovala procesí k obrazu bohorodičky.“ (Titzl, 1998, s.20)

Na hodinách zpěvu ve škole pan řídící žáky netrápil intonačními cvičeními, ale při hře na housle je učil lidovým písním. František se před tím, než odešel na gymnázium u něho začal na housle učit. (Titzl, 1998, s.20)

„Do obecné školy ve Skočicích František chodil v letech 1883 až 1888. Pak jeho pouť za vzděláním pokračovala na píseckém gymnáziu, ale jen do roku 1892. Z této doby pochází Bakulova vzpomínka na Fráňu Šrámka (1877–1952), který byl tehdy žákem téhož ústavu. Nejspíš díky pochopení otce pro přání syna stát se učitelem, přešel student František do Příbrami. Nejprve tu ve školním roce 1892/93 navštěvoval městskou školu a pak zde čtyři roky pokračoval ve studiu na „c. k. českém ústavu ku vzdělání učitelů“, kde zkoušku dospělosti složil 25. června 1897.“ (Titzl, 1998, s.20)

V porovnání úrovně vzdělání na gymnáziích a učitelských ústavech jsou na tom ústavy hůře. Proto musel být pobyt v ústavu v letech 1893–1897 pro Bakuleho musel být zklamáním. Nepatřil mezi vzorné žáky a učitelé mu nepřipadali jako dobré vzory. Jeho prospěch kolísal podle toho, o jaké předměty měl zrovna zájem, a též jeho chování bylo různě hodnoceno. (Titzl, 1998, s.20-21)

„Bakule už tenkrát nesnášel memorování nazpaměť a diskutoval se svými učiteli o každé známce, kterou považoval za nespravedlivou. Také s dalšími podobně laděnými spolužáky založil „Klub encyklopedistů“ a protože členové klubu odmítali chodit ke zpovědi, Bakulovy potíže přerůstaly v konflikty s vyučujícími. Jeho školní prospěch se přesto ustálil a na vysvědčení dospělosti se už dostatečné nevyskytovaly. Je pro něj však příznačné, že v nauce náboženské a ve hře na varhany byl klasifikován jen dobře, zato v praktických cvičeních, ve hře na housle, ve všeobecné nauce o hudbě a zpěvu byl výborný. Známkou z chování měl sníženu o jeden stupeň, takže podle tehdejší stupnice byly Bakulovy mravy pouze uspokojivé.“ (Titzl, 1998, s.21)

Již v té době se v Bakulově jednání projevil typický rys jeho povahy, což je otevřenost při hájení vlastního přesvědčení. Ze školy proto do života a praxe odcházel především budoucí pokrokář. (Titzl, 1998, s.21)

Po dvaceti šesti měsících dělal František Bakule zkoušku učitelské způsobilosti a byl shledán „za způsobilého k samostatnému úřadu učitelskému na obyčejných školách obecných“. (Titzl, 1998, s.21)

„Z jeho vysvědčení o způsobilosti, které je datováno 19. listopadu 1899, se dozvídáme, že Bakule tehdy složil tak zvláštní zkoušku z nauky náboženské

a uspěl v ní s vyznamenáním. Mohl tak i výpomocně vyučovat náboženství. V roce 1909 dosáhl ještě způsobilosti učit jazyk německý na českých obecných školách. Mimo to absolvoval různé kurzy, jako byly tzv. univerzitní extenze a kurzy ručních prací. Taková byla tedy Bakulova učitelská kvalifikace.“ (Titzl, 1998, s.21)

2.3 Bakule učitelem

Bakule zahájil svoji učitelskou činnost 1. září 1897. (Titzl, 1998, s.26)

„Ten, kdo způsobil, že synek z jihočeského statku vstoupil na svou učitelskou dráhu právě na Kladensku, nepochybně urychlil jeho osobnostní vývoj. Orientovat se ve školské praxi mu nejvíce pomohli učitel Forejt, člen pěveckého sdružení pražských učitelů a autor knihy o výtvarné výchově, dále učitel Blahník, který jako stoupenec realistického proudu české politiky doporučil Bakulovi revui čas, a Bohuslav Kádner, pozdější činovník Československé obce učitelské. Tím, že se tu přes rodiče svých žáků dostal do úzkého kontaktu s dělnickým prostředím, si Bakule výrazně prohloubil sociální cítění.“ (Titzl, 1998, s.26)

V Bakulově prvním školním roce 1897/1898 učil Bakule ve Vrapicích, což je dnes součást Kladna, kde mu byla svěřena pátá třída, kam docházelo sedmdesát devět chlapců. Bakulův příchod na školu byl úspěšný, byl s ním spokojen i školní inspektor, ale sám Bakule moc spokojený nebyl. Ze začátku byl na žáky velice přísný, rád nechával žáky po škole a používal rákosku. (Titzl, 1998, s.26)

I mimo vyučování byl pracovitý a aktivní. Při poradách učitelů referoval o předčtených knihách a zajímal se o knihy vhodné pro mládež. (Titzl, 1998, s.27)

„Před veřejností se školy tehdy prezentovaly tzv. veřejnými zkouškami žactva, pěveckými a deklamačními vystoupeními, ukázkami tělocvičných her a výstavami žákovských prací. Tyto akce se nepořádaly každoročně, vyžadovaly přípravu a čas. Členům sboru se evidentně do podobné akce nechtělo a zdůvodňovali to tím, že písmo žáků po přechodu ze stojatého na ležaté není ustáleno a že ve vyšších třídách v důsledku Bakulovy dvouměsíční nemoci

nebyl náležitě pěstován tělocvik. Na „rokování o veřejné zkoušce“ Bakule zřejmě vystoupil tak rozhodně, že většinu kolegů přesvědčil a za měsíc se veřejná zkouška uskutečnila“. (Titzl, 1998, s.27)

2.4 Bakule podučitel

1. září 1900 Bakule nastoupil jako podučitel, ale již s definitivou na trojtřídní smíšenou obecnou školu v Kozlech u Všetat, kde vyučoval pouze jeden rok. (Titzl, 1998, s.36)

31. srpna 1900 se Bakule přihlásil u řídícího učitele Františka Smrže a představil se místní školní radě. Škola se mu líbila, neboť měla pouhý rok po kolaudaci, a Bakule si zvláště pochvaloval její hygienická zařízení a bydlení přímo ve školní budově.“ (Titzl, 1998, s.36)

Bakule dostal na starost třetí třídu, s jejímiž žáky od začátku pracoval stejně jako s dětmi na svém předchozím působišti. Žáky se snažil motivovat k samostatnému učení, učivo upravoval a rozšiřoval tak, aby odpovídalo životním potřebám. (Titzl, 1998, s.37)

Od začátku svého působení neměl Bakule pro svou činnost klid a podmínky. Již 20. září byl volán na okresní školní radu v Karlíně kvůli stížnosti faráře M. Kabáta. (Titzl, 1998, s.37)

„V průběhu školního roku byl Bakule několikrát denuncován a on se důvodně domníval, že původce jeho potíží byl mezi členy sboru. Tak 21. února 1901 je datován dopis, kterým okresní školní rada na správci školy požadovala, aby nenápadným způsobem od žáků vyzvěděl, zda Bakule „snahy socialistické ve škole vychvaloval“. Pan řídící to vzal do rukou asi důkladněji, uvedl jmenovitě dvanáct žáků, které vyslechl, jenže všichni vypovídali to samé: ve výkladu dějepisném se učili o sociálních poměrech za knížete Boleslava I.“ (Titzl, 1998, s.37)

Velké problémy měl Bakule po 17. lednu 1901, kdy byl na schůzi školní rady byla návrhem faráře Pátera Františka Horáka podána stížnost, za to že:

„– při modlení s dětmi před a po vyučování vynechává modlitbu: Zdrávas Maria“;

- *Navádí děti k pozdravu „Dobrý den!“ místo „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus*
- *- nekleká ve škole při některých bohoslužebných výkonech;*
- *V kostele dělá ledabyle kříž;*
- *Ve škole zpívá s dětmi nevhodné písně*

Proto bylo „zavedeno proti řečenému poduč. Disciplinární šetření.“ (Titzl, 1998, s.37-38)

Pravý důvod tohoto útoku je nutné vidět v tom, že Bakule si nenechal do faráře zasahovat do vyučování, i když ho ctil, a přes děti ovlivňoval rodiče. Ředitel školy nechtěl, či neuměl, napětí mezi Bakulem a farářem řešit, a to tak stále narůstalo. (Titzl, 1998, s.38)

Farář byl velice rozzloben a jistý si tím, že je v právu, že přiměl školní radu k tomu, aby stížnost podala rovnou k zemské školní radě. Ta ji poslala zpět k okresní radě, kde inspektor rovnou zavedl disciplinární šetření. Předvolal Bakuleho, starostu i další osoby z Kozlů a řídicího učitele Smrže. Děti byly vyslychané odděleně. (Titzl, 1998, s.38)

V dnešní době již není možné se dopátrat toho, jak celé řízení probíhalo. Z bakulových poznámek je zřejmé jen to, že příznivci faráře si nic nepamatovali, nebo netušili o kom, že to farář při kázání mluví. Zastánci Bakuleho zase svědčili o tom, co o něm farář říká při kázání i po vsi. (Titzl, 1998, s.38)

Pan farář začal v této fázi vyšetřování tvrdit, že někdo z účastníků schůze, která se konala u Bakuleho ve škole, po něm hodil z okna kámen. Nepomohlo, že manželka ředitele dokázala, že v danou dobu seděla pod oknem a žádným kámen, který byl letěl dolů neviděla. Jediný kámen, který v danou dobu byl k vidění je ten, jenž hodila po psu. (Titzl, 1998, s.38)

„Výsledek šetření, které zemská školní rada uzavřela 12. dubna 1901, je znám. Bakule byl potrestán důtkou a odložením zvýšení platu o jeden a čtvrt roku „po udání katechety pro rušení nábož. zvyků a cvičení písní z neschválených zpěvníků“. (Vymazání této důtky bylo oznámeno v březnu 1906).“ (Titzl, 1998, s.38)

Bakule měl s farářem ještě další spory, které vyvrcholili tím, že se vzájemně žalovali a spor skončil u zemského soudu. Řešení tohoto sporu

trvalo více než rok a bylo ztíženo tím, že Bakule v průběhu řízení odešel na Malou Skálu. (Titzl, 1998, s.39-40)

„Řešením mohl být jedině Bakulův odchod ze školy a z kolatury faráře Horáka. Úřední mechanismus pak fungoval přesně a náhle. V souladu s rozhodnutím zemské školní rady okresní školní rada v Karlíně 24. listopadu 1901 „poukázala“ učitele Bakule na obecnou školu na Malou Skálu. Místo měl nastoupit 1. prosince 1901, ale předtím se ještě musel hlásit u okresní školní rady v Semilech a u místní školní rady v obci. Přes výše uvedené okolnosti přeložení bylo zdůvodněno příčinami služebními, ne disciplinárními!“ (Titzl, 1998, s.41)

2.5 Bakule v Jedličkově ústavu

„Jakousi předehrou Bakulova přijetí a vstupu do Jedličkova ústavu byla jeho studijní cesta po německých ústavech na konci prázdnin roku 1912.“ (Titzl, 1998, s.108)

Bakule zde sledoval a porovnával, jak jsou jednotlivé ústavy vybaveny a jak fungují. Jedličkovi navrhl, aby mu poslal své plány na rekonstrukci ústavní budovy, protože do ní chtěl zanést úpravy. (Titzl, 1998, s.108)

„Chtěl mít prostorné místnosti s přístupem denního světla a propojené verandou se zahradou. Do tělocvičny a masérny s ortopedickými přístroji, které tehdy vypadaly jako středověké mučící nástroje, žádal aspoň vkusný a lehký nábytek. Prostor k pracovní činnosti dětí si představoval rozšířený o místo ke hrám a oživený akváriem. Asi nejvíc Bakule přemýšlel o školním vyučování: aby ho nebylo „moc“, aby léčbou nebyla rušena výchova a naopak. Mimo to si ujasnil, kdo by měl na děti v době jejich volna dozírat.“ (Titzl, 1998, s.108)

Rudolf Jedlička Bakulemu obstaral plány a tím mu umožnil zakreslit změny. (Titzl, 1998, s.108)

Jedlička také od začátku prosazoval, že by učitel mrzáčků měl bydlet v ústavu, aby se mohl chovancům co nejvíce věnovat. Bakule s tímto návrhem souhlasil. (Titzl, 1998, s.108)

„9. února 1913 Jedlička navrhl spolkovému výboru Bakulovo přijetí. Bakule, aby mohl nastoupit, musel nejdříve požádat zemskou školní radu o uvolnění z veřejné služby. Učinil tak dopisem ze 17. února, v němž píše, že „žádá zdvořile za laskavé udělení jednorocní dovolené, aby mohl podjati se zařizování a pedagogicko-didaktického vedení sanatoria pro děti tělesně zmrzačené. Dovolená mu byla udělena k 1. březnu 1913, ale zřejmě až zpětně, takže Bakule musel ještě žádat okresní školní radu o několikadenní dovolenou mimořádnou. I tu dostal, a tak někdy po 10. březnu je Bakule v ústavu.“ (Titzl, 1998, s.109)

Po nástupu do ústavu měl Bakule pouhých patnáct měsíců na to, aby ústav vybudoval. (Titzl, 1998, s.109)

Během roku 1913 bylo přijato 13 dětí, ale jeden z nich byl již po měsíci propuštěn a v roce 1914 pak dva další. Tímto počtem byla překročena povolená kapacita, což bylo deset dětí. Proces přijímání dětí byl nesmírně těžký, protože bylo složité vybrat z velkého množství žadatelů ty, co budou přijati. Výběr byl velice pečlivý, díky tomu se do ústavu dostali většinou ti, co měli největší šanci se po dosažení dospělosti osvědčit v samostatném životě. (Titzl, 1998, s.110)

„Bakulův vstup do ústavu „doprovodilo“ anonymní upozornění adresované dr. Dvořákovi, že Bakule je zuřivý volnomyšlenkář, který svou macharovštinou a vůbec protináboženskou výchovou způsobil, že mu kluk (míněn maloskalský Cvrček) dvakrát sběhl ze studií.“ (Titzl, 1998, s.111)

Tato informace ani jí podobné nepadly u Dvořáka ani Jedličky na úrodnou půdu. Jedlička sám měl s udavačskými dopisy své zkušenosti. (Titzl, 1998, s.111)

„Asi první tři měsíce chodu ústavu měl klid i Bakule. Členové vedení spolku a návštěvníci, kteří si v ústavu podávali dveře, obdivovali osamostatňování a vzrůstající rukodělnou šikovnost dětí. Děti se ale neučily, tj. nepsaly, nečetly, nepočítaly, a když to trvalo víc jak rok, všichni, co do toho měli co mluvit, či si mysleli, že toto právo mají, byli silně zneklidněni.“ (Titzl, 1998, s.112)

Bohužel není kontrolní svědectví, je pouze Bakulovo tvrzení, že krátce po svém nástupu byl školním úřadem požádán o zaslání učební osnovy, podle

kteřé bude postupovat a úřad ho studoval osm měsíců, než ho připomínkoval a poslal zpět. Podruhé byl požádán i o zaslání rozvrhu hodin a nezbylo mu nic jiného než se podřídít. (Titzl, 1998, s.113)

„Jak tedy Bakule s dětmi vlastně pracoval? Školní lavice ustoupily pracovním stolkům, katedra truhlářské hoblice a třída se proměnila v dílnu. Bakule, pokud mu čas dovolil, chodil do řemeslných kurzů, a hlavně s dětmi manuálně pracoval.“ (Titzl, 1998, s.113)

Bakule učinil základním stavebním kamenem svého vztahu k chovancům ústavu upřímnost a byl jím spíše bratrem než otcem. Děti se mu svěřovaly a Bakule i díky tomu mohl ke každému z nich přistupovat individuálně. Klienti ústavu pro něho byly pochroumanými broučky a jejich osud je tak dojímal, že sám potřeboval oporu, aby vše psychicky zvládal. (Titzl, 1998, s.115)

„Jedličkova neformální autorita a kouzlo jeho osobnosti se Bakulovi jevílo, s jistou nadsázkou, nebezpečné pro jeho vlastní „mrvní svobodu“. V dosavadním životě až bohémský Bakule si to uvědomoval, a přesto Jedličkovi svěřoval i různé své pochybnosti a věci zcela osobní. Je až zarážející, jak si byl Bakule sám sebou nejistý. Například něco udělal či řekl a pak mu leželo v hlavě, jak na to zareaguje Jedlička. Dodatečně Jedličkovi písemně vysvětloval, co a jak mínil, a žádal ubezpečení, nejlepší při osobním setkání, že je vše v pořádku.“ (Titzl, 1998, s.116)

Rudolf Jedlička neměl na starosti jen ústav, a tak ho brzy Bakulova úpornost začala obtěžovat. Bakule si uvědomoval, že je někdy velice obtížný, ale nedovedl to ovládnout. (Titzl, 1998, s.116)

3. února roku 1914 navrhl doktor Dvořák Bakuleho na funkci zástupce administrativního ředitele. Jenže neměl koho zastupovat, protože administrativní ředitel ještě nebyl stanoven. Doktor Dvořák 31. října roku 1914 navrhl Bakuleho na funkci ředitele, poprvé je v písemných dokladech Bakule jako ředitel uveden 5. prosince 1914. Bakulemu bylo předáno řízení „ústavní domácnosti“, protože Jedlička si chtěl jeho schopnosti ověřit a dále byl hledán administrativní ředitel. (Titzl, 1998, s.125)

Bylo velice těžké najít člověka, který by rozuměl spolkovým aktivitám, a navíc měl rád postižené děti a invalidy. Jedlička pochopil, že by do této funkce

mohl být dosazen učitel, jenž by byl schopen se všem potřebným dovednostem doučit. (Titzl, 1998, s.125-126)

„V závěru roku 1915 však Bakule končí i ve funkci ředitele celého ústavu. Nahradil ho „administrativní ředitel“ R. Česák. Pod ním s titulem „ředitel“ jsou šéfové čtyř oddělení: výchovného, léčebného, ortopedických dílen a přírodovědecké laboratoře. Bakule zůstal jen ředitelem výchovného oddělení.“ (Titzl, 1998, s.126)

V říjnu roku 1916 byl Bakule zbaven vedení výchovného oddělení, stalo se tak kvůli kompetenčním rozporům a nedorozuměním. (Titzl, 1998, s.127)

„V Bakulově případě nejdříve spolkový „pedagogický inspektor“ J. V. Klíma posílil pravomoc ústavní hospodyně na úkor vedoucího výchovného oddělení tak nešťastně, že to chod tohoto oddělení úplně rozrušilo, a trvalo dost dlouho, než, ředitelství tuto chybu napravilo.“ (Titzl, 1998, s.127)

Další chybu udělal sám Bakule, když na místo ošetřovatelky přijal zdravotní sestru, která do něho byla zamilovaná. Od tohoto momentu se Jedličkův ochranný přístup k Bakulovi změnil na kritický. (Titzl, 1998, s.127)

26. října roku 1917 byl Bakule zbaven vedení výchovného oddělení, což nezměnilo ani kladné posouzení jeho práce speciální komisí v lednu 1917. (Titzl, 1998, s.127)

Postupem času muselo být zavedeno klasické vyučování a Bakule byl pověřen sestavením osnov a rozvrhu. (Titzl, 1998, s.138)

Bakule ale dál prosazoval i to, aby byly děti vedené k práci v dílnách. Zakládá „dětské výrobní družstvo“. Toto družstvo by se mělo psát s velkým písmem na začátku, protože to byl název organizace, která disponovala určitým jménem. Družstvo bylo koncipováno jako příprava dětí na samostatný život. (Titzl, 1998, s.138)

„V Bakulových zápisnících nacházíme několik náčrtů organizace a zaměření nového ústavu Někdy jsou to jen velmi kusé poznámky, jindy návrhy propracovanější. Úvahy, které jsou v nich obsaženy, oscilují kolem dvou tematických okruhů: jednak je to komplikovaný problém ústavu-školy pro tělesně postižené (a nejen pro ně), jednak jsou to otázky týkající se všeobecné školské reformy.“ (Titzl, 1998, s.147)

Bakule hlavně trval na provedení celkové přestavby spolkového organismu. V úvodní fázi chtěl vyčlenit administrativu, jenž nesouvisela s výchovou spolkové kanceláři. Řízením ústavu měl být pověřen učitel, jenž by byl nezávislý na spolku. Tento učitel měl být podřízen jen komisi pedagogických znalců. Dále měl podle Bakuleho Jedličkův ústav fungovat jako ucelená organizace v podobě nemocnice, ambulatoria i pro zdravé děti, internátu, učeben (specializace na: teoretické nauky, hudbu, jazyky, tělocvik), laboratoří, uměleckých i řemeslných dílen. Dále zde měl být prostor pro praktickou výuku zemědělství a chovatelství. (Titzl, 1998, s.147-148)

Bakule také navrhoval zrušení ústavní školy organizované dosavadním způsobem, protože nepřispívala ke zlepšování zdravotního stavu chovanců. Vzdělání mělo být poskytováno individuálně podle zdravotního stavu jednotlivých dětí. Bakule doufal, že by se tímto opatřením vyhnul kontrole školských úřadů. (Titzl, 1998, s.148)

„Bakule ví, že konstituování této nové struktury nelze zajistit jinak než postupnými kroky. Aby toto zařizovací období mělo potřebnou dynamiku, chce začít s přijímáním solventních ambulantů.“ (Titzl, 1998, s.148)

Jako externí studenti měly být přijímány především zdravé děti z Prahy, pro které bylo nutné mít připraveno vše, co jim umožní rozvíjet osobité zájmy i talent. Na internát měly být přijímány děti postižené, ale duševně zdravé. K nim by se časem přidružovaly děti toulavé, mravně ohrožené, váleční sirotci, ale i děti bohatých rodičů z venkova. Žadatelé o přijetí by časem mohli být i ze zahraničí. (Titzl, 1998, s.149)

„Kondenzačním jádrem dětského osazenstva, nechť jsou děti z Bakulovy družiny (nevíme, zda v této fázi Bakule míní všechny stávající chovance Jedličkova ústavu, nebo do této skupiny zahrnuje jen žáky z jeho 2. třídy).“ (Titzl, 1998, s.149)

Do posledního návrhu Bakule zakomponoval myšlenku, že ústav má mít i funkci praktického školícího semináře pro učitele, vychovatele a sociální pracovníky. (Titzl, 1998, s.150)

Bakule zkrátka chtěl změnit zaměření Jedličkova ústavu tak, aby jeho systém odpovídal aktuálním potřebám republiky. Zařízení mělo být otevřené pro

všechny zájemce bez rozdílu zdravotního stavu, původu věku a finanční situace rodiny. (Titzl, 1998, s.151)

„Poté, co ve schůzi administrativní sekce ředitelství ústavu (rozumějme v operativně jednající části spolkového výboru) byly přečteny přípisy ředitele Bakule s jeho projekty, ustavila se za předsednictví prof. dr. Jedličky šestičlenná komise, která měla k Bakulovým návrhům zaujmout zásadní stanovisko. Komise v dané věci jednala třikrát, vždy za přítomnosti Fr. Bakule.“ (Titzl, 1998, s.152)

Projekt nového ústavu se z věcného hlediska jevil jako fantaskní až nezvládnutelný. Doba nebyla zralá na tyto změny. (Titzl, 1998, s.152)

Poslední jednání komise se zvrtilo do čistě osobní roviny a Bakule musel čelit několika výtkám. Například že nemá dostatek schopností na vedení ústavu, s nikým se nesnese a má pletky se ženami. Na závěr jednání Bakule prohlásil, že nebude-li komise akceptovat jeho návrhy, odejde z Jedličkova ústavu. 5. února ředitelství ústavu oznámilo Bakulovi, že bere jeho prohlášení na vědomí a 6. března byla Bakulovi schválena výpověď, výpovědní lhůta končila 31. srpna 1919. (Titzl, 1998, s.154)

2.6 Po opuštění Jedličkova ústavu

František Bakule si podle svých plánů zřídil vlastní ústav, ve kterém pracoval podle návrhů, které mu zamítla komise v Jedličkově ústavu. Také založil pěvecký sbor Bakulovi zpěváčci, který úspěšně vystupoval v mnoha státech. (Titzl, 1998, s.155-228)

„Nouze, nemoc a samota jsou asi největší nepřátelé starého člověka. Bakule byl aspoň toho posledního ušetřen: přišla totiž poslední žena jeho života. Vlastně nepřišla, ta poblíž něho žila od svého dětství. Byla to o jednadvacet let mladší Miloslava Šikolová (1898–1982), Miluška – žačka maloskalské obecné školy, pěstounka mrzáčků v Jedličkově ústavu, sólistka Bakulových zpěváčků, dělnice v krejčovně a od roku 1943 žena, která se o „pana ředitele“ Bakule starala tak, „že nejlepší dcera by se nemohla o svého tátu starat líp.“ Bakule už dávno nebyl pyšný na to, že si mohl životem volně

lítat sám, a proto jí nabídl i to poslední co mu zbylo- „vlastní čisté jméno“. 15. prosince 1955 se Miloslava Šikolová a František Bakule vzali. 15. ledna 1957 František Bakule zemřel. Je pochován na sněhovském hřbitůvku u Malé Skály.“ (Titzl, 1998, s.228-229)

3 František Filip (Bezruký Frantík)

3.1 Dětství

V Jamném nad Orlicí se v dřevěné chalupě, kousek pod budovou školy, narodil 20. února roku 1904 František Filip, jako šestý potomek. Jeho otec pracoval na pile a matka byla v domácnosti. (Sobotka, 2003, s.7-8)

Matce připadalo divné, že jí sousedky, které po porodu pomáhaly v domácnosti, předávají dítě jen pevně zabalené v zavinovačce. Když to trvalo již několik dní, nařídila porodní bábě, aby jí chlapce podala nezavinutého. Když ho matka uviděla, zjistila, že se narodil bez obou horních končetin. (Sobotka, 2003, s.8)

„I zdraví lidí se měli v chudém hornatém kraji co ohánět, aby se užívali. Natož mrzák bez rukou. Udělat zavčas, co je potřeba, hned teď, jako se to dělá s ještě slepými koťaty. Utopit, pokud tvoreček ještě nic nechápe, nevnímá, jen křičí a křičí... Utopit ho...“ (Sobotka, 2003, s.9)

Marii bylo jasné, že sousedky mají pravdu, ale nedokázala to udělat a řekla si, že další dítě navíc uživí. František se měl čile k světu, a většinu času byl v péči starších sourozenců. Jeho nejstarší sestra Marie si libovala, že se snadno balí do peřinky, protože je jako váleček. (Sobotka, 2003, s.10)

„Mnoho času pečovat o chlapce v chudé rodině nezbývalo. Děti pomáhaly šít knoflíky, které bylo pro rodiny v horách často jediným nevelkým příjmem. Někde se také zabývali podomáckou výrobou kartáčů, ale ani to mnoho neneslo.“ (Sobotka, 2003, s.10)

Manželům Filipovým se po čase narodila ještě zdravá holčička Lidmila, která v dospělosti Františkovi nejvíce pomáhala. (Sobotka, 2003, s.11)

Těžká zkouška pro Františka nastala, když se ve dvou letech začal učit chodit. Jednoho dne, když Filipovi mlátili ve stodole obilí, hlídala Františka sestra Marie. Chtěla být po ruce dospělým, kdyby něco potřebovali, a tak malého odnesla do stodoly, kde mu na slámě připravila místo na ležení a nařídila Františkovi, aby díval. Jeho zaujalo pravidelné mlácení cepu, a tak se

vhoupal, až najednou k překvapení všech stál a po chvíli se úplně sám vydal k matce. (Sobotka, 2003, s.11-12)

Když se mu jednou podařilo vstát, tak už nedokázal jen ležet nebo sedět, ale stále zkoušel chodit. Ze začátku mu to moc nešlo a měl vztek, ale nakonec se rozchodil jako zdravé děti. (Sobotka, 2003, s.12)

„Někomu by v jeho situaci úplně stačilo, že se naučil chodit. Pro Františka to byl teprve začátek. Vždyť právě chůze mu otevřela cestičku do jeho malého, ale kouzelného světa v okolí chalupy.“ (Sobotka, 2003, s.12)

Františkův svět se v této době dětství rozprostíral od Neškudova mlýna po poslední chalupu na konci Jamného. Sedával na břehu divokého potoka a na proutek, který měl mezi prsty pravé nohy, chytal pstruhy, kteří ale nechtěli brát, a tak tam jen seděl a naslouchal šumění vody. (Sobotka, 2003, s.13)

Jednoho dne šli kluci pouštět draky a řekli Františkovi, že může jít s nimi. On byl ale smutný, protože žádného draka neměl, a tak se se slzami na krajíčku jen potloukal kolem nich. Kolem šel pan učitel z místní školy, kterého František slušně pozdravil, ač ještě do školy nechodil. Učitel se ho zeptal, proč je tak smutný a dostal odpověď, že je to proto, že František nemá draka a ani peníze, aby si ho mohl pořídit. Učitel Citta mu jako odměnu za to, že ho pěkně pozdravil, dal peníze, aby si mohl také draka opatřit. Vůbec neřešil, jak bude draka pouštět, když nemá ruce. Byl šťastný že ho má, a nakonec draka za něho pouštěli ostatní kluci. (Sobotka, 2003, s.14)

Z Františka během let vyrostl chlapec jako každý jiný a brzy byl v každé chalupě znám jako uličník. Nejoblíbenější zábavou místních kluků bylo házení kamínků. František házel kamínky nohama a brzy se z něho stal přeborník této disciplíny. V době, kdy už navštěvoval školu v Jamném, chlapci o přestávce vyšli úzkou pěšinou vzhůru do stráně ke kostelu. Některého z hochů napadlo, že budou soutěžit v přehazování školní budovy. František nejen že přehodil školní budovu, ale dokonce trefil ředitele školy. Celá událost se samozřejmě vyšetřovala a František se k činu přiznal. Když pan ředitel zjistil, kdo to byl, v údivu zůstal jen u pokárání. (Sobotka, 2003, s.15)

3.2 Františkův vstup do školy

„Šest bezstarostných let uteklo jako voda. František vysedával na vyvýšenině u kostela, hleděl na střechu školy dole u svých nohou. Zanedlouho ji bude také navštěvovat, stane se školákem. Těšil se.“ (Sobotka, 2003, s.16)

Rodiče Františka poslali do první třídy stejně, jako ostatní své zdravé děti. Paní Filipová běhala se synkem po různých lékařích, protože věřila, že dokážou zázrak a Františkovi narostou ruce. (Sobotka, 2003, s.16)

„Zvěst o bezrukém chlapci se roznesla. Ani lékaři nenechali takovou raritu bez povšimnutí. Prohlíželi mrzáčka, nevěřicně a zároveň bezradně kroutili hlavami. Pomoci bezrukému chlapci bylo nad jejich síly.“ (Sobotka, 2003, s.16)

Doktoři navrhovali Františkově matce umístění syna v nějakém ústavu pro postižené děti, jenže matka na to nechtěla přistoupit s tím, že když vychovala tolik dětí tak vychová i Františka. (Sobotka, 2003, s.16)

Ve škole bylo vše nové, pro děti nezvyklé a děti se jen tiše rozhlížely. Venku za okny svítilo slunce, lákalo je ven, ale už nemohly jen tak vyběhnout. Do třídy vešel učitel Citta, jehož děti znaly již od vidění a seznámil je s tím, co se ve škole naučí. Byl to velice trpělivý a přátelský kantor. (Sobotka, 2003, s.17)

František skoro všechny svoje spolužáky znal z dětských her a oni mu rádi pomáhali s tím, co sám nezvládal. Velké problémy nastaly, když se děti začaly učit psát. František nemohl vzít tužku do ruky jako ostatní, a tak pan učitel přemýšlel, jak tuto situaci vyřešit. Nejdříve František zkoušel psát ústy, což nešlo. Učitele Cittu poté napadlo, že když může nohama házet kamínky, může jimi i psát. Františkovi to šlo, a tak jen požádal, aby mohl sedět na stupínku, v čemž mu učitel vyhověl, protože v lavici nemohl dobře psát. (Sobotka, 2003, s.18)

Jenže Františkovi stále nešlo psaní tak, jak by mělo, a proto vždy po vyučování zkoušel s učitelem Cittou psaní v různých polohách. Stále však byl kantor nespokojen, a tak zatímco ostatní děti šly po vyučování domů, František zůstával ve škole a zkoušel psát v různých polohách. Učitel stále něco zaměřoval a překresloval. Jednoho dne se na toto zkoušení přišel podívat i

místní lékař a po čase odborný lékař z města. Také oni si psali poznámky a leccos měřili. (Sobotka, 2003, s.19)

Jednoho dne, když František přišel do školy, byl učitelem odveden k lavici, jež byla speciálně vyrobena pro něho, aby se nekřivil při čtení a psaní a nekřivil si tak páteř. Lavice měla polohovací desku a bylo jí možné naklápět na všechny strany. Lavička byla sestavena panem učitelem a doktorem, aby mohl malý František pohodlně psát a kreslit. Tohoto, pro Františka památného, dne napal učitel do školní a později i obecní kroniky tento zápis:

„Začátkem šk. roku 1910 – 11 vystoupil do zdejší školy bezruký chlapec František Filip. Vzácnou ochotou p. místodržícího rady K. Vojáčka, c. k. okr. Škol. Inspektora a p. c. k. okresního lékaře pořízena proň byla též zvláštní lavice k sezení při psaní, jež účelu svému řádně vyhovuje. Byla zaslána darem místní školní radě.“ (Sobotka, 2003, s.19)

Málokdo si umí představit, jak bylo těžké naučit se psát nohou. Spolužáci s Františkovi posmívali, že mu psaní ani kreslení moc nejde a on se proto rozhodl, že jim ukáže, co vše dovede. Čtyři týdny seděl nad písankou od osmi hodin ráno až skoro do dvaceti tří hodin a během té doby se naučil psát. Naučil se psát lépe nohou než někteří žáci rukou. Pan učitel ho, zato pozval domů na oběd s jeho manželkou, kam Františka brával vždy, když se mu ve škole něco povedlo. Díky tomuto učiteli si František začal věřit. (Sobotka, 2003, s.20-22)

„Otec Štěpán Filip seděl za stolem, velké upracované ruce vedle hrnku. Práce na pile nebyla nijak snadná, odcházel ráno, vracel se až navečer. Plná světnice dětí, někdy v ní nebylo k hnutí. Uživít šest dětí nebylo snadné. Pravda, oba nejstarší chlapci už chodili do učení, pak se snad osamostatní. Ale co užitek nebyl ani z toho mrzáčka Františka, bez těch rukou nedokázal málem nic udělat. Sice se snažil, ale většinu času beztak buď prolajdal s kamarády při lumpačinách s vytloukáním oken, nebo proseděl ve škole nad těmi čmáranicemi, které také nebyly k žádnému užítku.“ (Sobotka, 2003, s.22-23)

Františkův otec přemýšlel, jestli by chlapci nebylo lépe v nějakém ústavu, kde by se alespoň naučil žebrat. Matce se nezdálo, že ho otec chce vyhnat z domu, ale ten argumentoval tím, že doma jen překáží a že může jít třeba k varieté a co že doma s mrzákem. (Sobotka, 2003, s.23)

Pověst o Františkově šikovnosti se brzy rozkřikla a chlapcovým rodičům byly za Františka nabízeny velké peníze a plné zaopatření hochy. Naštěstí pro Františka se nikdy nepodařilo sehnat souhlas matky. (Sobotka, 2003, s.23-24)

„Jednoho dne vystoupil na nádraží v Jablonném nad Orlicí z rychlíku zavalitý muž. Zbývalo mu několik minut volna, než mu přijede další spoj. Se zájmem pozoroval bezrukého chlapce, který čiperně pobíhal po nástupišti, kluk do něj při tom svém poskakování málem vrazil...“ (Sobotka, 2003, s.25)

Muž se Františka zeptal, jak se jmenuje, odkud pochází, kam chodí do školy, kde bydlí a položil mu spoustu dalších otázek. Nakonec se ho zeptal, zda by nechtěl do Prahy. František nevěděl, co má na to odpovědět, a tak muž pokračoval tím, že je v Praze speciální škola, která se jmenuje Jedličkův ústav. V této škole, řekl mu ještě muž, by si se naučil, jak se o sebe postarat až vyroste. (Sobotka, 2003, s.25)

František přikyvoval na souhlas, i když v té chvíli netušil, kde bude vyrůstat a jak by se o sebe měl postarat. František netušil, že právě mluvil se šéfem české dětské nemocnice a místopředsdou spolku pro výchovu mrzáčků v Praze. (Sobotka, 2003, s.25-26)

3.3 František v Jedličkově ústavu

Jednoho dne přišel k Filipovým domů starosta Jamného se zprávou. Paní Filipová čekala, zda je ta zpráva špatná či dobrá. Starosta jí řekl, že přišel na úřad dopis z nedávno zřízeného Jedličkova ústavu v Praze, což je škola pro postižené děti, ať tam Františka pošlou. Nástupní termín byl stanoven na 3. prosinec 1913. (Sobotka, 2003, s.28)

Matka nejdříve nechtěla Františka pustit z domu, že se tam má dobře, ale starosta argumentoval tím, že se v Praze něco naučí a neskončí jako žebrák. Nakonec matka svolila. (Sobotka, 2003, s.28)

Rodiče se pořád nemohli rozhodnout, zda syna do Prahy poslat či ne. Nakonec si šli pro radu ke starostovi obce, který jim řekl, že je chlapec bystrý, ale doma se již ničemu novému nenaučí, a tak by bylo lepší poslat ho do Prahy, kde o něho bude dobře postaráno. (Sobotka, 2003, s.29)

Do Prahy Františka doprovázeli matka a pan starosta. Ani jeden z nich netušil, jak ústav funguje a co tam Františka čeká. Starosta cítil šanci pro Františka, třeba ho tam něčemu naučí a najde zaopatření do života. Ulevilo by se jak rodině, tak i obci. (Sobotka, 2003, s.30-31)

Po příchodu do Jedličkova ústavu je přivítal František Bakule, jenž Františka hned představil ostatním dětem. Od první chvíle se hoch v ústavu cítil jako doma, protože se ocitl mezi stejně postiženými dětmi. Úplně zapomněl na svůj doprovod. (Sobotka, 2003, s.32)

Aniž by to v tu chvíli tušil, hodně se pro něho změnilo. Od té chvíle už byl odkázán jen na svou dovednost a co největší soběstačnost. Po nějaké době se starosta s matkou s Františkem loučili, a to už i jemu vhrkly slzy do očí jako před tím matce. Aby nikdo neviděl, že pláče, utekl do kouta zahrady a teprve když mu začala být zima, vrátil se zpět. Dveře se za ním zavřely a celý jeho dosavadní svět zůstal za nimi. (Sobotka, 2003, s.32-33)

„Když ruch s nástupcem chovanců utichl, když si děti prohlédly ložnice, ústav a jeho okolí, vzal je učitel František Bakule jednoho po druhém ke krátkému pohovoru.“ (Sobotka, 2003, s.33)

K němu si samozřejmě pozval i Františka, zeptal se ho, jak se jmenuje a vysvětlil mu, že v ústavu jsou jako jedna velká rodina. Také se Františka dotázal, zda se mu v ústavu líbí. Nato chlapec okouzlen novým prostředím odpověděl že ano. (Sobotka, 2003, s.33-34)

Bakule přišel k Františkovi blíže a objal ho kolem ramen.

„Tobě scházejí ruce. Jiný by to možná považoval za tragédii, ale ty určitě ne. Máš bystrou hlavu. Máš šikovné nohy a svedeš jimi to, co ti druzí kolikrát nesvedou ani rukama. A především máš vůli se něco naučit.“ (Sobotka, 2003, s.34)

Přátelská a bezprostřední atmosféra byla v ústavu díky učiteli Bakulemu. Pečoval o všechny chovance, staral se o jejich výchovu. Dovedl si ihned získat přátelství děti a snažil se o to, aby se hned od nástupu cítili v ústavu jako doma a nepociťovali stesk, osamění a lítost. (Sobotka, 2003, s.34)

„Do Jedličkova ústavu nastoupili v roce 1913 dvanáct chovanců. Děti různě postižených, mnohdy spíš připomínajících polámané hračky. „Pro nás

chovance byl Bakule naším sluncem,“ vyznával se i po těch letech František. „Všichni jsme ho měli rádi, byl pro nás vším.“ (Sobotka, 2003, s.35)

Léčebné metody v ústavu vypadaly kolikrát jako středověké mučení. Pobyt v ústavu pro děti neznamenal odpočinek, ale práci na sobě. Všechny starosti o chod ústavu měl na svých bedrech František Bakule, který musel chod zajistit materiálně i personálně a také byla důležitá výuka chovanců. (Sobotka, 2003, s.35)

Bakule hned první den dětem oznámil, že se budou učit společně. Ony od něho a on od nich.

„Zamyšleně si při tom prohlížel společnost zmrzačených dětí kolem sebe. Nepocítoval smutek, ani lítost, jeho tvář spíš měla výraz určitého zadumání. Zato oči mu jiskřily. Přemýšlel, co s těmi mrzáčky, aby z nich vyrostli téměř normální (lidé, kteří by se jednou dokázali postarat sami o sebe.“ (Sobotka, 2003, s.35)

„Zdraví školáci by se podivili, jak také může školní třída vypadat. Děti se ocitly ve velké místnosti. Byla pěkně vymalovaná. Záclony na oknech. Dokonce i čtyři malé školní lavice zde stály. Hned se k nim nahrnuli.“ (Sobotka, 2003, s.36)

Také František si vyzkoušel lavici, mohl v ní sice sedět, ale už nemohl pracovat, a tak přemýšlel, co s tím. Brzy přišel na dobrý způsob, jak lavici využít. Většinou seděl na desce čtvrté lavice a psal na desce třetí, ale nebylo to moc pohodlné, jiné děti psaly raději na zemi, kde byly usazeny tak, aby jim to co nejvíce vyhovovalo. Do lavic usedaly málokdy, protože nebyly uzpůsobeny jejich tělesným potřebám. (Sobotka, 2003, s.36)

„Třída se spíše podobala dílně. Namísto stupínku a katedry stála u čelní stěny pořádná hoblice. Tahle zvláštnost, jak se brzy ukázalo, byla dětem mnohem užitečnější než cokoliv jiného.“ (Sobotka, 2003, s.36)

František si hned zpočátku tuto místnost plnou různorodého materiálu a náradí velice oblíbil. Tato místnost se dětem stala dílnou, hernou, školou a někdy i jídelnou. (Sobotka, 2003, s.36)

Klienti hned od začátku zkoušeli v dílně pracovat, což nebylo nijak snadné, ale Bakule je neúnavně podporoval, a tak se brzy dostavili první výsledky. (Sobotka, 2003, s.36)

František se jako první pokoušel pracovat s rákosem, z něhož chtěl uplést košík. Celý den se s tím mořil a práce se mu nedařila. Když ho viděl Bakule, zeptal se ho, co to dělá. Chlapec mu skoro plačky odpověděl, že se pokouší uplést košík. Učitel mu poradil, ať zkusí zakládat rákos druhou nohou a dá si pozor na ohyb, protože ten je důležitý. (Sobotka 2003, s.37)

„Bakule věděl, o čem hovoří, sám se v rámci všemožných kurzů plést košíky naučil. Ale Frantíkovi, kromě rady, při splétání koše záměrně nepomohl, nepodal mu rákos, nepřidržel, neohnul. Ani se rákosu netkl. Nechal chlapce, ať se sám trápí. Dobře věděl, že ani v budoucnu nikdo vedle Frantíka stát nebude, aby mu radil, podával a přidržel stébla rákosu. Právě v tom bylo kouzlo Bakulova pedagogického umění. Chtěl, aby se každý popral s nějakým úkolem sám. Aby se s ním pral tak dlouho, dokud ho dokonale nezvládne.“ (Sobotka, 2003, s.37)

František se tedy dál kutálel po podlaze. Stále se pokoušel rákos ohýbat, stébla prostrkávat a splétat je dohromady. Až navečer byl z prací hotov. Podařilo se mu vyrobit malý košík, který ale nebyl moc hezký. S prací se šel pochlubit učiteli, který chápal, jak velké vítězství to pro chlapce je a řekl mu, že by si rád košík vystavil ve svém pokoji, pokud mu ho chlapec věnuje. František nadšeně souhlasil, bylo to pro něho velké vyznamenání. (Sobotka, 2003, s.37)

Když šli děti spát, Bakule je obvykle doprovázel do ložnice, popřál jim dobrou noc, ale sám ještě nešel spát. Odešel do kanceláře, kde prováděl nezbytnou administrativu. Kromě evidence účetní patřili k jeho povinnosti ředitele ještě záznamy do deníku. V roce 1915 o Františkovi napsal toto:

„František Filip je hošík jedenáctiletý, synek dělníkův, od narození bezruký. V poměrech, v nichž žil, než k nám přišel, jistě by byl propadl jenom žebrotě, alkoholu a tuláctví. Je nejčipernějším naším chovancem. Naučil se už všechny své potřeby obstarávat si sám nožkama, a nejrůznějšími řemeslnými výkony dokazuje, že není prázdnou frází, co jako heslo přijal za své – „Chci, a proto umím!““ (Sobotka, 2003, s.38)

Další záznam u jména František Filip obsahuje toto:

„Agenisia totalis extremitatum super. Úplný defekt obou horních končetin a anomálie vývoje. Defekt končetin trvá od narození. Trpívá často angínou. Kostra trupu prostřední. Dolní končetiny abnormálně vyvinuty, výživy nevalné. Vyklenutí zadní strany levé poloviny hrudníku a přední pravé poloviny hrudníku. Obě dolejší končetiny, co se týče kostry a svalstva značně vyvinuté. Pohyblivost prstů na noze je abnormální dokonalosti. Pacient může oddalovati samostatně palec od druhého prstu a malík od čtvrtého prstu. Pohyblivost prstů je velmi rychlá, hbitá a jemná, takže může pacient vykonávat jemné práce, které normální člověk může jen rukama vykonávat. Od 12. června 1916 leží pacient denně na přístroji v lůžku. Též provedeno ošetření chrupu. Léčení sádrovým lůžkem, cvičení na ortop. přístrojích, masáží elektrizací svalstva zádového, event. korzetem.“ (Sobotka, 2003, s.38)

Když Bakule dopsal denní záznamy, přemýšlel, zda má dost sil a vytrvalosti pomáhat dětem. Zda je schopen je naučit některému z řemesel a samostatnosti. Uvažoval, že možná vzal na sebe větší úkol, než může zvládnout, ale nehodlal se vzdát. (Sobotka, 2003, s.38)

Po několika dnech se děti cítily v Jedličkově ústavu více než doma. Měly zde zcela bezstarostný život, měly svoji třídu, zahradu, ložnici a jídelnu. O stravu se jim starali v kuchyni o boty a ošacení učitel Turek, jenž byl i ústavním správcem. V ložnici měly v zimě příjemné teplo, a proto si kolikrát na domov ani nevzpomněli. Jen občasné dopisy od rodičů jim připomněly vzdálené rodiny. (Sobotka, 2003, s.39)

Na rozdíl od dětí měl ředitel Bakule starostí nad hlavu. Na jeho bedrech leželo veškeré zabezpečení chodu ústavu. Žádal o příspěvky, prosil soukromé osoby o dary a k tomu ještě vyučoval děti. (Sobotka, 2003, s.39)

„Bakule si vytyčil za cíl naučit každého chovance nějakému řemeslu. To pro případ, že by někdy v budoucnu ústav opustili. Chtěl jim co nejvíce pomáhat právě v dětství a takto každému z nich poskytnout jakési jistoty pro věk dospělosti. Připravit je do života pro nějakou, alespoň trochu samostatnou, ale především důstojnou existenci. Pokoušel se tak o něco, co tenkrát vlastně ještě

nikdo nezkoušel, co na počátku 20. století znamenalo v pedagogice úplné novum.“ (Sobotka, 2003, s.39)

Mezi chovanci byli, kromě Františka, i další těžce postižení. Jeden chovanec měl v důsledku dětské obrny ochrnuty všechny čtyři končetiny, další měli ochrnuté dolní končetiny a pohybovali se tak, že se plazili. Jedno děvče mělo popáleniny těžšího rozsahu. (Sobotka, 2003, s.39-40)

Byly to ještě děti, bez ohledu na postižení se živě bavily a dychtivě vrhaly do práce. Na dílně zkoušely různé dovednosti, ale bylo třeba do toho vnést určitý řád. (Sobotka, 2003, s.40)

„Jak práci mrzáčků s pokřivenými končetinami zorganizovat, přemýšlel Bakule. Jaký úkol jim zadat, aby jejich činnost měla smysl? Vždyť vlastně neuměli pracovat. Ani nevěděli jak. Děti si své zmrzačení zřetelně uvědomovaly, takže se jim ani nemuselo chtít pracovat. Měly vůbec nějaký důvod, aby samy chtěly důstojně existovat? A jestliže ano, měly k tomu dost pevné vůle?“ (Sobotka, 2003, s.40)

Bakule věděl, že tím nejdůležitějším je motivace. Toto měl na mysli, když přemýšlel, jak chod ústavu co nejvíce uzpůsobit potřebám dětí. Byl zkušený pedagog, a tak věděl, že je potřeba zavést pevný režim dne. Důležité bylo, aby každé dítě znalo svůj denní rozvrh, co jej čeká ráno, jaké má pracovní povinnosti, kdy bude oběd a kdy večerní pohádka na dobrou noc. Chovanci s tímto uspořádáním souhlasili a Bakule bral v potaz jejich připomínky. (Sobotka, 2003, s.40)

„Budíček byl stanoven ráno na sedmou. Děti z ložnic pospíchaly rovnou pod studenou sprchu, pak ke snídani. Následovaly dílny. V poledne nakrmit malé králíčky v kotcích na dvorku. Navečer se chovanci trousili do postelí, každý podle únavy. (Sobotka, 2003, s.40)

Bakule ukázal chovancům na prázdnou stěnu a řekl jim, že zde nejsou žádné hodiny, které by je popoháněly v práci, a proto bude každý pracovat podle svých dovedností a sil. Nikomu se však nechtělo této možnosti zneužívat a lenošit. Dokonce je to ani nenapadlo. Každý pracoval a odpočíval podle svých potřeb, ale přesto nikdo nezahálel. (Sobotka, 2003, s.41)

Hodiny však znát museli, a tak vzal Bakule prkénko a načrtl na ně hodinové číslice a ručičky. Pověsil je na zeď a děti si měly při každém pohlednutí na ně zopakovat, kolik ukazují. Po chvíli ručičky Bakule překreslil do jiné polohy, a tak chovance naučil znát hodiny, i když v ústavu běžel čas jinak. (Sobotka, 2003, s.41)

„Děti v pracovním zanícení zcela zapomínaly na svět mimo ústav. Dílna jim svým kouzlem zcela nahradila louky, bublající potůček, oblohu, město. Bakulovo heslo „Chci a proto umím!“ sice nebylo nikde v celém ústavu napsáno, přesto ho každý chovanec neustále nosil v sobě. Bakulova filozofie byla vcelku velmi prostá: namísto almužny dát postiženým poctivou práci.“ (Sobotka, 2003, s.41)

Život v ústavu dostal po několika dnech svůj řád a rytmus. Chovanci pracoval každý den podle svých sil a schopností. Pro samou práci zapomínali na čas, a tak se jim kolikrát zdálo, že sotva se vzbudili, už nastal večer. (Sobotka, 2003, s.43)

„O několik dnů později upletl František z rákosy další koš na papíry. Vypadal docela jinak než ten první, byl pevný, souměrný a pěkný. Bakule si košík dlouho prohlížel, otáčel do všech stran, zkoušel jeho pevnost. Nepochválil Františka, pouze řekl: „Ten už by se dal prodat...“ A to bylo něco víc než pochvala.“ (Sobotka, 2003, s.43)

Té noci se Františkovi krásně spalo. Před usnutím si opakoval, co vše a jak má příště udělat, aby se mu dílo podařilo. Druhý den ráno, ještě před snídaní, zaběhl do dílny. Košík tam ještě byl a František ho tak dlouho prohlížel a opravoval, dokud se mu nezdál dokonalý. Teprve pak se pustil do další práce. (Sobotka, 2003, s.43)

„Všelijaké radosti nacházeli chovanci i mimo oblíbenou dílnu. Třeba společné zpívání, nebo výlety do přírody. K nejkrásnějším zážitkům patřilo loutkové divadlo. Každý večer před spaním přehrávali v ložnici starší kamarádi těm mladším nějakou scénku.“ (Sobotka, 2003, s.43)

Je jasné, že instituce, která se zabývala výchovou mrzáčků, jenž byl zaštitěn věhlasným profesorem Jedličkou a vedl ji František Bakule, neunikla

pozornosti zvědavá veřejnosti. Bylo to mimo jiné i proto, že byl Jedličkův ústav odkázán na veřejnou pomoc. (Sobotka, 2003, s.43-44)

„Pokud jde o zájem veřejnosti o Jedličkův ústav, přirozeným magnetem pro vyšší společenskou vrstvu byl nesporně především profesor a lékař Rudolf Jedlička, kapacita v oboru medicíny. O Bakulovi se spíš šeptalo i povídalo nahlas, že je to jen takový intuitivní experimentátor, který prosazuje neobvyklé a nevídané výukové metody. Proslýchalo se, že Bakule usiloval, aby práce mrzáčků v sanatoriu pro děti tělesně zmrzačené, jak ústav po jeho zřízení nazývali, byla tvůrčí prací dětskou, prací svobodnou s uměleckými aspiracemi.“ (Sobotka, 2003, s.44)

Tuto odbočku ze zavedené praxe někteří lidé nerozuměli a jiní to dokonce považovali za nepřípustné.

Bakulovy experimenty byly soustem pro tehdejší bohaté Pražany. Od začátku fungování ústavu byl Bakule pod lupou a čekali na každou jeho chybu. (Sobotka, 2003, s.44)

„I toho se časem dočkali. Bakule, který byl ubytovaný v ústavu, nechal zde přespat také pěstounku Milušku Šikolovu, svou někdejší maloskalskou žačku, oddanou přítelkyni a svou milou. To ovšem bylo pro senzacechtivou veřejnost sousto, když se to provalilo.“ (Sobotka, 2003, s.45)

František Bakule měl jiné výukové metody, než bylo zvykem v tehdejší době, a proto ho lidé nechápali a neměli rádi. Děti ho však díky tomu milovaly. Zpočátku ho považovaly za otce, ale později ho braly spíše jako staršího bratra. Bakule své svěřence občas označoval za „pochroumané broučky“. S čímkoli se mu mohly svěřit, vždy jim uměl poradit a pomoci. (Sobotka, 2003, s.45)

Návštěvníci ústavu, který z počátku přicházelo opravdu hodně, byli překvapeni, že vidí jinou školu, než na jako jsou zvyklí. Bakule jim vysvětlil, že je to škola jako každá jiná, jen lavice ustoupily pracovním stolům. Vysvětloval, že nejdříve začínali košíkářstvím, v němž chovanci dosáhli pozoruhodných úspěchů a nyní pracují s dřevem, kamenem a kovem. (Sobotka, 2003, s.45)

Návštěvy pro děti nebyly moc příjemné, protože lidi zajímalo jejich postižení a dívali se na ně jako na nějaké exponáty. Na druhou stranu dětem

přinášely balíčky se sladkostmi, čokoládou, oblečením a František posílal domů věci, které z daných balíčků mohl postrádat. (Sobotka, 2003, s.46)

„Navštěvovala Jedličkův ústav také vysoká honorace. V roce 1916 dokonce sám hrabě František Thum, pražský místodržitel. Přijel tehdy na vizitaci i s paní.

O takové návštěvě se ovšem vždycky vědělo nějaký den dopředu a personál dostal nařízeno obléknout se svátečně.

Nejvíce starostí se vzácnými hosty měl pokaždé ředitel Bakule. „Pracujte a chovejte se jako jindy, nabádal chovance.“ Z jeho hlasu však bylo možné vycítit nervozitu.“ (Sobotka, 2003, s.46)

Všichni dobře věděli, že se mají chovat a pracovat lépe. K přivítání vzácné návštěvy nastoupili všichni chovanci, personál i vedení. (Sobotka, 2003, s.46)

„Bud' zdrav, chlapče,“ napřáhl hrabě ruku. A velmi se podivil, když mu do ní vsunul František nohu. Ke cti hraběte Thuma nutnou podotknout, že nezaváhal ani na okamžik, podávanou nohu přijal, stisk byl vřelý a potřesení srdečné. Ostatní členové doprovodu se tvářili překvapeně, hned však chválili šikovného chlapce.“ (Sobotka, 2003, s.46)

Františkovi připadala pochvala příliš velká. Z jeho pohledu neudělal nic mimořádného, jen si s hrabětem potřásl nohou. Prohlídka zařízení proběhla nad očekávání dobře. Vše běželo jak na drátku, všude bylo uklizeno, připravená chutná jídla a na chodbách i v průjezdu byly umístěny palmy. (Sobotka, 2003, s.47)

„Kníže Thum obcházel jednotlivé mrzáčky. S každým promluvil, díval se na jeho práci, chválil dovednost. Bakulovi zářily oči. Není divu, vždyť přízeň tak vysoce postavené osobnosti byla pro ústav nesmírně důležitá. Jen chovanci byli poněkud rozmrzelí. Návštěva se totiž protáhla. Tak se k obědu namísto ve dvanáct dostali až o čtvrté odpoledne. Všem už notně kručelo v žaludku.“ (Sobotka, 2003, s.47)

Na příští návštěvu přišly ženy, ale ty si s dětmi nepodaly ruku ani si s nimi nepopovídaly, jen občas pochválily práce chovanců. Bakule to rád slyšel, také byl na své žáky hrdý. (Sobotka, 2003, s.47)

Jedna z návštěvnic se zajímala, zda žáci umí také číst a psát. Ředitel Bakule, který nechával pokroku svých svěřenců volná průběh, neměl dostatečně pohotovou odpověď. Po chvíli našel slova a odpověděl, že samozřejmě umí. Vzbudilo to trochu rozpaky, jelikož třída byla více dílnou než učebnou. (Sobotka, 2003, s.47)

„Poznámka dámy o znalosti písma a čtení, byť nebyla komentována, přece neunikla všeobecné pozornosti. Zřejmě se donesla až na školský úřad. Takže nedlouho nato musel Bakule vypracovat osnovy a po připomínkách je doplnit také o rozvrh hodin.“ (Sobotka, 2003, s.47-48)

O této situaci byl informován i Rudolf Jedlička, jenž si uvědomoval možné problémy, především ze strany školského úřadu. Z tohoto důvodu nařídil, aby alespoň jedna třída měla podobu běžné školní třídy. (Sobotka, 2003, s.48)

„Bakule si problém s výukou také uvědomoval. Zaťal zuby a pustil se do práce. Návštěvníci ústavu měli pravdu, děti jsou zručné, sice umí splétat dokonalé košíky a vyrábět krásné hračky, ale čtení a psaní už jim tak dobře nejde.“ (Sobotka, 2003, s.48)

Jedlička žádal nápravu tohoto stavu a Bakule souhlasil, jen nevěděl, jak využít běžné lavice, ve kterých děti nedokázaly sedět. V tomto mu již Jedlička nedokázal poradit. (Sobotka, 2003, s.48)

Žáci stále žili pro svou dílnu a nedostatky ve všeobecném vzdělání jim příliš nevadily. Nabízí se otázka, kdo dětem četl dopisy od rodičů.

„Bakule by nesnesl, aby měl mezi chovanci negramoty. Ani v takzvané literární výchově naše vzdělání v žádném případě nezanedbával. To jen školní inspektor Švadlenka měl námitky, že nejsou sepsány osnovy pro výuku. A ctěné dámy, které během návštěv nenalezly v ústavu klasickou školní třídu a nechápaly, že by se bez této veledůležité místnosti dalo také učit.“ (Sobotka, 2003, s.48)

Bakule při výuce psaní a čtení využíval stejné metody jako při pracovní činnosti. Když za ním jednoho dne přišel chlapec, že by rád napsal mamince a neumí to, Bakule mu slíbil, že ho to naučí. Za dva týdny chlapec uměl psát i číst. (Sobotka, 2003, s.49)

„Někdy v závěru prvního roku existence Jedličkova ústavu dostal Bakule nápad uspořádat výstavu pod názvem Tvůrčí práce dětská. Mínil na ní předvést výrobky mrzáčků, a ještě víc přitáhnout k ústavu pozornost veřejnosti, upoutat ji na potřeby postižených dětí. (Sobotka, 2003, s.49)

Rudolfu Jedličkovi se to zdálo jako výborný nápad a na dodání vážnosti akce, navrhl na ni pozvat významné osobnosti jako například univerzitního profesora Františka Čadu a školního inspektora Františka Švadlenku. (Sobotka, 2003, s.49-50)

Přízeň veřejnosti, zvláště významných osobností, považovali oba v existenci ústavu za velmi důležitou. I proto ta výstava. Ani ve snu přitom nedoufali v to, co se pak stalo skutečností. Totiž že úspěšná prezentace manuální zručnosti chovanců promění výstavu v jakousi výkladní skříň ústavu. (Sobotka, 2003, s.50)

Bakule byl s výstavou nadmíru spokojen, šlo také o prezentaci jeho pedagogických metod. Vážil si uznání hostů i samotného Rudolfa Jedličky. Jen Bakule věděl, jak psychicky a fyzicky náročná byla práce na výstavě. Velkou oporou mu byl Rudolf Jedlička. (Sobotka, 2003, s.50)

„Spíš, než jako představeného považoval Bakule profesora Jedličku za svého přítele. S ním konzultoval své novátorské pedagogické metody, ale také starosti se zabezpečením chodu ústavu.“ (Sobotka, 2003, s.50-51)

Vztah Bakuleho a Jedličky byla založený na vzájemné důvěře. Bakule měl na starost chod ústavu, Jedlička měl vedle toho ještě spoustu dalších aktivit. Ale i v období vzájemné důvěry měli oba muži rozdílnou společenskou roli. Hlavně ženy, jež ústav navštívily, nadbíhaly společensky výše postavenému Jedličkovi. (Sobotka, 2003, s.51)

3.4 Léta první světové války

„Rok společného života, společné práce uplynul. Chovanci si zvykli na prostředí Jedličkova ústavu. Navzdory určitým potížím se jim tady nežilo špatně.“ (Sobotka, 2003, s.53)

Toto platilo jen do roku 1914. Jednou vstoupil Bakule do třídy s vážnou a bledou tváří. Žákům hned bylo jasné, že přichází se špatnou zprávou. Oznámil žákům, že začala válka, a ti nechápali, o co jde, protože válku nikdy nezažili a nevěděli, co to slovo znamená. (Sobotka, 2003, s.53)

„Bakule pozoroval děti, jako by si je chtěl všechny navždy vrýt do paměti. Možná si v té chvíli připomněl každodenní ruch ústavu. Každé ráno probouzela děti do nového dne píseň. Bezruký Frantík, sotva si protřel nožkou oči, už se ptal, co dnes budou nového dělat. Zatímco někteří chlapci běželi pod studenou sprchu, Jarouš se nabídl, že pomůže uklidit ložnici. Chvíli nato se všichni nahrnuli do dílny, nedočkavě si prohlíželi výrobky, na kterých předchozího dne pracovali. Čistotný Frantík ovšem nejdříve s rejžákem v nožce vydrhl svou lavičku, nezdála se mu po včerejší práci dost čistá. Teprve potom se usadil na svém vyvýšeném trůně a žihací jehlou začal vypalovat ornament vlastní kompozice na víko krabice, kterou obratnými nožkami vyrobil. Lojzík si zatím listoval v knížce, hlasitě luštil jednotlivá slova. To vše se jistě zanedlouho od základu změnil, tušil Bakule.“ (Sobotka, 2003, s.53-54)

Poslední den v srpnu 1914 císař František Josef vyhlásil všeobecnou mobilizaci. Povolávací rozkaz do armády dostal i František Bakule. Rudolf Jedlička ho však vyreklamoval, protože Bakule byl důležitý pro správný chod ústavu. Sám Jedlička byl odvelen na srbskou frontu. (Sobotka, 2003, s.54)

„Válka paradoxně vznesla pořádek do dosud ne zcela vyjasněných vztahů Františka Bakuly a Jedličkova ústavu. I když Bakule fakticky od svého nástupu vykonával funkci výkonného ředitele ústavu, byl ještě počátkem února 1914 stále veden pouze jako učitel s doktorem Dvořákem zařazen jen jako zástupce administrativního ředitele. Taková funkce však v Jedličkově ústavu vůbec neexistovala.“ (Sobotka, 2003, s.54)

I přesto že Jedličkovy zásluhy o vznik ústavu byly rozhodující, nikdy se ve skutečnosti nestal ředitelem ústavu. Jen jako statutární zástupce zřizující organizace převzal na nezbytně nutnou dobu vedení ústavu, než byl zvolen ředitel, jehož funkci již od začátku formálně vykonával František Bakule. (Sobotka, 2003, s.54-55)

„Teprve v říjnu 1914 byl Bakule v souvislosti s přijetím další učitelské síly konečně navržen na ředitele ústavu. V ústavních písemnostech je takto poprvé uveden 5. prosince 1914.“ (Sobotka, 2003, s.55)

Válečná vřava se nevyhnula ani vnitrozemí. Krátce po svém začátku přinesla válka zásadní změny i do Jedličkova ústavu. (Sobotka, 2003, s.55)

„Hned v prvních dnech po vyhlášení války přišel s myšlenkou na zřízení školy pro vojíny-invalidy, jak se říkalo zmrzačeným frontovým vojákům, doktor Dvořák. Vyhledal za tím účelem v závěru října 1914 doktora Jedličku, toho času válečného chirurga a velitele 3. záložní nemocnice.“ (Sobotka, 2003, s.55)

Podle doktora Dvořáka nebylo možné tyto vojáky jen vyléčit a pak je nechat žebrot. Bylo potřeba jim dát cíl a smysl života. Jedlička se zajímal o konkrétní provedení této situace a Dvořák mu řekl, že bych chtěl zřídit školu pro vojíny-invalidy. Jedlička chtěl praktický návrh a dostal odpověď, že existuje Spolek pro léčbu a výchovu mrzáků, jenž dokonce nese jeho jméno. Základ byl a bylo by možné využít zkušenosti z výchovy těchto mrzáků a jejich schopnosti pro výchovu a rekvalifikaci vojáků. Jedlička byl člověk citlivý, a tak okamžitě souhlasil. Bylo třeba uvědomit správní orgán a zainteresovat co nejvíce vlivných lidí, aby se tento nápad stal brzy realitou. Zůstávala otázka, kam nový ústav umístit. Dvořáka napadlo, umístit ho do již existujícího ústavu, s čímž Jedlička souhlasil. (Sobotka, 2003, s.56)

Ještě zbývalo vyřešit otázku vedení ústavu. Dvořák navrhl, že odpovědným vedoucím by byl Jedlička a Jedlička do organizačního a pedagogického vedení navrhl Františka Bakuleho. (Sobotka, 2003, s.56)

„Díky péči doktora Dvořáka a chirurga jedličky, díky organizačním schopnostem ředitele Bakuly byl chod školy vojínů-válečných invalidů promyšlen do nejmenších podrobností s organizačně připraven už krátce po vypuknutí válečných bojů ve druhé polovině roku 1914. Lékaři Dvořák a jedlička byli v tomto ohledu pohotovější, a dokonce předstihli i Vídeň, kde byla škola pro vojíny-invalidy oficiálně otevřena až 20. ledna 1915.“ (Sobotka, 2003, s.56)

Bakule děti informoval o změně, ke které v ústavu brzy dojde. Řekl jim, že to neznamená, že nebudou pokračovat ve své dosavadní práci, ale stanou se z nich i učitelé. Žáci nechápali, koho by měli učit, a tak jim Bakule vysvětlil,

že vojáky, kteří v boji přišli o ruku nebo nohu a budou se vzdělávat stejně jako oni. (Sobotka, 2003, s.56-57)

„Měli se od dětí naučit nové práci, jiné, než jakou znali před odchodem do války. Pokud šlo o zmrzačení, sice se octli mezi malými mrzáky, ale brzy se mezi nimi cítili jako mezi svými. Jen málokterý z nich však doopravdy chápal, jak jim v, tak vážné situaci mohou právě tyto děti pomoci.“ (Sobotka, 2003, s.57)

V prvním roce války, 1914, bylo Františkovi deset let. Ostatní děti v Jedličkově ústavu byly přibližně stejně staré. Každý z nich měl dost svých problémů a teď měly učit všelijakým pracovním dovednostem muže, ze kterých se stali invalidi. (Sobotka, 2003, s.57)

„Tihle chlapi nepatřili do kategorie žebráků, kteří se někde opodál v koutě opírají o berle, aby nebyli nápadní, alespoň prozatím ne. Jejich sny a ideály zůstaly v zákopech válečné vřavy. Hrbili se, uskakovali očima. Nevěděli, co dál. Erár je vehnal do zákopů, erár se teď o ně, mrzáky, musí postarat. Proto škola vojínů-válečných invalidů. Jenže zatrplost nad krutým osudem se jen obtížně překonávala. Ředitel Bakule přivedl do třídy hlouček vojáků. Spíš lidských trosek. Vyhublí, zmrzačení muži. Někteří na vozíku. Mezi nimi i jeden bez obou paží.“ (Sobotka, 2003, s.57-58)

Bakule příchozí představil jako nové kamarády současných chovanců. Budou sledovat, co a jak děláte a učit se od vás. Postupně se i oni začnou učit pracovat jako vy. (Sobotka, 2003, s.58)

František příchozí pozoroval a rád by jim nějak pomohl. Napadlo ho, že jim ukáže to, co se naučil on. Pracovat nohama. Odstrčil ostatní a přešel k hoblici, vyskočil na sedátko a nohou uchopil tužku. Narýsoval několik čar a vzápětí vzal hoblík. Pustil se do práce s takovou silou, až odlétávaly hoblíny. (Sobotka, 2003, s. 58)

Ze skupiny vojáků vystoupil jeden a s úžasem Františka pozoroval. Ptal se ho, jak toto svede pouhýma nohama. Chlapec mu odpověděl, že když před rokem nastoupil s ostatními do ústavu, řekl mu Bakule heslo: „Chci, a proto umím!“ (Sobotka, 2003, s.58)

František se zeptal vojáka, zda to nechce zkusit, oslovil ho: „pane vojáku.“ Vojákovi se nelíbilo toto oslovení a řekl Františkovi, že na vojně by mu musel salutovat a sloužit, ale tady že nejsou na vojně. Vyprávěl mu o tom, jak měl na Hané malé hospodářství, kam se teď už nemůže vrátit. Žasl, co František dovede pouhýma nohama udělat a poprosil ho, aby ho to také naučil. František mu odpověděl: „Naučím, pane kaprále.“ Voják mu řekl, aby ho oslovoval Ferdo a chlapec mu řekl, že mu kamarádi říkají Franto. (Sobotka, 2003, s.58-59)

Ferdo by rád Františkovi podal ruku, ale nemohl, protože mu obě ruce utrhli šrapnel. František mu ukázal, že když chce někoho pozdravit, tak mu podá nohu. Vysvětlil mu, že k tomu potřebuje pouze volnější boty a ustříženou špičku ponožky, aby měli lidé pocit přímého kontaktu. (Sobotka, 2003, s.59)

František se vojáka zeptal, co by se chtěl naučit jako první. Byl na tom lépe než chlapce, protože mu jedna paže zůstala po loket a druhá skoro po zápěstí. Ten mu odpověděl, že by se chtěl naučit, jak si zapálit cigaretu, protože si to přinesl jako zlozvyk ze zákopů. František mu na to řekl, že je to maličkost, jen musí kouřit na bezpečném místě, aby nepodpálil dílnu. (Sobotka, 2003, s.59)

„Jedličkův ústav byl během války od sklepa až po půdu doslova vzhůru nohama. Invalidních vojáků, jak hořely válečné boje, bylo stále víc. Sotva se chovanci v roli učitelů seznámili s jednou skupinou, už přicházeli další. Bakule kolikrát samou starostí nevěděl, kde mu hlava stojí.“ (Sobotka, 2003, s.60)

Ještě nedávno poklidný chod ústavu, ve kterém donedávna bylo šest zaměstnanců, a něco málo přes desítku chovanců se rychle rozrůstal. V závěru roku 1916 zde bylo zaměstnáno čtyřicet šest úředníků, čtrnáct zřízenců, deset provozních mistrů a sto dalších dělníků. Podle záznamů prošlo ústavem během posledních dvou let války přes třicet tři tisíc invalidních osob. (Sobotka, 2003, s.60)

„A nešlo jen o to, naučit válečné invalidy plést košíky, nebo hoblovat desky. Hlavním motivem rekvalifikace byl další smysl jejich života, naučit je být užitečnými sobě a užitečnými také jiným. S přílivem válečných invalidů také narůstal počet pracovních profesí.“ (Sobotka, 2003, s.60)

Hlavně byly při Jedličkově ústavu zařízeny protetické dílny. Schopnější chovanci zde pracovali pod dohledem bandážisty Kalaše, jehož Bakule s Jedličkou vyreklamovali z vojny a zaměstnali ho v ústavu. K ruce měl rukavičkáře, krejčího a několik šikovných dělníků, jež uměli obrábět kovy. Dílna měla úctyhodnou produkci, neboť za dobu existence zde bylo vyrobeno více jak patnáct tisíc pět set protéz. (Sobotka, 2003, s.60)

„V ústavu nescházelo ani oddělení, kterému si říkalo „literární“, čili vzdělávací. Existovala tady škola pro analfabety, hudební škola, škola pro jednoruké i pro bezruké. Vyučovalo se psaní levou rukou, psaní na stroji nebo i psaní s využitím úst. Probíhala celá řada kurzů, například elementární obchodní kurz, kurz pletení svetrů a punčoch. Také výuka fotografování, knihařství, výcvik v těsnopisu, jazykové kurzy. Mezi tyto zvláštní vyučovací předměty byl dokonce zařazen i výcvik v hotelovém řeznictví.“ (Sobotka, 2003, s.61)

Toto vše samozřejmě nemohlo fungovat jen tak samo od sebe. Bakule o reorganizaci dlouho neváhal. Pevný režim proměnil ústav v instituci, jejímž cílem bylo vracet vojenské invalidy zpět do společnosti a co nejvíce do normálního života. (Sobotka, 2003, s.61)

„Ani přes všechny starosti s válečnými invalidy nezapomínal Bakule na svých dvanáct svěřenců. Stále pro ně zůstával hlavou rodiny. Vyhradil jim ve velké budově zvané „Polsko“ druhé poschodí. Tady měli své ložnice, koupelnu, školní třídu a dvě dílny: truhlářskou a malířskou. Platila pro ně i poněkud odlišná pravidla.“ (Sobotka, 2003, s.61)

Úspěch školy pro válečné invalidy závisel hlavně na dobré organizaci. Velkou roli v tom hrála hlavně fabrikace ústavu, obzvlášť hromadná výroba protetik. Do tohoto systému byly začleněny také děti. (Sobotka, 2003, s.61)

„A právě to mělo zanedlouho téměř od základu pozměnit činnost Bakuličat. Díky fabrikaci a s využitím dílčích výrobních postupů si totiž založili docela slušně prosperující vlastní Dětské výrobní družstvo. Výtěžkem z prodeje hraček a upomínkových předmětů ekonomicky přispívali na provoz ústavu, a také sami měli z této činnosti zisk.“ (Sobotka, 2003, s.61)

V roce 1916 do ústavu přijela hraběnka, kterou doprovázeli dva lokajové. Na ulici stál její nablýskaný automobil. Ředitel otevřel dveře a smekl před

hraběnkou. Čekal, co se z návštěvy vyklube. Dva silní muži vyndali z automobilu houpacího koně, posadili na něho chlapce a odnesli ho dovnitř. Hoch se jmenoval Ivan. (Sobotka, 2003, s.61-62)

Stejně jako každý, i on prošel přijímací procedurou. Poté co byly veškeré přijímací procedury hotovy, hraběnka odjela a v ústavu nechala svého rozmazleného, uplakaného pouze sedmiletého syna. Bakule ho přivedl k Františkovi a řekl, mu že se o něho bude starat. (Sobotka, 2003, s.62)

„Ivanovi bylo teprve sedm let. Granát mu utrhł obě ruce, a navíc udělal v těle několik děr, ty byly našťěstí dovednýmá rukama chirurgů umně vyspraveny. Ruce však museli chlapci amputovat.“ (Sobotka, 2003, s.62)

Bakule Františkovi přikázal, aby Ivana naučil vše, co umí. Ivan stále chodil ve své uniformě rakouského poručíka, a jakmile se o něco otřel, už byl špinavý a požadoval, aby mu oblečení někdo okamžitě vyčistil. Hned zlostí vrískal, brečel, křičel a dupal. (Sobotka, 2003, s.62)

František přemýšlel, co s ním má dělat. Otočil se kolem chlapce, aby viděl, že také nemá ruce a řekl mu, že pokud bude chtít, tak ho vše naučí. Ivan však nic nechápal, protože mu nerozuměl ani slovo. (Sobotka, 2003, s.62)

„Teprve o několik týdnů později, když se trochu naučil mluvit česky, byla s ním rozumnější řeč. To už uniformu rakouského poručíka nenosil. A z rozmazlence se postupně vyklubal docela chápavý kluk. Brzy se skamarádili.“ (Sobotka, 2003, s.62)

Kupodivu Ivan ochotně pracoval, spolu s Františkem vymýšleli stále nové výrobní postupy a použití nových materiálů. Ivan se za pár týdnů naučil psát a kreslit. Jen oblékání mu dělalo problémy delší dobu. (Sobotka, 2003, s.63)

I přes velkou smůlu měl nakonec Ivan v životě štěstí. Vystudoval hospodářskou školu a poté pracoval jako správce lesního statku. (Sobotka, 2003, s.64)

„Tisíce válečných invalidů prošlo během válečných let při rekvalifikaci třídami Jedličkova ústavu. Učili se. A také zhotovovali nejrůznější věci. Nejvíce byly žádány protetické náhrady. Jejich výroba brzy dostala fabrický charakter.“

Každý dělník provedl jednu pracovní operaci a předal polotovár dál, aby na konci řetězce vyšlo z dílny hotové dílo.“ (Sobotka, 2003, s.64)

3.5 Dětské výrobní družstvo

Žáci Jedličkova ústavu dále vyráběly hračky a upomínkové předměty, ale začaly přitom využívat zkušenosti z továrny na protetika. Založení vlastního výrobního družstva pak bylo jen otázkou času. (Sobotka, 2003, s.64)

Důvodem jeho vzniku byla velká poptávka po drobném zboží a upomínkových předmětech, které zde žáci vyráběli. Kolikrát ani nestíhali plnit všechny objednávky nebo je včas dodat. Děti se proto jednoho dne rozhodly pro založení družstva a vydaly se proto za ředitelem, kterým byl v té době Bakule. Ten děti vyslechl a řekl jim, že je to dobrý nápad, ale jeho realizaci musí zvládnout sami. (Sobotka, 2003, s.64)

„To byla od ředitele Bakuly velká důvěra. Nechtěli jsme ji zklamat. Hned jsme také začali pracovat na realizaci myšlenky. Během jediného týdne jsme měli ve všem jasno. Dokonce i své logo, kde kromě nápisu bylo vyobrazení čápa a postiženého dítěte, které mu nabízí v misce krmení. Spodní část doplňoval znak srdce s iniciálami DVD.“ (Sobotka, 2003, s.64)

System organizace Dětského výrobního družstva navrhl Bakule. Jednotlivé specializované dílny dostaly své mistry a družstvo jako celek mělo svého ředitele, kterým se stal František, který tuto funkci zastával po celou dobu existence družstva v Jedličkově ústavu. (Sobotka, 2003, s.65)

Práce v družstvu byla organizována stejně jako v továrnách sériová výroba. Byly zde tyto dílny: truhlářská, malířská, košíkářská, keramická, cizelářská neboli kovorytecká, malba, látky. (Sobotka, 2003, s.65)

„Rozhodující slovo měla ve všem Závodní rada. Ta také upravila pracovní dobu: povinná byla od osmi do dvanácti dopoledne a od dvou do šesti odpoledne. Práce byla honorována především podle snahy a zapojení, protože jednoruký logicky nemohl podávat stejný výkon jako dělník s oběma rukama.“ (Sobotka, 2003, s.65)

Každý výrobek byl po zhotovení podroben důkladné kontrole kvality. Pokud byl v pořádku, mohl být dán do skladu a později do prodeje. Kontrola byla velice přísná, ale vyplatila se, protože každý dobře vyrobený kus byl řádně zaplacen. Po několika týdnech prodeje mělo družstvo čistý zisk. Ten byl rozdělen na čtyři díly. První byl dán do ústavní pokladny, druhý šel na amortizaci a zvelebování dílen. Poslední díl si pracovníci rozdělili mezi sebe. (Sobotka, 2003, s.66)

Stále byla válka a zástup válečných invalidů, kteří byli posíláni do ústavu na rekvalifikaci, neměl konce. Výroba protéz stále fungovala vedle výrobního družstva. Spolu s Dětským výrobním družstvem stále byla ústavní škola pro mrzáčky a chovancům tak skoro nezbyval čas na zábavu. (Sobotka, 2003, s.66)

„V počátcích existence Jedličkova ústavu právě loutkové divadlo sehrálo u chovanců významnou roli. To byly ony magické chvíle před usnutím, kdy ředitel Bakule za asistence Sylvie Marvána večer, co večer rozehrával dětem pomocí loutkoherců na scéně loutkového divadla, zhotoveného ve stylu Alšova, nejrůznější příběhy a děje. Děti je doslova hlítaly. Ale během války nebyl na loutkové divadlo čas.“ (Sobotka, 2003, s.66)

Celé divadlo, včetně loutek a scény, našla odložený na půdě vychovatelka Lída Durdíková. Spolu s Františkem loutkové divadlo oživilo a také inscenovali loutkohry. (Sobotka, 2003, s.67)

„Lída Durdíková dokonce napsala do kteréhosi časopisu o zprávu o zřízení Zatímního stálého loutkového divadla v Jedličkově ústavu, čímž nás do určité míry zpopularizovala a proslavila. Hráli jsme podle nálady a podle toho, kdy vybyl čas. Pravidelně pak každou neděli večer po šesté hodině i pro dětskou veřejnost z Vyšehradu, Pankráce a Podolí. Úspěch vždy zaručen.“ (Sobotka, 2003, s.67)

Loutkové divadlo znamenalo pro chovance zábavu i životní zkušenost. (Sobotka, 2003, s.67)

Čas ubíhal a stále docházelo ke změnám. Jedni váleční invalidé odešli, další přišli, výrobní družstvo vymýšlelo stále nové hračky a chovanci postupně dospívali. František si jako manažer výrobního družstva připadal dospělý a pomalu se z něho stával samotář. (Sobotka, 2003, s.67)

Dospívali samozřejmě i ostatní chovanci a Bakule tak měl o starost navíc, protože musel zjistit, jak si představují svoji budoucnost, případně jim pomoci ji zajistit. (Sobotka, 2003, s.67)

Jednoho dne si na pohovor pozval i Františka, kterého, ačkoliv to čekal, pozvání zaskočilo. Nejvíce ho překvapila otázka na to, co bych chtěl jednou dělat. Podle jeho slov mu v té chvíli skončilo dětství. Měl však velice jasnou představu o tom, kam by se v životě chtěl dostat. Rád četl cestopisy, vyhledával společnost starších lidí a všemi možnými způsoby se snažil vzdělávat. Uměl spoustu různých věcí, nad kterými žasli návštěvníci Jedličkova ústavu. Říkali mu, že by se tímto mohl živit ve varieté a jeho to velice lákalo. Bakule toto považoval za neetické, nechtěl, aby se František takto vystavoval, ale rozhodnutí nechal na něm. Další Františkovou představou byla práce obchodníka. (Sobotka, 2003, s.68)

Na ředitele Bakulu však prozatím stále doléhaly mnohem větší starosti. Na jedné straně měla ve válečných poměrech přednost dílna na protézy a rekvalifikace dospělých válečných invalidů. Na straně druhé se žádalo, aby bezchybně působila ústavní škola pro mrzáčky.“ (Sobotka, 2003, s.69)

Jednoho dne v červenci roku 1916 vyhledal Jedlička ředitele Bakulu. Profesor Jedlička s ním jednal o tom, že sice i školský úřad uznal, že během práce ve výrobním družstvu se žáci bezděčně učí některým věcem, ale přesto že je třeba zavést klasický způsob vyučování jako je tomu v každé škole například způsobem trojtřídní soukromé obecné ústavní školy. (Sobotka, 2003, s.69)

Bakule tušil, od koho toto nařízení vyšlo, protože konzervativní návštěvníci ústavu podotýkali, že je sice o mrzáčky dobře postaráno, ale chybí jim základní vzdělání. Ani Jedličkovi nebyl tento stav příjemný, Bakulovi zatím důvěřoval a vedení ústavu plně přenechal v jeho rukách, ale tlak zvenčí na úpravu systému výuky byl stále silnější. (Sobotka, 2003, s.69)

Bakule se bránil, že výuka chovanců není v žádném ohledu zanedbána. Chovanci kolikrát ani netušili, že se při práci zároveň i učí. Jedlička i přesto že byl velice zaneprázdněn, toto věděl, stejně jako to, že podmínky chovanců nejsou nejlepší. Několikrát se stalo, že během zimy museli pobývat

v nevytopených místnostech buď chybou personálu, nebo díky tomu, že se šetřilo na nesprávných místech. (Sobotka, 2003, s.69)

Jedlička, jakožto předseda sdružení, byl neustále bombardován připomínkami především od školního inspektora Švadlenky. Toho na Bakulovi neuspokojovalo prakticky nic. Nepomohlo ani to, že se jeden žák naučil psát během čtrnácti dní. (Sobotka, 2003, s.70)

„Víme, že jste i přes veškeré pracovní zatížení sestavil z chovanců a jejich nepostížených kamarádů z okolí ústavu dětský pěvecký sbor,“ pokračoval doktor Jedlička. „Také o bezchybné činnosti Dětského výrobního družstva víme. Na druhé straně má také školní inspektor Švadlenka do jisté míry svou pravdu. Jde přece o blaho a zájem samotných dětí.“ (Sobotka, 2003, s.70)

Už nebylo o čem jednat a Jedlička se zvedal k odchodu, když ve dveřích ještě poznamenal, že by tak Bakuličata neměla být zanedbávána. Bakule vůbec nevěděl, že si zaměstnanci ústavu chovance takto pojmenovali. Proto za Jedličkou, které ho si vážil, a měl rád, jen udiveně zíral. (Sobotka, 2003, s.70)

Bakule velmi dobře věděl, co znamená založení školy, mimo sepsání osnov a jejich schválení školským úřadem to byly také neustálé kontroly, které na sebe nenechaly dlouho čekat. Bakule s pedagogikou experimentoval a zaváděl nové věci, což v té době mělo mnoho odpůrců. (Sobotka, 2003, s.70)

„Trojtřídní soukromá obecná škola existovala sotva tři měsíce a už byla sestavena komise k posouzení dosavadního způsobu vedení chovanců. Mimo jiné měla prověřit, zda se má výchova a vyučování zmrzačených dětí nadále řídit podle Bakulových zásad.“ (Sobotka, 2003, s.70)

Komise dospěla k příznivému výsledku, ale z hlášení vyplynulo, že Bakule chce změnit zaměření ústavu tak, aby bylo možné vytvoření internátní školy pro děti bez rozdílu zdravotního stavu, sociální situace, movitosti rodičů, státní příslušnosti a věku. To však nebylo pro Sdružení, které mělo nad ústavem dohled a školní inspekci přijatelné. (Sobotka, 2003, s.70-71)

Této velice špatné situace pro Bakuleho využili škarohlídové k tomu, aby připomněli zapomenutý incident, kdy nechal Bakule v ústavu přespát svou milou. Tomuto náporu nevydržel vzdorovat ani profesor Jedlička. (Sobotka, 2003, s.71)

Přes všechny úspěchy byl Bakule v říjnu roku 1916 výborem Sdružení zbaven vedení výchovného oddělení, přičemž mu Jedlička nakázal, aby se do osmi dní přestěhoval do jiného ústavního objektu. Tímto měl také Bakule zakázáno bydlet v bezprostřední blízkosti chovanců. (Sobotka, 2003, s.71)

Bakule na tuto situaci reagoval tak, že se přestěhoval mimo ústav, na konci roku už bydlel pod Vyšehradem v ulici Na Výtoni. Ironií bylo, že chovanci přivítali Bakulovo sesazení z funkce, protože když by ředitelem, měl pořád plno starostí a chovanci k němu nemohli tak často, jako když byl sesazen. (Sobotka, 2003, s.71)

Psal se 28. říjen 1918, vznikla Československá republika v čele Tomášem Garrigue Masarykem. Svoboda zavítala i do Jedličkova ústavu, ale nikdo ještě netušil, jaké zde vzniknou změny. (Sobotka, 2003, s.72)

„A opět Bakule! Jeho potíže jako by ani po skončení války neměly mít konce. Nejprve podezíravá veřejnost, věčně s ním nespokojené dámy, pak také školní inspektor Švadlenka.“ (Sobotka, 2003, s.72)

Na jednom zasedání vedení správy ústavu Jedlička oznámil, že Bakulu zachránil před povoláním na frontu, proti čemuž se Bakule ohradil. Jedlička to považoval na nařčení ze lži a nepoctivého jednání. Po tom prohlásil, že za těchto okolností nechce být s Bakulem ve výboru a nadále s ním spolupracovat a schůzi opustil. (Sobotka, 2003, s.72)

Bakule si do té doby Jedličky vážil, ale jeho postoj považoval za zpochybnění svých pedagogických zásad a nemínil se jich vzdát. Bylo jasné, že buď bude předsedat výboru Jedlička a ústav bude pod jeho vlivem nebo... Ale Bakule si postavil hlavu, že pokud nechtějí mít ústav s ním, vytvoří si jinde vlastní. (Sobotka, 2003, s.72)

3.6 V Bakuleho ústavu

Po odchodu z Jedličkova ústavu neřešili, co s nimi bude, věřili Bakulemu, že se o ně postará. (Sobotka, 2003, s.74)

K Bakulemu se připojili tři zaměstnanci ústavu a spolu vytvořili první personál. Celkem měli na starosti dvanáct dětí. (Sobotka, 2003, s.76)

Ústav existoval jen papírově. Bakule děti ubytoval u svých známých, ale ti se jich pod různými záminkami brzy zbavovali. Nakonec se ocitli na ulici, a tak je Bakule prozatím ubytoval u sebe doma. (Sobotka, 2003, s.77)

Časem pomohla sestra jednoho z chlapců, které se pro ně povedlo najmout byt v Ječné ulici. Teprve asi po sedmi letech se podařilo pro ně získat místo v takzvané Kalednovce, ale časem se museli přestěhovat na Klamovku, byla však v havarijním stavu, s její opravou pomohl dar vyslankyně amerického červeného kříže, která informovala ústředí Červeného kříže v Ženevě, díky kterému se jim dostalo pomoci Američana, který věnoval čtyřicet pět tisíc dolarů. Díky tomu byla budova opravena. (Sobotka, 2003, s.78-82)

Součástí ústavu byla i malá továrnička, která fungovala podobně jako v Jedli a každý se zde vyučil řemeslu. (Sobotka, 2003, s.83)

3.7 Samostatný život

František toužil jít vlastní cestou životem, i když mohl trvale zůstat v ústavu jako instruktor v dílně. V roce 1924 mu bylo dvacet let a toužil po vlastním obchodě. Bakule mu nabízel pomoc, ale oba si nebyli jisti, zda by Františka obchod uživil. Františkovi přišla další nabídka na vystupování ve varieté, ale to se mu moc nelíbilo. Napadlo ho, že by mohl dělat výchovné přednášky na školách. Nakonec se ale rozhodl pro vlastní obchod. Byl absolventem obchodní školy, a tak měl potřebnou kvalifikaci. Pronajal si obchod na Národní třídě. (Sobotka, 2003, s.109-120)

Rozmach ukončila hospodářská krize (24. 10. 1929 – krach burze v New Yorku). Vysoký nájem ho donutil vyměnit prodej uměleckých předmětů za pletené zboží. Ke konci roku 1925 nestačil jeho výdělek ani na nájem, a proto se dohodl se sousedem kožešníkem, že svůj obchod prodá, a i se zbožím se nastěhuje k němu do obchodu, díky tomu oba ušetří na nájmu. Ale i tak byla jeho situace těžká. (Sobotka, 2003, s.120-121)

Jednou s kolegou kožešníkem seděli v kavárně a radili se jak dál. Nakonec kožešníka napadlo, že by mohl František vystupovat. Jemu se to nelíbilo, ale kožešník ho přesvědčil, že by to nebylo ukazování nedostatků, ale

toho, co se nechá vůlí naučit. Nakonec ho přesvědčil. Bohužel první vystoupení nemělo úspěch a František si vzpomněl na vystupování po školách, které ho často zvaly. Učil děti i manuální práci. (Sobotka 2003, 122-123)

K tomu však potřeboval povolení. Inspektor Zeman na ministerstvu školství byl moudrý a přátelský muž. František mu řekl, že by chtěl dělat umělecko-výchovné přednášky na školách. K demonstraci pomohou jeho nohy. (Sobotka, 2003, s.123-124)

Inspektor Františka pozorně vyslechl a zeptal se, zda by mu nebylo lépe v ústavu. To František odmítl. Inspektor mu řekl, ať si podá žádost. Ta však byla za čtrnáct dní zamítnuta. (Sobotka, 2003, s.124)

František se nehodlal vzdát, a nakonec mu pomohl viceprezident Bienert na Zemském úřadě, na jehož doporučení mu byla během čtrnácti dní vystavena produkční licence, na kterou jiný čekal i několik let. Licence ale neměla platnost pro školy. František si z toho nic nedělal. (Sobotka, 2003, 124)

S kožešníkem se v dobrém rozešli a František se musel spoléhat sám na sebe. Vystupoval na školách i před představením v kině. (Sobotka, 2003, 124)

Okresní školní výbor v Plzni vyhověl Františkově žádosti o přednášky, a dokonce vyzval školy k účasti na vystoupeních. (Sobotka, 2003, s.125)

Ředitelé škol si Františkovo vystoupení doporučovali. Za čtrnáct dní si vydělal a dokázal ušetřit. Poté týden odpočíval. (Sobotka, 2003. s.125)

Jeho sláva rostla každým dnem. Na delší vzdálenosti jezdil vlakem, protože to bylo pohodlnější než automobilem. Železnicí projel asi všechna větší města. (Sobotka, 2003, s.126)

Na turné ho vždy musel někdo doprovázet. Původně to byli starší muži, ale ti nestačili rychlému tempu Františkova života, potřeboval někoho mladšího. Dal si inzerát do olomouckých novin a z došlých odpovědí vybral dívku, která neměla vzdělání, ale uměla německy, jelikož pocházela z Vídně. Práci tam nenašla, proto odjela ke strýci do Olomouce. (Sobotka, 2003, s.127)

Naše spolupráce netrvala dlouho (...). Jen asi půl roku. Slečnu totiž začalo dobré bydlo pálit. Navíc se zpočátku také občas zakutálela nějaká ta koruna. To jsem ještě přivřel jedno oko. Ale když mi později začala dávat

najevo, že bych bez ní nemohl na turné vůbec jezdit, nezbylo nic jiného než ji propustit.“ (Sobotka, 2003, s.127)

3.8 Vídeň

Jednoho dne v roce 1928 našel František mezi došlou poštou dopis z Vídně, ve kterém ho český spolek Komenský pozval k vystupování na českých školách ve Vídni. Ještě téhož dne jim odeslal kladnou odpověď. (Sobotka, 2003, s.128)

Vídeň na Františka udělala dobrý dojem. Druhý den po ubytování se šel představit do spolku Komenský. Zde mu byl předán plán vystoupení návštěv ve školách, a ještě téhož večera vystoupil na rodičovské akademii, kde měl velký úspěch. Dlouho se z něho však neradoval. Po asi šesté či sedmé návštěvě školy obdržel spolek Komenský přípis od rakouského ministerstva školství, že jsou Františkovi přednášky ministerstvem zamítnuty. (Sobotka, 2003, s.130)

Záměr ze strany rakouského ministerstva školství asi nebyl zabránit Františkovi v jeho vystoupeních, ale chyba byla spíše na velvyslaneckém opomenutí z české strany. Údajně totiž scházelo úřední razítko na Františkově žádosti o povolení v účinkování. František i spolek Komenský se obrátili na české velvyslanectví se žádostí o vydání nezbytného dokumentu. (Sobotka, 2003, s.130)

„Bezruký Frantík zatím bloumal bez cíle Vídní. Čekal, až se situace s povolením k vystupování na vídeňských školách vyjasní. Jenže československé vyslanectví neprojevalo dost dobré vůle situaci vyřešit.“ (Sobotka, 2003, s.130)

Zklamán byl i z pomyšlení, že české školy, které byly udržované z darů českých lidí, nemají tolik volnosti, aby bez úředního povolení mohli dovnitř pustit českého občana. (Sobotka, 2003, s.130)

František zpět do Prahy nepospíchal, neboť si chtěl prohlédnout Vídeň. Šťastnou náhodou zavítal do kavárny Aristen Café. Tuto kavárnu vyhledávali v tehdejší době šašci, krotitelé divoké zvěře, tanečníci a podobně. Ne však kvůli vystupování. (Sobotka, 2003, s.130-131)

„V kavárně se odbývala burza artistického kumštu. Artisté nebyli ničím víc než pouhým zbožím. Manažeři si je kupovali za honorář, který nikdy nebyl dost vysoký na zbohatnutí. Žádný proud bezpracně získaných zlatáků“ (Sobotka, 2003, s.131)

Františka si prohlížel muž s buřinkou na hlavě a ptal se ho, co umí. Chvilí sledoval jeho práci nohou a pak beze slova odešel. Druhý den si ho nechal k sobě zavolat a vyptával se ho, kolik chce za vystoupení, jestli má nějaké fotografie a co vše vlastně umí. Nabídl mu smlouvu na vystoupení v biografu v Žilině a v případě zájmu byl ochoten zařídít i angažmá v Itálii a Španělsku, stejně tak i v Československu měl zastoupení a mohl mu tam domluvit několik dobře zaplacených vystoupení, ale František by se musel upsat nejméně na půl roku. František mu odpověděl, že má spoustu závazků, a tak se nemůže upsat nikomu dalšímu. Poté co manažer zjistil, že František přednáší na školách, lákal ho na dráhu varietního umělce sliby rychlého zbohatnutí. František u něho smlouvu nepodepsal, ale rozhodl se zkusit štěstí u Mezinárodní artistické organizace. (Sobotka, 2003, s.131)

V Mezinárodní artistické organizaci prováděli přezkoušení jen dvakrát ročně a jeden z termínů se blížil. František měl jen týden čas na to, aby navštívil prezidenta Barkalye se žádostí o zápis do konkurzního seznamu. Prezident se ho zeptal, co umí a když mu to František předvedl, byl okamžitě do seznamu zapsán. (Sobotka, 2003, s.132)

„Přesně za deset dnů se v hledišti velkého vídeňského divadla Josefstadttheater tísnilo na dva tisíce lidí. Jedno místo nezůstalo volné. (...). Spousta novinářů. Vypjatá atmosféra. Každý artista měl na svůj výstup k dispozici pouhé tři minuty.“ (Sobotka, 2003, s.132)

František měl číslo třináct. Když byl na řadě, bez rozpaků přistoupil k připravené tabuli a nohou na ni napsal své jméno. Poté co odezněl potlesk, usedl za psací stroj a předvedl, jak ho ovládá nohama. Ozval se další potlesk a s každým jeho vystoupením se potlesk stupňoval. František záměrně zvolil ukázky toho, jak nohy dovedou nahradit ruce, například zapínání knoflíků. Františkovův výstup se protáhl na dvanáct minut, a nakonec byl zvolen vítězem. (Sobotka, 2003, s.132-133)

„Bezruký Frantík se rázem stal středem pozornosti všech návštěvníků Artisten Café. Maažeři mu nadbíhali, nabízeli angažmá do celé Evropy.“ (Sobotka, 2003, s.133)

Na zkušenou se vydal do varieté na předměstí Vídně, ředitel ho usadil v čestné lóži a před představením ještě představil divákům. Na začátku představení vystoupilo několik tanečnic a po nich hlavní hvězda večera Pavel Diebl, který ronil krvavé slzy, objevovala se mu stigmata na prsou a nechával se do těla střílet kovovým šípem. Ronit krvavé slzy se mu nedařilo a krve chtiví publikum napjatě čekalo, kdy se objeví krev. Poté manažer vyšel do uličky a střílel po něm červené žíně s kovovým hrotem. František nečekal na konec divadla a odešel. V hotelu si sbalil věci a odjel domů, protože před takovýmto publikem nechtěl vystupovat. (Sobotka, 2003, s.133-134)

3.9 Polsko

Františka čekal zájezd do Polska, který se dlouhou dobu připravoval. Pomohla tomu náhoda, kdy se František v Rožnově pod Radhoštěm, kam si jezdil každý rok odpočinout do lázní, potkal s účetním revidentem Štúlou. Náhodně se setkali v lázeňském parku, stali se z nich přátelé a domluvili se na společném zájezdu do Polska. Štúlova manželka byla Polka, proto uměl dobře polsky, ve Varšavě žil jeho bratr a měl spojení na lidi, kteří jim mohli pomoci v plánech s turné po Polsku. Zbývalo už jen určit termín odjezdu. (Sobotka, 2003 s.134-135)

Jednoho dne dostal František dopis, že ho pan Štůra očekává druhý den v kavárně Elektra v Moravské Třebové, odkud hned odjedou za hranice. František by touto zprávou velice potěšen. (Sobotka, 2003, s.135)

„Čekat až do zítřejšího dne připadalo Frantíkovi zdoluhavé. K přípravě na cestu mu stačila hodina, někdy i méně. Snadno zabalil do novin tři košile, dvoje spodky, několik límců a ponožek. Malý balíček s celou výbavou vložil do ručního kufříku, kde měl také propagační materiál nezbytný k práci za hranicemi.“ (Sobotka, 2003, s.135)

Druhý den se vydal na cestu do Ostravy, kam k večeru dorazil. Ostravu znal, a tak pro něho nebyl problém najít danou kavárnu. Kolem šesté hodiny večer do kavárny přišel účetní Štůla, jelikož se dlouho neviděli, zabrali se do hovoru tak, že z kavárny odcházeli kolem půlnoci. (Sobotka, 2003, s.136)

O čtvrté hodině ranní se do jejich pokoje dostavili dva hoteloví sluhové, aby jim pomohli s kufry. Na vlakovém nádraží se usadili v kupé a dospávali to, co v noci nenaspali. Na hranicích je celníci velice důkladně zkontrolovali a pokračovali dále. Již za hranicemi byl velice znát rozdíl mezi Československem a chudším Polskem. Ani Varšava na tom nebyla lépe než ostatní části Polska, kterými projížděli. (Sobotka, 2003, s.137)

Ubytovali se v levném hotelu a vydali se na prohlídku města, kde v té době bylo přibližně půl milionu nezaměstnaných, hodně lidí nabízelo na každém rohu služby. František přes to doufal, že zde sežene nějaké angažmá. (Sobotka, 2003, s.138)

František ani Štůla nezahláli a dívali se, jaké noviny čtou lidé nejčastěji. Navštívili jejich redakce, František předvedl, co umí a druhý den o něm vyšly novinové články. (Sobotka, 2003, s.138)

„Po slavném dobytí redakcí zamířili oba o kousek dál za roh do budovy československého vyslanectví. Po dvou hodinách čekání ve foyeru, obloženém mramorem, je konečně přijal jakýsi člověk. Jeho tvář nejevila žádnou radost nad setkání s krajany. „Proč jste se odhodlali k návštěvě Polska právě v této době?“ podívoval se upřímně. „Tisícihlavé davy nezaměstnaných zaplavují každý den od rozbřesku hlavní město. Policie nestačí hlídat banky.““ (Sobotka, 2003, s.138)

Neuspěli, a ani s žádnou pomocí nepočítali, nedočkali se ale ani vlídného slova. Krátce po jednání sami viděli, jak policie rozhání chudé občany. Uprostřed tohoto chaosu si pomysleli, zda by se neměli vrátit domů, ale nechtěli se jen tak vzdát. (Sobotka, 2003, s.139)

Získat za této situace povolení k produkci ve školách se jim zdálo bezpředmětné, pokud by je vůbec do škol vpustili, trvalo by vyřízení žádosti několik měsíců. Rozhodli se pokusit získat angažmá v biographech, aby měli peníze alespoň na úhradu nezbytných nákladů. Hned v prvním biografu byli

ochotni je angažovat za osmdesát československých korun denně s tím, že pokud vzniknou problémy s úřady, smlouva okamžitě končí bez nároku na odškodné. František smlouvu odmítl. (Sobotka, 2003, s.139)

Zase byli na ulici. A prostředky se tenčily. Tehdy se pan revident Štůla rozhodl navštívit svého bratra. Byla určitá naděje, že třeba právě on pomůže. Po několika hodinách hledání jej našli daleko za městem v činžovním domě o osmi stech partajích. Byteček o jedné místnosti, bez sporáku, předsíně a sociálního zařízení. Jediná kuchyňka s plynovým sporákem pro všechny partaje na chodbě. Společní koupelna...“ (Sobotka, 2003, s.139-140)

Ani Štůlův bratr jim nepomohl. V Polsku byli již několik dnů, všude jen drahota, zmatky, žádné angažmá. Měli hlad, a i jednoduchá snídaně je stála dost peněz, mimo jiné nebyli ve Varšavě žádné kavárny, kde by bylo možné si odpočinout. (Sobotka, 2003, s.140)

Pokusili se znovu najít angažmá v nějakém biografu, ale bez úspěchu. Jejich denní režie byla dvě stě československých korun a nikde neměli možnost si vydělat. Situace začala být kritická, za poslední peníze koupili jízdenku domů. (Sobotka, 2003, s.140)

Cestou domů toho František mnoho nenamluvil, byl zklamán z výsledku cesty, které přesto nebyla zbytečná. Cesta mu přinesla užitečná poznání, že Československo je sice menší, ale je zde více příležitostí k obživě než ve větším Polsku. (Sobotka, 2003, s.140)

3.10 Lázeňské podnikání

K Františkovým nejoblíbenějším místům patřily Beskydy. Každý rok, od roku 1926 jezdil v létě na dva měsíce odpočívat do lázeňského Rožnova pod Radhoštěm. Avšak ani tam nedokázal úplně lenošit. V dlouhých letních dnech ležel na břehu řeky Bečvy a přemýšlel o zřízení kavárny u horního splavu nedaleko Rožnova. (Sobotka, 2003, s.141)

Byl to muž činu, a tak měl brzy promyšlený projekt i s ekonomickou záležitostí. Spočítal si, že z výtěžku by si mohl hradit každoroční pobyt, který po celoroční práci potřeboval. Prosperitu kavárny měl zajistit jeho věhlas, a pokud

by po uhrazení všech nákladů nějaké finance zbyly, uložil by si je na horší časy. (Sobotka, 2003, s.141-142)

„Frantík znal Rožnov za léta svých návštěv po všech stránkách velmi dobře. Brzy postřehl, že navzdory věhlasu vyhledávaného letního místa scházela městu určitá vybavenost, odpovídající úrovni světově proslulých lázní. Letních hostů bývalo v idylickém zákoutí u horního splavu na Bečvě jako máku, ale když se přihnál déšť, neměli se kam uchýlit.“ (Sobotka, 2003, s.142)

Malá kavárna by městu mohla prospět, ale radní ho nebrali vážně. Necháпали, jak by bezruký člověk mohl pracovat v kavárně. Nakonec mu díky jeho odvaze dovolili zřídit kavárnu v dřevěné boudě u splavu, ale říkali si, že tam stejně vydrží jen pár týdnů maximálně měsíc nebo jednu sezonu. (Sobotka, 2003, s.143)

Z úspor postavil dřevěnou boudu, zpočátku to byl bufet, který se během pěti let proměnil v útulnou restauraci, časem zde vznikly i hostinské pokoje. Hosté kavárně začali říkat Kavárna u Frantíka a František tento název ponechal. (Sobotka, 2003, s.143)

Františkova kavárna byla od města vzdálena nejméně dvacet minut chůze, což byla pro lázeňské hosty velká dálka, ale na tomto byl postaven Františkov podnikatelský záměr. Samota uprostřed zeleně lákala hosty k celodenním piknikům, na něž už si nemuseli sebou brát občerstvení, ale mohli si ho u Františka zakoupit. (Sobotka, 2003, s.143)

František nezapomněl na reklamu, hned jak dostavěl kavárnu vyvěsil na náměstí v Rožnově plakát, který oznamoval první nedělní slavnost v kavárně u Frantíka. (Sobotka, 2003, s.143)

„Hostů bylo tolik, že nebylo kam sednout,“ vyprávěl František. „Všem zachutnalo dobré kafičko u Frantíka. Také se jim zalíbila má podnikavost a odvaha. Tím jsem u nich vyhrál na celé čáře. Po Rožnově se od toho dne nemluvalo o ničem jiném, jen o mé kavárně.““ (Sobotka, 2003, s.143)

Na provoz kavárny si František najímal personál, šťastnou ruku měl při výběru Lidky, což byla dcera hospodských a všemu potřebnému ji matka naučila. Na každého se usmívala bez ohledu na to, co si objednal. Byla dobrosrdečná a čistotná. Na rozdíl od kolegyně Božky, která teprve vyšla školu,

a ještě si nezvykla na tvrdý život. Měla však pracovitě ruce, a to se také cenilo. Kromě nich bylo k ruce několik pomocníků, hodilo se to hlavně v horkých letních dnech, kdy byl vysoký počet hostů. (Sobotka, 2003, s.144)

Františkovi byla kavárna vším, ale jeho úspěch značně pobouřil konkurenci. Není se čemu divit. Rožnovští hospodští si nejdříve mysleli, že do dřevěné boudy nebude chtít nikdo chodit a když zjistili, že ano, začali se dopouštět činů, o kterých je lepší pomlčet. Nakonec na Františka podali žalobu, že nemá povolení k hostinské živnosti a o kavárnu ho připravili. František se nechtěl vzdát a odvolal se na prezidentskou kancelář. Nepomohlo to, stejně jako články do novin, platnost zákona zvítězila, a tak musel kavárnu zavřít. (Sobotka, 2003, s.145-146)

3.11 Domov

Každý člověk potřebuje mít místo, kde se cítí doma, kde má své soukromí. Stejně tomu chtěl i František. Jen co trochu dospěl, netoužil po ničem jiném. (Sobotka, 2003, s.147)

Jeho prvním domovem mu byl rodný dům v Jamné nad Orlicí, kam se jako dospělý rád vracel. V Jedličkově ústavu byl pořád ve společnosti přátel, cítil se zde v bezpečí a byl přesvědčen, že tento život je pro něj nejlepší. (Sobotka, 2003, s.147)

Po přechodu do Bakulova ústavu, kdy byl již starší, že se mu tento způsob života přestával líbit. Byla zde společná ložnice a všichni začali postrádat soukromí. Bakule vycítil po čem chovanci touží a slíbil jim, že po postavení nové budovy budou mít větší soukromí. Bohužel František dospěl dříve, než byl nový ústav dostavěn. (Sobotka, 2003, 147-148)

Po osamostatnění se a začátku podnikání nebylo pro něho snadné sehnat si byt, a i v době kdy již prosperoval, stále bydlel u cizích lidí a stěhoval se z místa na místo, takto žil dva roky. (Sobotka, 2003, s.148)

V roce 1926 našel v Praze-Podolí byt, který mu vyhovoval, byl to pokoj a kuchyň. Dům měl světlou vstupní halu, do Františkova suterénního bytu se vcházelo po čtyřech schodech. Za vstupními dveřmi se nacházela tmavá

předsíní s elektrickým osvětlením a věšákem na šaty, za ní se nalézal prostý a jednoduchý pokoj. František byl bytem nadšen a rád se jím chlubil svým známým. Největší luxus pro něho představovala koupelna, po které toužil celý život. Měl ho prostě, ale pěkně zařízen, na stěnách viseli skici z míst, ke kterým se vážali jeho vzpomínky. (Sobotka 2003, s.148-149)

3.12 Vlastní rodina

Po ztrátě kavárny v Rožnově pobýval nějakou dobu u své sestry Lídy v Jamném nad Orlicí a také ve svém bytě v Podolí, po nějakém čase se přestěhoval do Brna, kde měl část rodiny. (Sobotka, 2003, s.156)

V Brně pracoval jako prodejce zmrzliny, limonády a občerstvení. Drobné podnikání po nějaké době rozšířil o další soukromou činnost, založil nabídkovou a inzertní kancelář kde zaměstnával desítku pracovníků. Zakrátko byl v Brně velice populární, oblíbený a dovedl si získat přátele. (Sobotka, 2003, s.156)

„Psal se rok 1942. Už třetím rokem zuřila druhá světová válka. Namísto Československa existoval podivný útvar-protektorát Čechy a Morava. Vůdce vzal tento kousek Evropy pod svou ochranu a protektoři se věru tužili. Násilí, krev a smrt byly synonymum jejich správy. Válečná vichřice se Františka netýkala. Kdo by si všiml bezrukého mužského?“ (Sobotka, 2003, s.157)

Válka přece jen Františkovi zkomplikovala život. Když Němci obsadili pohraničí, ocitlo se v něm i jeho rodné Jamné nad Orlicí. V té době mu zemřela maminka a nebylo možné sehnat si povolení k výjezdu přes hranici na její pohřeb. Nakonec ho na poslední rozloučení s matkou propašovala sestra Lidka terénem, který od dětství důvěrně znali. (Sobotka, 2003, s.157)

František v životě zažil spoustu věcí, úspěchy i zklamání a většinou dosáhl všeho, co chtěl. Scházela mu však rodina, kterou si velice přál. (Sobotka, 2003, s.157)

V roce 1942 se oženil se Zdenkou, což byla jedna z jeho pracovníků a dlouho pro něho byla více než sekretářkou. Byl s ní docela šťastný, nedávala mu pocítit jeho tělesnou vadu. (Sobotka, 2003, s.157)

V roce 1943 se manželům Františkovi a Zdeně narodila toužebně očekávaná zdravá dcera Hanka. František věřil, že až vyroste, stane se jeho pomocníkem a oporou matce Zdeně. (Sobotka, 2003, s.158)

„Pak válka skončila. Zanedlouho se doba znovu změnila. Po únoru 1948 se především od základu změnila politická situace. Spolu s ní i situace společenská. Vlastně celý svět se tenkrát změnil a už nikdy se nevrátil do předválečných kolejí.“ (Sobotka, 2003, s.158)

František těmto změnám nerozuměl, svůj podnik musel zavřít. I když byl bez rukou, tak se přes noc proměnil v kapitalistu a nepřítele lidu. Přestal být podnikatelem a stal se mrzákem, v lepším případě invalidou. (Sobotka, 2003, s.159)

Pořád však měl svou dceru Hanku, která v té době byla pětiletá a manželku, se kterou si přestávali rozumět. Nedokázal pochopit, že najednou o vše přišel. Byl nervózní, nepříjemný a nesnášenlivý. Jeho žena stála na druhé straně, podporovala komunisty, a to byl největší důvod k rozvodu. Jeho již bývalá manželka odešla i s dcerou. (Sobotka, 2003, s.159)

O tomto trápení napsal František dopis své sestře Lídě, která však měla hodně svých starostí, a tak ho nedokázala podpořit tak, jak potřeboval. (Sobotka, 2003, s.159)

Přece jen vše neskončilo, svět šel dál a nějaký čas po rozvodu se ženou Zdenkou se František znovu oženil s Marií, která mu stála po boku až do smrti. Měli spolu dceru Zdenu a syna Jiřího. Žili život jako běžná rodina až do Františkovi smrti v únoru 1957. (Sobotka, 2003, s.161)

Historie Jedličkova ústavu

4 Než vznikl Jedličkův ústav

„Na počátku tohoto století už všechny hlavní skupiny zdravotně postižených dětí a mládeže u nás měly ku pomoci odborné ústavy. Počet míst v nich nedostačoval potřebě, ale přece jen to byla jakási kondenzační jádra tehdy moderní ústavní péče, která slučovala výchovu, vzdělávání a léčbu chovanců v jedné instituci. A někdy byla součástí takové „komplexní“ péče i sociální podpora vycházejícím chovancům při jejich přechodu do života a práce mimo ústav.“ (Titzl, 1998, s.103)

V této oblasti na tom byly ze Zemí Koruny české na tom nejlépe Čechy, horší situace byla na Moravě a ve Slezsku nebyla v této oblasti skoro žádná péče. (Titzl, 1998, s.103)

„Odborné ústavy pro postižené byly zřizovány jen soukromými iniciativami. Významným průlomem do stávající praxe se mohlo stát přijetí českého zemského zákona č. 78 z roku 1902. Podle ustanovení tohoto zákona měli být na zemském zastupitelstvu, aby v případě potřeby zřizovalo ústavy „k výchově a ošetřování dětí nezdravých“ z prostředků zemského sirotčího fondu. Jenže ve výčtu kategorií postižených dětí, na které se zákon vztahoval, byli opomenuti mrzáčci. Vzniklé legislativní nedopatření zakládání ústavů pro tělesně postižené zbrzdilo a překonání jeho negativních důsledků stálo průkopníky této péče zbytečně mnoho sil.“ (Titzl, 1998, s.104)

Hlavní zásluhu o prolomení všech bariér, jež ztěžovaly zřízení prvního ústavu pro tělesně postižené má MUDr. Jan Dvořák. Na českém venkově vybudoval tři ozdravné kolonie pro rachitické děti a vedle toho vystupoval ve prospěch vzniku moderního ústavu pro tyto děti. (Titzl, 1998, s.105)

Doktor Dvořák preferoval rodinnou péči anebo alespoň takovou péči, která se blíží té rodinné. Kladl důraz na to, aby matky dostávaly děti hned po narození, a to i ty, které se narodily postižené proto, aby si na ně zvykly a neodmítaly je. Pokud nebyla jiná možnost, tak teprve od věku šesti let dítěte doporučoval ústavní péči, v níž se musí prolínat léčba, vzdělání, výchova a příprava na budoucí život. (Titzl, 1998, s.105)

„Ústav, který by toto zabezpečil, má být v hlavním městě, neboť na to má vědecké a ekonomické zázemí a také proto, že relativně více dětí by mohlo být v odborné péči, a přitom bydlet doma! Za samozřejmé považoval, že ústavní budova bude postavena bez překážek znemožňujících volný pohyb chovanců čili bezbariérově.“ (Titzl, 1998, s.105)

Dvořák neúnavně pracoval ve prospěch věci, ale přitom stál v pozadí. Dopředu bude přednosta české chirurgické kliniky profesor MUDr. Otokar Kukula. V roce 1908 bylo Dvořákem připraveno založení spolku pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků, za jehož předsedu se nechal zvolit Kukula. Protože pod jeho vedením spolková činnost vykazala pouze jednu výborovou schůzi, nezbylo Dvořákovi nic jiného než hledat jinou významnou osobu, která dá organizaci prestiž a čas i dobré vedení. (Titzl, 1998, s.105)

„Tři roky existoval spolek jen na papíře. Až když se roku 1911 stal jeho předsedou profesor MUDr. Rudolf Jedlička (1869–1926), nastal obrat. K tomu přispěl souběh dalších podstatných okolností. Kromě podpory čelných osobností „České zemské komise pro ochranu dětí a péči o mládež“ to bylo personální propojení spolku s představenstvem společnosti s ručením omezeným „Pražské sanatorium“, jehož čele stál právě Jedlička.“ (Titzl, 1998, s.105-106)

Pouze toto sanatorium, ve kterém je v současné době Ústav pro péči o matku a dítě v Praze Podolí, mohlo plánovanému ústavu poskytnout potřebné léčebné zázemí. Z tohoto důvodu bylo pro budoucí ústav vybráno místo v sousedství sanatoria. Vzhledem k tomu, že hrozilo propadnutí příslibené finanční podpory od zemského výboru, musel Jedlička rychle jednat. Ústav zahájil svou činnost 1. dubna 1913, zpočátku jen v nádvořním domečku na adrese číslo popisné 13 na Vyšehradě. Postupně se ústav košatě rozrostl a v místě, kde ústav vznikl, v současnosti sídlí jeho ředitelství. (Titzl, 1998, s.106)

„I když Jedličkovy zásluhy o vznik ústavu jsou rozhodující, a výbor spolku je ocenil pojmenováním ústavu jeho jménem, Jedlička vpravdě nebyl ani zakladatelem „svého“ ústavu, ani se oficiálně nestal jeho ředitelem. Jedlička jako statutární zástupce zřizující organizace převzal vedení ústavu pouze na

nezbytně nutný čas do ustanovení prvního ředitele a pak velice krátce za interregna v roce 1916.“ (Titzl, 1998, s.106)

5 Odborné a právní okolnosti před vznikem Jedličkova ústavu

Odpovědnost za děti a mládež, které vyžadovaly zvláštní péči, byla v 19. století upravena zákony v tzv. chudinské péči. V kompetenci státních orgánů bylo zřizování chudobinců a dobročinných ústavů, mezi které byly počítány odborné ústavy pro výchovu tělesně postižených dětí. Jelikož mnoho tělesně postižených dětí bylo zároveň opuštěných či osiřelých, měly se o tyto děti na základě domovského zákona postarat obce. (Pánková, 1999, s.13)

„Pozdní zřizování ústavů pro tělesně postižené mělo dvě základní příčiny: pozdní konstituování speciálních vědních oborů a jisté legislativní opomenutí. Například medicínské obory, které se zabývají tělesnými postiženími, jako jsou ortopedie, neurologie a sociální lékařství se u nás rozvíjí teprve v tomto století.“ (Pánková, 1999, s.13)

Odborné ústavy pro postižené byly zřizovány pouze soukromou iniciativou. Změna v této situaci mohla nastat přijetím českého zemského zákona č. 78 z roku 1902, podle něhož mělo být na zemském zastupitelstvu, aby v případě že je toho zapotřebí, zřizovalo ústavy k „výchově a ošetřování dětí nezdravých“ z prostředků zemského sirotčího fondu. Ovšem nedopatřením vzniklo, že ve výčtu kategorií dětí, na které se zákon vztahoval byli opomenuti, tehdejší jazykem řečeno, mrzáčci. Toto nedopatření bylo důvodem, proč byly ústavy pro ně zakládány později. (Pánková 1999, s.13)

5.1 Sociální okolnosti vzniku Jedličkova ústavu

Na začátku 19. století v českých zemích nastal rychlý průmyslový rozvoj a s tím byl spojený početní nárůst chudších vrstev obyvatelstva. Tato situace přinášela sociální a zdravotní problémy, na něž soukromé humanitární snahy nestačily. Roku 1902 nemohlo být 3 890 dětí vyučováno kvůli svému zdravotnímu stavu, každé desáté dítě, které nastupovalo do školy, mělo rachitické změny na kostře. (Pánková, 1999, s.14)

Státní správa k péči o zdravotně postižené, přispívala pouze přijímáním zákonů o chudinské péči a domovském právu. Bylo třeba zajistit péči o přibližně padesáti tisíc dětí, mezi kterými byly i děti zmrzačené. Faktická péče o děti vypadala tak, že v Čechách bylo přibližně 30 obecních ústavů, které nemohly stačit počtem a úrovní péče. Některá z těchto zařízení vypadala tak, že zde byla jen jedna místnost, kde děti přespávaly. Leckdy byly děti posílány od domu k domu a každý měl povinnost dát jim najíst. *„Vzhledem k ustanovení domovského zákona o nepřetržitém desetiletém pobytu v obci, a protože domov skutečný velmi často nebyl totožný s domovem právním, obce odpíraly péči dětem, které neměly právní nárok na péči z titulu domovského práva, a dokonce jim bránily v pobytu v obci. Proto se často ze zmrzačených dětí, stávali žebráci a tuláci.“* (Pánková, 1999, s.14)

5.2 Organizační podmínky pro vznik Jedličkova ústavu

Než se děti, které to potřebovaly, dočkaly prvního léčebného a výchovného ústavu, muselo být vykonáno mnoho přípravné, a hlavně propagační práce. Největší zásluhu je možné připsat již několikrát zmíněnému MUDr. Janu Dvořákovi jenž se zasloužil o prolomení mnoha bariér, které ztěžovaly zřízení prvního ústavu v Čechách. (Pánková, 1999, s.14)

Jeho zásluhou vznikl nový Pražský nalezinec, Sanatorium pro tuberkulózní na Pleši. V časopise Naše doba dne 20. ledna 1907 publikoval článek, ve kterém navrhuje zřizování zvláštních ústavů, kde by se spojila léčba se školním vzděláním a řemeslnou výrobou. (Pánková 1999, s.14)

„30. 6. 1908 se ustavila Česká zemská komise pro ochranu dítek a péči o mládež v království Českém. V komisi zasedali i zástupci úřadů a organizací. Doktor Dvořák byl členem výboru a v roce 1909 místopředsdou. Jeho zásluhou se komise věnovala i problematice péče o tělesně postižené.“ (Pánková 1999, s.14-15)

V Praze byl činný i Spolek pro zřízení a udržování dětské nemocnice a chorobince v Praze. Snahou spolku bylo zřídit ortopedický ústav pro českou dětskou nemocnici, což bylo podpořeno i profesorem Kukulou. Tímto docházelo

ke zkřížení zájmů tohoto spolku a již zmíněného Spolku pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků, díky čemuž profesor Kukula v roce 1909 odstoupil z předsednictví Spolku pro léčbu a výchovu rachitiků a mrzáků a doktor Dvořák hledal jeho náhradníka. Na doporučení MUDr. Deyla, o kterém již byla několikrát řeč, byl vybrán MUDr. Rudolf Jedlička, pod jehož vedením byla obnovena činnost spolku. (Pánková, 1999, s.15)

„Byl hledán objekt, ve kterém by mohl být zřízen ústav, zároveň probíhalo úsilí o zajištění potřebných finančních prostředků. Zemský výbor poskytl bezúročnou půjčku ve výši 130 000 K. Pro zřízení ústavu byl vybrán dům č. p. 13, zvaný Polsko, v ulici V Pevnosti v Praze na Vyšehradě, který byl zakoupen v dubnu 1912 za 132 000 K. Další prostředky a síly stačily pouze na úpravu jednopatrového stavení s podkrovím, tak zvaného domečku, který by ukryt na vnitřním nádvoří Polska. Na úpravu bylo vydáno dne 3. 9. 1913 stavební povolení, užívání adaptovaného domu bylo povoleno od 1. 4. 1913. Od dubna 1913 také jsou postupně přijímáni první chovanci, i když koncese k provozování ústavu pro výchovu a léčbu zmrzačených byla udělena na dobu šesti let až 10. října 1913.“ (Pánková, 1999, s.15)

5.3 Od založení do začátku druhé světové války (1913–1938)

Začátky ústavu byly velmi skromné, protože byl nedostatek finančních prostředků. Náklady na zřízení a z části i na plat zaměstnanců platil z větší části MUDr. Jedlička. Jeho obliba a příklad zápalu do práce zajišťovaly spolku nové členy a tím i příspěvky na činnost ústavu. (Pánková, 1999, s.16)

Největším přínosem ústavu byl Jedličkův koncepční a organizační základ. *„Podle Jedličky: „mrzáci jsou děti, které jsou trvale neschopny jednotlivých údů těla dostatečně a svým potřebám přiměřeně používat, jestliže je tato neschopnost způsobena vrozenými vadami tělesnými anebo získanými ztrátami, zkřiveninami, obrnami nebo křečovým stavem jednotlivých částí těla, přičemž ještě rozhodují i činitelé vnější z poměru sociálního vyplývající.“* (Pánková, 1999, s.16)

Ústav měl být v té době velmi průkopnický, protože měl být spojením ortopedické kliniky, výchovného ústavu a odborné školy, měl vytvořit předpoklady pro pracovní začlenění zmrzačených dětí. (Pánková, 1999, s.16)

Ústav měl schválenou kapacitu deset dětí, jako první byl přijat Vojtěch Suk a druhý pozdější akademický malíř Jaroslav Zdrůbecký. (Pánková, 1999, s.16)

Žadatelů však bylo mnoho, proto byli vybíráni ti nejvíce postižení a zároveň nejchudší. Žadatel o přijetí musel splňovat předpoklady pro množnost všeobecného a odborného vzdělání a zároveň musel být duševně zdrav. Všechny děti byly přijímány na měsíční zkušební dobu, pokud vyhověly po intelektuální a mravní stránce a zároveň byly schopné dodržovat zásady základní hygieny, také neměly infekční chorobu, byli přijaté natrvalo. Rodiče nebo zákonní zástupci dětí však byli seznámeni s tím, že dítě může být z ústavu kdykoliv vráceno zpět do jejich péče. Během přijímací procedury museli také popsat zdravotní stav a vývoj dítěte. (Pánková, 1999, s.16)

„Profesor Jedlička ústav přímo neřídil, byl předsedou spolku, který měl funkci zřizovatele ústavu. Ve výboru spolku a jeho komisích se projednávaly otázky zaměření organizace a zejména financování ústavu. Přímou odpovědnost za chod ústavu měl ředitel, později ředitelé v čele s vrchním ředitelem. Za vedení ústavu po lékařské stránce byl podle místodržitelského povolení odpovědný řídicí ústavní lékař, který podléhal místodržitelství. Od 29. 5. 1913 byl spolek přejmenován na „Spolek pro léčbu a výchovu mrzáků“. Později dostal spolek nový název „Zemský spolek pro léčbu a výchovu mrzáků.“ Na výroční schůzi 6. 11. 1913 na návrh Dr. A. Tůmy byl nový ústav nazván „Jedličkův ústav pro zmrzačené.“ (Pánková 1999, s.16-17)

Prvním ředitelem se stal František Bakule, učitel z Malé Skály u Turnova. Bakulův a Jedličkův společný přítel J. V. Klíma Bakuleho doporučil jako vhodného pedagoga pro ústav a Jedlička ho vyslal na své náklady na studijní cestu po německých ústavech pro zmrzačené děti. (Pánková, 1999, s.17)

Během roku 1913–1915 bylo do ústavu přijato osmnáct chlapců a dvě dívky. Přítomnost dívek napovídá o pokrokovosti tohoto ústavu, protože do té doby byli dívky a chlapci v ústavech odděleny. Jedličkův ústav byl proti

separaci, kterou dodržovaly především ústavy v Německu. (Pánková, 1999, s.17)

Bakule dával důraz na řemeslnou a výtvarnou výchovu, jejímž důsledkem bylo to, že rukodělná šikovnost dětí vzrůstala a ona získávaly zdravé sebevědomí z výsledků své práce. Psaní, čtení a počítání začal Bakule vyučovat až po roce, velice neformálně bez ohledu na učební osnovy i rozvrh hodin. Nemohl s tím však uspět, protože státní dozor trval na dodržování školního řádu i v soukromých ústavech. (Pánková, 1999, s.17)

5.3.1 Spolu fungování školy pro vojíny-invalidy

„Po vypuknutí 1. světové války v roce 1914 byla činnost Jedličkova ústavu přeorientována, protože to byl jediný ústav v českých zemích, který mohl zraněným vojákům české národnosti poskytnout léčbu a následnou rekvalifikaci. Proto se koncem roku 1914 činnost ústavu rozšířila z péče o děti i o péči o invalidní vojáky.“ (Pánková, 1999, s.17)

V budově Polsko byla 24. října 1915 založena Škola pro vojíny invalidy, do které po třech týdnech nastoupil první raněný voják. Stejně jako Jedličkův ústav, tak i školu pro vojíny spravoval Spolek pro léčbu a výchovu mrzáků. Budova Polsko, ale nestačila kapacitně, a proto na péči o vojíny-invalidy ústav získal na přechodnou dobu pět set lůžek ve 3. záložní nemocnici U Bartoloměje na Vyšehradské ulici. Velitelem nemocnice se stal Rudolf Jedlička. Také byl zakoupen třípatrový dům za Tábořskou branou v Pankráčské ulici číslo popisné 479, kde byly zařízeny cvičné dílny a ubytování. Ze začátku škola invalidům opatrovala i zaměstnání. (Pánková, 1999, s.17-18)

Roku 1915 byla ustanovena Státní zemská ústředna pro péči o vrátivší se vojíny. Tato instituce začala plnit funkci zprostředkovatelny práce. Cvičné dílny sloužily k doléčování fyzickou prací a také k nalezení nové profese, pokud se vojíny nemohli ze zdravotních důvodů vrátit zpět do své bývalé. (Pánková 1999, s.18)

„Invalidům byla nabídnuta možnost zacvičení v těchto oborech: košíkářství, truhlářství, modelářství, knihařství, krejčovství, sedlářství,

kamenictví, zednictví, malířství s lakýrnictvím, litografie a výroba hraček. Tyto cvičné dílny neměly výtěžný charakter. Byly to začátky léčby prací u nás.“ (Pánková 1999, s.18)

Během roku 1915 vznikla přírodovědecká laboratoř založená docentem MUDr. Rybákem. Programem laboratoře byl výcvik nejvíce postižených jedinců a tvorba školních pomůcek, kde se podařilo propojit dvě složky, a to léčebnou rehabilitaci, zácvik do vybraného povolání s výtěžnou činností, jejíž produkcí byly prodejné výrobky. (Pánková 1999, s.18)

Velice důležitou složkou byly protetické dílny, kde se vyráběly protézy. Dílny byly výtěžné od doby svého vzniku a do konce roku 1917 zde bylo vyrobeno více jak patnáct tisíc protéz, různých ortopedických přístrojů a obuvi. Do kategorie výtěžných dílen také patřily knihařské a litografické dílny. (Pánková, 1999, s.18)

Součástí školy pro invalidy bylo též takzvané literární oddělení a jeho útvary se nazývaly školy. Byla tu například škola pro negramotné, hudební škola a jiné. Také zde existovaly různé kurzy, například fotografování, obchodní, těsnopisný, jazykový a další. Každá tato oblast měla svého ředitele. (Pánková, 1999, s.18)

„Na konci roku 1916 se „Škola pro vojíny-invalidy“ ustálila ve víceméně konečném tvaru. Vojenské správě náležela 3. záložní nemocnice, kde byli v jednom vyhrazeném objektu jako v internátě umístěni rehabilitaci. V soukromé správě byla zařízení „Zemského spolku pro léčbu a výchovu mrzáků“ (Jedličkova ústavu pro zmrzačelé) čili škola ve vlastním slova smyslu a Pražské sanatorium s částí vyhrazenou pro válečné invalidy. K tomu je nutno připojit (patrně pronajatou) tělocvičnu ve vyšehradském Sokole. Zapojíme-li do tohoto schématu úzkou vazbu k Státní zemské ústředně (pro vrátivší se vojíny), dostáváme obraz organizace složené z institucí veřejno-právních a soukromých. Vlastní škola pak měla tyto části: literární oddělení, cvičné dílny, včetně přírodovědné laboratoře a řemeslné dílny.“ (Pánková, 1999, s.18)

Profesor Rudolf Jedlička se jako vrchní štábní lékař snažil zraněné a nemocné vojíny držet v zázemí co nejdéle aby je uchránil od návratu na frontu. Řada vojáků, kteří se již na frontu nemuseli vracet, byla též umístěna

v Jedličkově ústavu. Za tuto činnost byli váleční veteráni vděční a často se snažili o podporu Jedličkova ústavu. (Pánková, 1999, s.19)

„Škola pro vojenské invalidy byla pozoruhodným jevem, řešil se tu problém řízení humanitární organizace, která byla zároveň výrobním podnikem a také zde vzniklo poprvé v našich poměrech to, čemu se začalo říkat „koedukace“, v dnešní době známé pod názvem integrace. Jednalo se o spojení zmrzačených dětí a dospělých válečných invalidů. Jako první se touto myšlenkou zabýval F. Bakule, který byl také jejím realizátorem. Tato velkolepě pojatá myšlenka byla mylně přisuzována MUDr. Rudolfu Jedličkovi. Bakule se domníval, že nic nemůže mužům s těžkými válečnými zraněními pomoci navracet se zpět do života více než živý příklad jeho dětí které se s důsledky svého postižení potýkali od narození.“ (Pánková, 1999, s.19)

Pro zmrzačené vojiny toto mělo velký přínos, protože když viděli, jakou mají děti chuť a vůli žít a pracovat lépe se vyrovnávali se svou ztrátou, děti je motivovaly k navrácení chuti do života. (Pánková, 1999, s.19)

5.4 František Bakule

Jak již bylo dříve uvedeno, František Bakule do Jedličkova ústavu nastoupil v roce 1913 jako jeho první ředitel. Jeho působení v této funkci nemělo kvůli sporům s vedením ohledně jeho stylu výuky dlouhého trvání a již roku 1915 byl z funkce odvolán. Na jeho místo nastoupil administrativní ředitel R. Česák a měl pod sebou ještě další čtyři ředitele jednotlivých oddělení: léčebného, výchovného, přírodovědné laboratoře i ortopedických dílen. (Pánková, 1999, s.19)

V říjnu následujícího roku byl Bakule zbaven i vedení výchovného oddělení pro jeho neustálé spory s ředitelem ústavu, takže od začátku školního roku 1917/1918 byl již jen učitelem jedné ze dvou ústavních tříd. (Pánková, 1999, s.19)

Ve struktuře vyučování nastala velká změna v roce 1916, kdy bylo zavedeno běžné vyučování s pravidelným rozvrhem hodin. Zemskou školní radou byla dne 26. června schválena osnova a statut a vysloven souhlas

k založení soukromé ústavní školy tří tříd ní obecné smíšené školy, která zahájila vyučování 2. října 1916. (Pánková, 1999, s.19)

„Bakulovy zásady výchovně vzdělávací péče se projeví i založením dětského výrobního družstva, které vzniklo 11. ledna 1917. Funkcionáři družstva byli učitelé. Dětské výrobky, které tvořily hračky, betlémy, skříňky, kazety, obrazové rámečky a podobně, družstvo prodávalo. Děti se podílely i na kalkulaci nákladů a vedení účetních knih. Činnost dětského družstva probíhala v roce 1917 a 1918. Tato zkušenost podporovala jejich sebevědomí. „Dětské výrobní družstvo“ byla organizace, která disponovala jistým jměním, měla svůj výbor i znak. (...). Šlo v podstatě o to, že děti zvyklé pracovat se dostaly na takovou úroveň, kdy bylo možné jejich výrobky prodávat.“ (Pánková, 1999, s.19-20)

Některé děti dovedly výrobky navrhnout a další je podle návrhů vyráběly. Používaly při tom například dřevo, kov, tkaninu, papír a další. Činnost byla důležitá v tom, že se děti podílely na přípravě k samostatnému životu a také prodejem svých výrobků přispívaly na úhradu pobytu v ústavu. (Pánková, 1999, s.20)

Bakule se také zabýval propojením světa postižených a zdravých dětí, výsledkem toho bylo, že v roce 1918 strávil Bakule s ještě třemi zaměstnanci ústavu a 18 dětmi z něho prázdninového pobytu v chatové osadě blízko Německého Brodu (dnes Havlíčkův Brod), kde byly i zdravé děti z Prahy. Celý pobyt trval tři měsíce a děti z ústavu zde byly velice aktivní, vydávaly noviny, pracovalo zde výrobní družstvo a brzy vznikl i pěvecký sbor, ve kterém byly také zdravé děti. (Pánková, 1999, s.20)

„Od konce roku 1916 se Bakule intenzivně zabýval plány na všeobecnou školskou reformu i na zcela novou experimentální organizaci, ústavu-školy pro tělesně postižené. Měl představu třístupňového vzdělávání, kdy první stupeň je do devíti let, druhý stupeň 9–12 let, třetí stupeň nad 12 let. V návrhu je i možnost koedukace dětí zdravých s postiženými. Tato myšlenka byla na svou dobu velmi pokroková a k jejímu uskutečňování dochází až dnes. Řízením ústavu měl být pověřen učitel nezávislý na spolkových orgánech.“ (Pánková, 1999, s.20)

Bakulovy plány přesahovaly původní cíle zakladatelů ústavu a byly také v rozporu s úsilím odborníků, kteří v té době pracovali s tělesně postiženými. Tito lidé prosazovali zakládání speciálních ústavu internátního typu a podporovali je i úřady nově vzniklého Československa. (Pánková, 1999, s.20)

Kvůli projednání Bakuleho plánů byla ustanovena zvláštní komise čítající šest lidí, jíž předsedal Rudolf Jedlička. Na jejím zasedání 28. ledna 1919 došlo ke sporu mezi Jedličkou a Bakulem. Když Jedlička schůzi opustil a Bakule prohlásil, že pokud nebudou jeho plány přijaty, odejde z ústavu. Postupně byla spolkem Bakuleho činnost v ústavu ukončena. Bakule odešel spolu s jedenácti chovanci a založil si vlastní ústav. (Pánková, 1999, s.20)

5.5 Dob největší slávy

Po Bakuleho odchodu z Jedličkova ústavu byl v prosinci roku 1920 na místo ředitele zvolen Augustin Bartoš. Za jeho působení zažil ústav velký rozmach a stal se celosvětově známým a v té době byly také zřízeny nové dílny: truhlářská, krejčovská, knihařská, vyšivačská a výroba ručních koberců). (Pánková 1999, s.21)

„A. Bartoš připravoval s profesorem R. Jedličkou projekt a stavbu nové ústavní budovy. Tato budova byla dokončena v roce 1925 (otevřena 1926). Byla zde umístěna prádelna, kuchyň, škola, internát a rehabilitační péče. Byly instalovány mechanicko-terapeutické přístroje pro léčebnou tělesnou výchovu a byl zřízen bazén pro cvičení ve vodě. Škola byla trojtřídní. Byla zařízena knihovna pro žáky. Při nové budově byl zřízen skleník se zahradnictvím. Dále zde bylo hřiště, které sloužilo v zimě jako kluziště. V původní staré budově byl zřízen internát pro dospělé. V době otevření nové budovy měl Jedličkův ústav 131 chovanců.“ (Pánková, 1999, s.21)

Během let 1913–1925 se postupně snižoval věkový průměr přijímaných dětí. Zatímco na začátku fungování ústavu přicházely i patnáctileté děti, později byl jejich věk omezen na šest až jedenáct let. Péče o takové děti byla vždy nejistá, protože se nedalo dopředu odhadnout, jak ji přijmou. Augustin Bartoš chtěl, aby byly přijímány co nejmladší děti, protože je velká šance zlepšení

stavu, pokud je mu co nejdříve poskytnuta odborná péče a dítě tak má velkou šanci v dospělém věku uspět ve světě zdravých. Věkové snížení má zároveň souvislost i s lepšími výchovnými výsledky. (Pánková, 1999, s.21)

„Domovská příslušnost dětí vypovídala o zastoupení dětí jednotlivých regionů. Ačkoliv první zpráva spolku obsahovala údaje o velkém počtu dětí z východních Čech, druhá zpráva již toto nepotvrdila. A můžeme tedy soudit, že při přijímání chovanců do ústavu se přihlíželo ke stupni postižení a k sociálním podmínkám, které mohl často ústav vylepšit, bez ohledu na jejich regionální původ. Sociální skladba dětí vypovídá o nízké zdravotní i rodinné péči. Počet dětí, které byl sirotky nebo polosirotky, na které přispíval Zemský sirotčí fond, se zvyšoval. To mohlo souviset s ukončením války, a tedy s nárůstem počtu opuštěných dětí. Několik chovanců, kteří byli postiženi až po úrazu, vydržovala Úrazová pojišťovna dělnická pro Čechy v Praze. Ústav tehdy postupně přijímal i děti, u kterých byla nutná speciální péče.“ (Pánková, 1999, s.21)

Důležitou součástí práce Jedličkova ústavu byly tematické výchovně-vyučovací zájezdy. Byly organizovány jako exkurze do zemědělských podniků, průmyslových závodů, k historickým památkám i do přírody k vodním přehradám. Pro tento účel bylo upraveno nákladní auto tak, aby se do něho vešlo co nejvíce lidí. Je možné říci, že Jedličkův ústav se stal průkopníkem v oblasti školních exkurzí. (Pánková, 1999, s.21)

Jedličkův ústav měl pod sebou i odborně zřízenou nemocnici s lékařským a ošetřovatelským personálem, která byla otevřena 5. března 1922. Každé dítě bylo před přijetím do ústavu vyšetřeno lékařem. Tato nemocnice sloužila k operacím, doléčovací a léčebné rehabilitaci. Léčebná rehabilitace byla součástí každodenního programu dětí. (Pánková, 1999, s.21-22)

Po operaci bylo každé dítě, i takzvané neústavní, umístěno do ústavní školy a internátu. U ústavních chovanců byla pravidelně prováděna rehabilitace, která zahrnovala masáže, ozařování, vodoléčbu a další. Jednotlivé druhy léčby byly pravidelně určovány a kontrolovány lékařem, který je předepisoval každému chovanci na míru. Samotné cvičení prováděly zdravotní sestry. (Pánková, 1999, s.22)

„V nemocnici nebyli léčeni pouze chovanci ústavu, ale i ostatní nemocné děti i dospělí. Při nemocnici byla také zřízena ambulance a poradna. V roce 1936 stále fungovala dílna pro výrobu ortopedických pomůcek, začleněná jako doplněk nemocnice pod kontrolou odborného lékaře. Toto spojení bylo považováno za výhodu, neboť každá ortopedická pomůcka mohla být pod dohledem lékaře vyzkoušena a případně upravena. Pokud byl nutný delší pobyt dítěte na lůžkovém oddělení nemocnice, bylo vyučováno individuálně přímo v léčebně.“ (Pánková, 1999, s.22)

Nemocnice měla v roce 1936 kapacitu čtyřicet lůžek, její součástí byl i ústav plastické chirurgie. (Pánková, 1999, s.22)

Na Staré budově (Polsko) byl internát pro učně a mladé dělníky s kapacitou padesáti lůžek, soustředily se zde veškeré dílny. V Nové budově byl internát pro žáky, ten měl kapacitu šedesát lůžek. (Pánková, 1999, s.22)

„V roce 1923 začínala spontánně vznikat v Jedličkově ústavu samospráva. 16. února 1924 byly přijaty stanovy samosprávy. Po výstavbě nové budovy v roce 1926 se samospráva rozdělila na dvě samosprávy ve staré a nové budově. Po nějaké době se opět oba celky spojily dohromady. Samospráva jednak organizovala různé akce chovanců (loutkové divadlo, besedy, sportovní akce), jednak úpravy vybavení domova a různé údržbářské práce.“ (Pánková, 1999, s.22)

V koncepci ústavu, kterou navrhl Jedlička měla velký význam rekreace a vyučování v přírodě, sám profesor Jedlička k tomu přispěl tím, že věnoval ústavu vilu v Jilemnici, kterou zdědil po manželce. Tato situace byla však složitá v tom, že manželka Rudolfa Jedličky zemřela v roce 1942 během války, kdy vila musela být postoupena německému zájemci, avšak po osvobození v roce 1945 měla být přepsána zpět na Jedličkův ústav. Soudní vyřizování této záležitosti trvalo dva roky. (Pánková, 1999, s.22-23)

Ve dvacátých letech minulého století měl Zemský spolek představu o dalším vývoji Jedličkova ústavu. Byly zakoupeny pozemky v Krči, v sousedství dnešní Thomayerovy nemocnice, protože pro léčebné účely kapacita ústavu nedostačovala. Tyto plány však překazila válka a následný politický převrat. (Pánková, 1999, s.23)

6 Osud Jedličkova ústavu za druhé světové války (1939–1945)

6.1 1939–1940

Lze říci, že od obsazení Československa německou armádou až do podzimu roku 1939 nenarušilo provoz Jedličkova ústavu. Do té doby sloužily všechny budovy určenému účelu. V takzvané Staré Budově (dřívější budova Polsko) byly dílny, v Nové budově škola a nemocnice v tehdejší Linecké ulici (dnešní ulice Na Pankráci, kde sídlí domov mládeže TAP). (Kolář, 2013, s.5)

Krátce před 15. březnem a nějakou dobu po něm byl Jedličkův ústav velmi často na stránkách denního tisku. V New Yorku probíhala od 30. dubna Světová výstava, na níž byl stánek, který zastupoval české země, v té době již součástí Německé Říše. Na zakázku Baťovi firmy byl v dílnách Jedličkova ústavu vyroben koberec obrovských rozměrů, jenž byl nepřehlédnutelnou součástí výstavy. V Lidových novinách o tom vyšel tento článek: (Kolář, 2013, s.5)

„Obrovský koberec pro výstavu v New Yorku. Zástupci firmy Baťa převzali koberec z dílen Jedličkova ústavu (...) Koberec pokryje plochu 107 m² a je 600kg těžký. Pro veliké rozměry nemohl být vystaven s ostatními uměleckými předměty v Umělecko-průmyslovém muzeu. Proto byl filmován v největší síni Národního domu na Vinohradech a objeví se v týdenících pražských biografů. Provedením návrhu dr. Ing. Křenovského byl pověřen ředitel Bartoš za spolupráce M. Zajícové a dvaceti dělnic Jedličkova ústavu pro zmrzačelé.“ (Lidové noviny, 1939)

Periodikum Telegraf se, mimo jiné, zmínilo o tom, kolik lidí na výstavě přes koberec přejde. (Kolář, 2013, s.5)

„Koberec, přes který přejde 15 miliónů lidí. (...) Váží přes 5 metrických centů, uzly jsou ručně vázány na konopné osnově. Základní tóny jsou hnědočervené, (na koberci) jsou zobrazeny erby a výrobky Baťových továren, mezi nimiž jsou stylizovány lipové ratolesti ve žlutém tónu (...). Účet za

koberec činil 75 000 K. Kobercovna zaměstnává při plném obsazení 22 lidí na sedm stovech.“ (Telegraf, 1939)

O koberci psaly i další noviny, například České Slovo, Národní Politika či Pražský týden. (Kolář, 2013, s.5)

Dílny byly jedinou součástí Jedličkova ústavu, jež fungovala nepřetržitě na stejném místě během celé války, a dokonce přinášely i zisk. Jak to přibližně vypadalo přibližuje dobový tisk. (Kolář, 2013, s.6)

„(Děti) vidíte při práci v dílnách – v krejčovské, truhlářské, klempířské a obuvnické. Hoši mají jiskru v očích a opírají se do pil, hoblíků a dlát. Pracují i na nejsložitějších strojích, vzadu za ruční dílnou hučí válcová hoblovačka a prská třískami, srovnávačka ji pomáhá, fréza s vrtačkou vrčí a docela vzadu rozhazuje brus chochol jisker. Děvčata pracují (v kobercovně) na tkaní vzácných koberců. Říkají jim Peršanky, ale jejich počet se tenčí. Vdávají se. V poslední době hned čtyři...“ (České slovo, 1941)

K velké změně pro Jedličkův ústav došlo 17. listopadu 1939. Tento den byly uzavřeny české vysoké školy a tím pádem i lékařská fakulta na Univerzitě Karlově. Tento krok měl za následek postupné omezování provozu české části Pražské všeobecné nemocnice, jakožto fakultního zázemí univerzity. I. chirurgická klinika profesora Arnolda Jiráska byla přinucena se ještě téhož dne vystěhovat. Jedna její část našla nové zázemí v prostorech III. interní kliniky na Karlově Náměstí. Druhá část byla nastěhována do budovy „Léčeben Jedličkova ústavu“, kde je dnes domov mládeže TAP. Bylo tomu tak na základě uzavření dohody z 20. listopadu 1939, jež byla uzavřena mezi Zemským spolkem pro léčbu a výchovu mrzáků a zástupci ministerstva zdravotní a sociální správy a zemského úřadu v Praze. (Kolář, 2013, s.7)

„Pražská všeobecná nemocnice (respektive Pražský nemocniční fond) se zavázala platit veškeré nájemné, spotřebu vody, plynu, elektrické energie i náklady na vytápění. Vlastními zdroji si měla rovněž zajistit veškerý ošetrovatelský personál (na svém místě zůstal jen dosavadní vrátný). Jedličkův ústav si naproti tomu vzal na starost pravidelné dodávky stravy připravované v kuchyni jeho blízké školy (Nové budovy) pro pacienty a personál všeobecné nemocnice. Tato předběžná dohoda byla potvrzena výnosem Ministerstva

sociální a zdravotní správy ze 4. prosince; nájemné bylo určeno ve výši 22 500 korun (do konce března 1940) a denní paušál za stravování na osobu a den činil 118 korun. V budově bylo pro účely I. chirurgické kliniky připraveno 65 lůžek a 2 operační sály (z nichž „septický byl tak malý, že dva lékaři se tam stěží vešli a hlava operovaného pacienta vyčnívala na chodbu, kde byl i lékař, který podával narkózu“), nicméně již 20. prosince zde byla provedena první mozková operace. Jirásek i ostatní pracovníci pracovali ve zdejších prostorách nakonec rádi, protože tam byl větší klid než v divizní nemocnici, kde sídlila mimo jiné i část německé chirurgické kliniky.“ (Kolář, 2013, s.7)

6.2 Osud léčeben Jedličkova ústavu

Byly založeny roku 1922 a zahrnovaly ambulanci pro ortopedické choroby neboli ortopedické oddělení, a lékařskou a vychovatelskou poradnu (její dřívější součástí Ústav plastické chirurgie, jenž založil profesor František Burian, zde byla jen do roku 1935). Se musela vystěhovat z budovy i se svými zaměstnanci. Možné je, že chovanci Jedličkova ústavu využívali služeb nemocnice i nadále, i když jen v menší míře. Je prokazatelné, že se tak dělo zejména ke konci války. Ovšem jiné prameny naznačují že jako nemocnice byla používána, alespoň z části Nová budova, v níž byl zřízen operační sál a pokoje lékařů. Toto bylo zřejmě na úkor „lidové hospodářské školy“, které zde v té době mohla sídlit. (Kolář, 2013, s.7)

Život v Jedličkově ústavu plynul dále. V prvních letech války mohl ústav ještě používat svůj ústavní automobil, upravený nákladní vůz Praga, pro dopravu chovanců na školu v přírodě, do ozdravoven, nemocnic v Praze. Omezení, která vzešla z německých vyhlášek a nařízení se samozřejmě projevovala i v Jedličkově ústavu. Stále více v úředním styku dominovala němčina, která byla od 21. března zavedena jako úřední jazy. Od té doby musely být všechny dokumenty psány jak česky, tak německy. Všichni zaměstnanci museli předložit potvrzení o tom, že jsou árijského původu. Dané prohlášení začínalo takto: (Kolář, 2013, s.8)

„Na vyzvání Zemského spolku pro léčbu a výchovu mrzáků v Praze prohlašuji místopřísežně, že nejsem židem (židovkou) ve smyslu §1. vládního nařízení ze dne 4. 8. 1939, č. 136 Sb. z roku 1940. Jsem si plně vědom(a) všech trestních následků, které by mě postihly z nesprávnosti tohoto prohlášení.“ (Historický archiv Jedličkova ústavu, 1941)

Roku 1940 doznávaly následky epidemie infekční obrny, jež vypukla roku 1939 a do Jedličkova ústavu díky tomu přišlo 25 nových chovanců. Lidové noviny o tom napsaly tento článek: (Kolář, 2013, s.8)

„Lékaři, již nyní mohou zjišťovat, co způsobila loňská epidemie obrny, která vypukla v půli léta a skončila až v pozdním podzimu. Hromadný výskyt obrny měl význačný rys, společný všem velkým epidemiím: nastal náhle, nečekán, vypukl z důvodů ne dosti zřejmým, začal s podzimem a s podzimem skončil... Čeští lékaři neměli s epidemií tohoto druhu zkušenosti, poněvadž byla zjevem v našem kraji neobvyklým.“ (Lidové noviny, 1940)

6.3 Jedličkův ústav a Lochovice

„V roce 1940 se trojtřídní škola Jedličkova ústavu (každá třída zahrnovala několik ročníků – I. třída první a druhý, II. třída třetí, čtvrtý a pátý a konečně III. třída šestý, sedmý a osmý ročník) přesunula do zámečku v Lochovicích nedaleko Zdiv v západních Čechách a 3. září zde začal nový školní rok. Lázeňská budova byla získána v květnu 1937 díky dědictví slavného českého spisovatele a kritika F. X. Šaldy a již v předválečné době byla místem, kde Jedličkův ústav pořádal školy v přírodě či odpočinkové pobyty dětí.“ (Kolář, 2013, s.9)

Není zcela jasné, jaký byl podnět k přestěhování. Jak je zmíněno výše, Lochovice byly na jaře nebo na podzim již před válkou využívány jako místo pro výuku. Mimo to zámeček ležel na pěkném místě, patřila k němu i okrasná zahrada a děti to zde měly rády. Problémy vždy nastávaly v zimě, protože v budově nebylo zavedeno ústřední topení. Několikrát se u dětí objevily i případy omrzlin, zvláště u dětí náchylnějších k podchlazení, což byly ty děti, jež prodělaly infekční obrnu a u nichž hrozilo riziko tvorby hnisavých zánětů.

Z těchto důvodů byl podán návrh, aby se I. a III. třída na zimu vrátily zpět do Prahy. U těch nejmenších dětí tomu tak opravdu bylo a I. třída v Praze pobývala od 1. listopadu 1940 do 7. května následujícího roku. (Kolář, 2013, s.9)

„Školní rok 1940/41 byl zajímavý tím, že do třídy přibyli tři noví mladí učitelé: Jaroslav Metelka, který vystudoval Státní pedagogickou akademii v Praze a Alois Sklenář a Jiří Kočí. Posledně jmenovaní absolvovali Amerlingův učitelský ústav, odkud si dva nové pedagogy vyžádal sám Augustin Bartoš.“ (Kolář, 2013, s.9-10)

Jiří Kočí v době svého nástupu jistě netušil, že bude kromě několika následujících let války Jedličkovu ústavu věrný celé půlstoletí a že později se stane i ředitelem školy Jedličkova ústavu. Mladí učitelé měli přiděleny své patrony z řad služebně starších učitelů. Alois Sklenář nastoupil do I. třídy k učitelce Novotné, Jaroslav Metelka šel do II. třídy a Jiří Kočí do třídy III., kde působil tehdejší ředitel František Spáčil. (Kolář, 2013, s.10)

„Augustin Bartoš (titulovaný jako „vrchní“ či „generální“ ředitel) zde vzhledem k mnoha povinnostem v Praze nevyučoval, ale pravidelně se zúčastňoval učitelských porad. Funkci lékaře v Lochovicích zastával mladý MUDr. Volek, kterému pouze německé nařízení o uzavřené vysokých škol zabránilo dokončit závěrečné zkoušky.“ (Kolář, 2013, s.10)

Na začátku školního roku 1940/1941 nastoupilo 44 dětí (8 do I. třídy, 15 do II. a 21 do III. třídy). Mezi školními předměty byly: český jazyk (v první třídě rozdělen na čtení a psaní), v té době samozřejmý německý jazyk (byl od druhé třídy), všechny ročníky měly náboženství, prvouka se učila pouze v první třídě, ve druhé měli žáci vlastivědu, zeměpis, dějepis a přírodopis a přírodopis (třetí třída). Ve všech třídách se vyučovaly „počty a nauka o tvarech měřičských“ (v dnešní době by to byly matematika a geometrie), tělesná výchova a zpěv. Dále byla ruční výchova, jenž byla rozdělena podle pohlaví dětí, děvčata se zaměřovala na domácí hospodaření. Také se hodnotil i vzhled a úhlednost písemných i dalších prací. (Kolář, 2013, s.10)

Počet žáků ústavu se během válečných let měnil. V některé třídě žáci ubyli, v jiné naopak přibyli. Někteří rodiče si vzhledem k nejistým poměrům vzali své děti zpět domů, některé přestoupily na měšťanské (dnes základní) školy,

někdo nedokončil školu kvůli chování a bohužel bylo dost i těch, co během školních let zemřely. Dále zde byli žáci, kteří do Lochovic přišli na krátkou dobu kvůli operaci či rehabilitaci. Nebylo jednoduché za těchto podmínek učit. Zájem o přijetí do Jedličkova ústavu byl díky jeho slavnému předválečnému jménu velký. (Kolář, 2013, s.11)

6.4 Konfiskace Nové budovy v květnu 1941

Na přelomu dubna a května roku 1941 se v Praze radikálně změnila situace. Více přibližuje zápis správní rady ze dne 26. dubna 1941. (Kolář, 2013, s.11)

„Po zahájení schůze panem předsedou oznamuje doktor Jedlička, že v pátek dne 25. dubna 1941 odpoledne dostavil se do Sanatoria pan medicínální rada doktor Gröbler, sanitní referent Oberlandratu (tj. vrchní zemské rady) a oznámil, že Sanatorium je zabráno pro účely Lazaretu SS. Na to v sobotu dne 26. dubna 1941 dostavil se opětně s velitelem SS Lazaretu Oberstbarztem (vrchním štábním lékařem) doktorem Stoyem a prohlédli si celé sanatorium a uložili ředitelství, aby s největším urychlením, pokud možno okamžitě, odeslalo všechny nemocné, aby mohli Sanatorium, jak nejdříve převzít. Po delším vyjednávání bylo svoleno, aby Sanatorium bylo evakuováno do 30. dubna 1941.“ (Schůze správní rady, 1941)

Jak je vidět, ultimátu nikdo nevzdoroval. Ze záznamu je vidět, že se správní rada sešla ještě ten den a sdělení vzala skoro bez námitek na vědomí. Zápis pokračuje takto: (Kolář, 2013, s.12)

„Oberstbartz Stoye prohlásil že nesmí být pod osobní zodpovědností vrchního ředitele ze Sanatoria nic odstraněno, a že musí býti pořízeny inventáře veškerého zařízení kde dni 30. dubna 1941. (...) Všichni lékaři a veškerý personál, který bydlí uvnitř ohradní zdi, musí býti vystěhováni. Správní rada vzala toto sdělení na vědomí a rozhovořila se o podmínkách budoucího nájmu. Doktor Jedlička oznamuje, že (...) o těchto podmínkách nemůže jednat sám, a že k jednání dostaví se jistě zástupci správní rady a právní zástupce. Na to pan předseda skončil schůzi.“ (Schůze správní rady, 1941)

Tyto údaje jsou důležité, protože je možno důvodně předpokládat, že k podobnému scénáři došlo o několik dní později i v Jedličkově ústavu. Ještě se trochu podíváme na osud instituce, jež sídlila v Praze – Podolí. Další zápis z 9. května 1941 byl pořízen v Lékařské domě na Praze 2. (Kolář, 2013, s.12)

„... Pan předseda při zahájení schůze poděkoval doktoru Jedličkovi za velkou práci, kterou vykonal v posledních dnech při předávání Sanatoria polnímu lazaretu SS. Všichni pánové s projevem pana předsedy projevili svůj souhlas. Dr. Jedlička podává zprávu o převzetí Sanatoria velitelstvím lazaretu SS vrchním štábním lékařem Dr. Stoyem a zmiňuje se o nesmírných obtížích, které se vyskytly v předávání inventářů. Inventáře byly přirozeně psány pouze česky a teprve v době konání valné hromady telefonicky sdělil medicínální rada Dr. Gröbler, že inventáře musí být pořízeny též německy. Při tom stanoveno bylo, že Sanatorium bude předáno dne 2.května 1941. Ačkoliv doktor Jedlička zmíněnému pánovi prohlásil, že není prostě možno během jednoho dne inventáře do němčiny přeložiti, získal přesto jednak všechny naše úřednice a jednak i dobrovolné dámy, které ve dne v noci inventáře do němčiny překládaly tak, že 2.května dopoledne při přebírání inventáře nebylo celkem obtíží...“
(Schůze správní rady, 1941)

„...Doktor Jedlička podává zprávu, že dnešního dne byl volán k zemskému viceprezidentovi Schubertovi, který žádal, abychom na našich pozemcích postavili svým nákladem pavilon pro pečovatelský personál. Na námítku doktora Jedličky, že v zahradě stojí úplně nový moderní pavilon sesterský, odvětil pan zemský viceprezident, že domu toho bude použito jako pavilonu nemocničního, načež Dr. Jedlička upozornil ho, že tím se značně zvýší počet lůžek, kterážto okolnost bude míti též vliv na výši nájemného. Během jednání dokázal Dr. Jedlička, že by bylo ztrátou pro Sanatorium postavití značným nákladem takovýto personální pavilon, z něhož sice vojenská správa by dle slov pana zemského viceprezidenta platila nájem, avšak po válce by bylo nutno jen strhnouti, ježto naprosto nezapadá do rámce Pražského Sanatoria, čímž by Sanatorium utrpělo škodu asi 2 000 000 K. Tento důvod pan viceprezident uznal a dále na provedení stavby Zemským úřadem anebo

magistrátem na pozemcích Sanatoria anebo Sanatoriem netrval.“ (Schůze správní rady, 1941)

Když německé velitelství uznalo, že stavba pavilonu by byla vysoce náročná a nákladná, logicky se rozhlédlo po jiné vhodné budově v okolí. Tato budova byla Nová budova Jedličkova ústavu. Existuje o tom tento zápis: (Kolář, 2013, s.13)

„Dne 15. května 1941 odevzdal jsem v zastoupení Zemského spolku pro léčbu a výchovu mrzáků v Praze inventář budovy č. p. 215 v Praze – Podolí pro ubytování ošetrovatelského personálu lazaretu SS, umístěného v Pražském sanatoriu v Podolí. Budova byla úplně zařízena pro 60 zmrzačených a 10 osob ošetrovatelských (postele, každá se třemi žíněnkami), úplné zařízení kuchyně, jídelny, tří školních místností, nemocnice s operačním zařízením i přístroji, kanceláří, dvou lékařských pokojů a zařízení šatny.“ (Zápis na paměť, 1941)

Také Jedličkův ústav musel vyhotovit inventář veškerého svého majetku a budov, který byl součástí předávacího protokolu. Lze z něho, například zjistit, že ve spíži Nové budovy se kromě jiného nacházelo: (Kolář, 2013, s.13)

- 9 velkých lahví se zavařeninou
- 31 malých lahví se zavařeninou
- 6 balíčků karlovarských sucharů
- 11 balíčků banánového kakaa po 100 gramech
- 3 kg kávy.
- 20 kg polévkového koření.
- 25 kg husího sádla.
- 1 papírový sáček s majoránkou.

Samozřejmě nebyly vynechány ani zásoby, jež se nalézaly ve sklepě:

- 3 láhve okurek.
- 60 kg cikorky.
- 1 hrnek ovčího másla.

Ve skladišti byly tyto položky:

- 70 litrů čistého benzínu.
- 50 100 g lahviček éteru.
- 13 litrů lihu v sudu.

V soupisu nechybělo ani vybavení kuchyně.

- 112 pokliček.
- 15 naběraček.
- 5 kvedlaček.
- 3 šlehačky na sních.
- 1 kladívko na maso.

V evidenci se též ocitl výtah, skladiště koksu, lékařský pokoj, byt učitele a půda. Mimo jiné byl popsán veškerý nábytek, zásuvky, vypínače, záclony a další. Také veškeré zahradnické vybavení. Evidenční seznam obsahuje více než 80 položek. (Kolář, 2013, s.13-14)

Jak je popsáno výše, I. třída se 7. května vrátila zpět do Lochovic. Není jisté, zda se tak stalo pod vlivem událostí či ne, každopádně v té době již mohlo být hezké počasí a přesun by se uskutečnil bez ohledu na okolnosti. K zabrání Nové budovy došlo 15. května, ale nejspíše došlo k nějakým komplikacím, protože 17. května byl ředitel Bartoš odvolán z učitelské porady v Lochovicích do Prahy na Oberlandrat. O tři dny později zaslal Bartoš ústavu ministerstva dopravy naléhavou žádost. (Kolář, 2013, s.14)

„Po převzetí naší budovy léčeny v Praze XV., ulice Na Topolce č. p. 215 (dnešní Nová budova) pro umístění SS lazaretu bylo převzato dnes pro potřeby říšské branné moci také naše nákladní auto. Přemístěním naší léčebny do Žitné ulice č. 24, která nám byla velitelstvím SS dána blahovolně k dispozici je přerušen blízký styk (Staré budovy) s naší (nově získanou) léčebnou a náš ústav se ocitá před dopravními nesnáze, které bez dopravního prostředku jsou neřešitelné. Náš ústav na kopci Vyšehradě je vzdálen všech nákupních pramenů, a poněvadž chovanci i zaměstnanci v důsledku svých těžkých vad nestačí vlastní fyzickou silou dovážeti životní potřeby, nemohli jsme se nikdy obejít bez rychlého dopravního prostředku. Hlavním účelem našeho auto bylo převážení pacientů z nádraží do ústavu a do léčebny a do ortopedických dílen, dále převážení pacientů do těchto dílen, kde se jim pod lékařským dozorem zhotovují ortopedická lůžka, podpěrné přístroje končetin a protézy.“

Z uvedených důvodů (...) dovoluje si podepsaný ústav požádati uctivě za povolení ke koupi náhradního nákladního auta a prosí, aby mu toto povolení bylo blahovolně vydáno, pokud možno co nejdříve, poněvadž se obáváme, že přemístěním jedné části ústavu až do Žitné ulice vzniknou veliké obtíže v provozu léčebny, dílen i vydržování celého ústavu.“ (Bartoš, 1941)

6.5 Jedličkův ústav v Sušici

Zde byl zřízen azylový dům, který byl určen pro starší dívky, které měly potíže se získáním práce. Nacházely se zde chovanky, jež dříve pracovaly na Vyšehradě v kobercové či vyšivačské dílně. Často měly těžké postižení, některé byly dokonce imobilní. Ústav sídlící v Sušici v domě s č. p. 170/III vznikl již v březnu 1941. V té době vyšel v Národní politice inzerát: (Kolář, 2013, s.15)

„Tělesně vadné dívky, starší 18 let, lze umístit v odbočce Jedličkova ústavu v Sušici. O přijetí mohou se ucházeti jen žadatelky duševně normální, starší 18 let, s takovou tělesnou vadou, která jim znemožňuje výdělečné povolání. Vyloučeny jsou žadatelky, které jsou trvale upoutány na lůžko a žadatelky s chorobami chronickými. Přednost bude dána příslušnicím okresu sušického. Žádosti nutno podati ihned ředitelství Jedličkova ústavu v Praze na Vyšehradě.“ (Národní Politika, 1941)

Na tehdejší poměry byl azylový dům velice dobře vybaven. Oproti Lochovicím zde nechybělo centrální vytápění a dostateční zásoba paliva. Otevření lze datovat do začátku května 1941. Jednou z náplní práce chovanek byla péče o děti mladší šesti let, čímž se dívky učily roli matky. Jako vedoucí zde fungovala paní Benáková, která obstarávala kontakt s úřady a nákupy. Později tato práce přešla na jednu z chovanek. Mezi drobnější práce chovanek patřilo praní a šití oděvů, tkaní koberců, úklid a péče o drůbež. (Kolář, 2013, s.16)

Pobočka fungovala do konce války, to znamená přibližně 4 roky. (Kolář, 2013, s.16)

6.6 Lochovice, školní rok 1941/1942

Školní rok 1940/1941 skončil 28. června, kdy se žáci rozjeli na prázdniny. Někteří žáci přešli na jiné školy, někteří odešli do učen. Žáci Jedličkova ústavu neměli nikdy problémy s prospěchem. Je důležité zmínit, že Jedličkův ústav si sám hlídal kvalitu a schopnosti svých studentů. Například se proběhl inteligenční test a během poslední učitelské porady bylo několik žáků propuštěno pro slabou inteligenci. (Kolář, 2013, s.17)

Školní rok 1941/1942 byl zahájen 1. září 1941, ten den do lavic usedlo 42 žáků. (Kolář, 2013, s.17)

Velké obtíže způsobovaly velice nízké teploty. Během tuhé zimy byly vyhlášeny uhelné prázdniny a žáci díky tomu měli od 20. prosince do 3. března volno. Žáků Jedličkova ústavu se to však netýkalo, zde probíhala výuka normálně. Místnosti, ve kterých se topilo sloužily jako třídy a zároveň jako místa pro celodenní pobyt dětí. Kvůli velké zimě byli nejmladší žáci první třídy odvezeni do Prahy, ale není jasné, kde byli umístěni. Potíže s vytápěním způsobily i nárůst infekčních onemocnění. (Kolář, 2013, s.18)

Díky uhelným prázdninám skončil školní rok 11. července. (Kolář, 2013, s.19)

6.7 Nemocnice Jedličkova ústavu

„Nemocnici Jedličkova ústavu jsme opustili v létě 1941, kdy byla nucena přestěhovat do náhradních prostor v Žitné ulici č. 24 (která v té době ovšem nesla dobový název Korngasse). Na základě žádosti Jedličkova ústavu mu Zemský úřad dne 29. července 1942 povolil v budově bývalého sanatoria Československého červeného kříže další provoz. Avšak již 15. srpna 1942 se rozhodl Majetkový úřad při kanceláři říšského protektora (...) budovu v Žitné převzít a 17. srpna se tak skutečně stalo.“ (Kolář, 2013, s.20)

25. srpna byl přijat protokol, díky kterému přešla nemovitost pod jinou společnost, ale Jedličkův ústav zde mohl zůstat a část objektu dále využívat. Není jisté, zda mohl využívat i operační sál, ale zavázal se nadále platit nájem i

veškeré daně a správní poplatky stejně i náklady na údržbu budov. (Kolář, 2013, s.20-21)

Možnost využití operačního sálu v Žitné ulici nebyla ani později vyjasněna, a tak vedení Zemského spolku pro léčbu a výchovu mrzáků uvažovalo o návratu do prostor původní nemocnice v ulici Na Pankráci, kde dnes sídlí internát. V říjnu 1942 podalo vedení výpověď Pražské všeobecné nemocnici, která zde sídlila, k jejímu vystěhování došlo ke konci roku 1943. K posunu na Praze 2 došlo asi 1. října 1943 při jednání s ředitelem akciové společnosti vlastníci budovy v Žitné ulici. (Kolář, 2013, s.21)

„Proti předepsanému poplatku za nájem (v Žitné ulici) nemohl jsem projeviti námitek, toliko to, že platíme-li nájem z celého objektu, chceme ho též užívatí, a proto jsem žádal, aby nám byl k dispozici též operační sál se sterilizací. Pan ředitel Redlich prohlásil, že můžeme dáti skříň otevřítí, napsati inventář nástrojů, uložití do beden a místností užívatí.“ (Jednání, 1943)

Nájemné bylo už dříve stanoveno na osm tisíc říšských marek, což bylo osmdesát tisíc korun za čtvrt roku. Z tohoto bylo šest tisíc marek na nájem z hlavní budovy, tisíc osm set dvacet marek z budovy ve dvoře a sto dvacet marek za garáž. Doba pobytu nemocnice Jedličkova ústavu se v Žitné ulici pomalu blížila ke konci. Konečné rozhodnutí vydané 3. prosince 1943 vydal Hlavní zdravotní úřad Magistrátu hlavního města Prahy, kterým určil datum vyklizení do 1. ledna 1944. V mezidobí bylo povoleno přijímat jen lehčí případy a věk těchto pacientů musel být vyšší než šestnáct let. (Kolář, 2013, s.21)

„Je téměř jisté, že k 1. lednu se nemocnice vrátila do míst, která na podzim roku 1939 opustila-tj. do čísla popisného 479 v tehdejší Linecké ulici, dnes nazývané Na Pankráci. Současně se I. chirurgická klinika přestěhovala do prostor tzv. divizní nemocnice sídlících v areálu bývalého kláštera na Karlově náměstí, kde její druhá část pobývala již od 18. listopadu 1939. Závěrečné dva válečné roky tedy nemocnice Jedličkova ústavu strávila na svém starém „právoplatném“ místě. Dočkala se zde i svých osudových chvil dne 14. 2. 1945.“ (Kolář, 2013, s.22)

6.8 Lochovice 1942/1945

Čtvrtý školní rok v Lochovicích byl zahájen 1. září 1942. Hned dvanáct dní poté se I. třída s nejmladšími dětmi přesunula do Prahy a do jimi uvolněné místnosti se nastěhovala druhá třída, protože zde stále byly potíže s vytápěním. (Kolář, 2013, s.22)

Dne 13. října, po odjezdu nejmladších žáků do Prahy, byl ve škole ředitelem Bartošem přivítán nový učitel Vojtěch Trnka, který nahradil učitele Jiříčného, jenž byl odvolán do přeškolovacího kurzu německého jazyka. Tento učitel převzal, kromě náboženství, všechny předměty ve druhé třídě, jejímž třídním nadále zůstal ředitel Spáčil. Tento ředitel učil vše, kromě němčiny ve třídě nejstarších dětí. (Kolář, 2013, s.22)

Chovanci Jedličkova ústavu uspořádali 5. prosince 1942 mikulášský večírek, při kterém zahráli svou autorskou divadelní hru Cestička do nebe. Na nedělní bohoslužbě konané týden před Štědrým dnem žáci zpívali koledy a svým zpěvem mši doprovázeli. (Kolář, 2013, s.22)

V březnu roku 1942 bylo na základě návrhu ředitele Spáčila rozhodnuto, aby zdravější děti ze třetí třídy strávili Velikonoce v Praze. Bylo to proto, aby chovanci, kteří byli izolováni v Lochovicích poznali Prahu, byli lékařsky vyšetřeni nebo jim byly seřízeny či opraveny protézy. (Kolář, 2013, s.23)

„Bohužel se nám nezachovaly zápisy z učitelských porad během posledních dvou let války, obraz událostí v Lochovicích tak můžeme rekonstruovat jen částečně. V únoru 1944 navštívili I. třídu učitelky Novotné opět školní inspektoři; v Lochovicích se tak stalo 18. dubna téhož roku. V I. třídě začal školní rok se 12 žáky (5 chlapci a 7 děvčaty) a skončil se 16 (6 chlapci a 8 dívkami). Vysvědčení byla vydána 14. července 1944. V posledním školním roce byla v I. třídě paní učitelka Terezie Novotná vystřídána Vlastou Vraštilovou; II. třídu vedl učitel Vojtěch Trnka a III. třídu ředitel František Spáčil. V Jedličkově ústavu vyučovala ještě paní učitelka Marie Marjánová; náboženství v posledním roce války měl na starosti místní farář František Štěrbá. Školní roku 1944/45 začal 5. září 1944 s celkem 58 žáky ve třech

třídách (s 31 chlapci a 27 dívkami) a skončil dne 20. července 1945.“ (Kolář, 2013, s.23-24)

6.9 Americké nálety na konci války

Do poloviny roku 1944 bylo české území ušetřeno vážnějších leteckých spojeneckých akcí, pokud nepočítáme občasné noční nálety na Škodovku v Plzni). V roce 1945 pak probíhaly útoky amerických letců na dopravní, zejména, železniční, systém na našem území. (Kolář, 2013, s.28)

Přesto že byly Lochovice na venkově, nebylo osazenstvo Jedličkova ústavu izolováno od těchto událostí. Lochovice jsou vzdáleny vzdušnou čarou přibližně čtyřicet kilometrů od Plzně a útoky amerických vojáků probíhaly i v blízkém okolí. V budově Jedličkova ústavu byla také rádiový přijímač, u kterého bylo od rána do večera přítomno některé z dětí, které podle hlášení zapisovalo výskyt letadel nad českým územím. (Kolář, 2013, s.28)

6.10 Nálet 14. února 1945

Americký nálet na Prahu ze dne 14. února 1945 se odehrál omylem. Američtí letci si spletli Prahu s německými Drážďanami. Většina bomb spadla na pravou stranu Vltavy na Podolí, Nusle, Vyšehrad a Vinohrady. Zasažena byla i budova léčebny Jedličkova ústavu v dnešní ulici Na Pankráci. Během tohoto náletu celkově zemřelo přes sedm set osob a více jak tisíc lidí bylo zraněno. (Kolář, 2013, s.29)

Protiletecké kryty v budovách Jedličkova ústavu byly zřizovány již v roce 1941 a to jak v Lochovicích, tak v Praze. Svůj kryt měla i budova dnešních „TAPek“. Jeho kapacita činila 65 osob ve dvou místnostech, suterén byl dokonce vybaven i vlastním operačním sálem. Když nálet v 12:35 začal, osazenstvo nemocnice se zřejmě zachovalo podobně, jako velká část obyvatel Prahy, ukolébaná neustálými (a planými) leteckými poplachy – příliš se neznepokojovalo. Primář prý při houkání sirén ještě operoval. Teprve na poslední chvíli bylo 50 pacientů ošetřovatelským personálem sneseno do

připraveného protiletického krytu, který zanedlouho prokázal potřebnost své existence. Několik osob však zůstalo mimo něj (při náletu byli částečně zasypáni) a desetiletému Ivanu Řeháčkovi, který ještě minulý rok navštěvoval ústavní školu v Lochovicích, se stal nálet osudný. Budova byla těžce poškozena, zničena byla střecha, část druhého a celé třetí patro, nicméně nedošlo k jejímu zřícení ani k totální destrukci.“ (Kolář, 2013, s.29-30)

6.11 Závěr druhé světové války

Roku 1945 se blížil konce války a dramatické květnové povstání se dotklo i Jedličkova ústavu. Z prostor pankrácké pláně bylo na povstalecké pozice střídáno z děl, což mohlo snadno poškodit Novou budovu ústavu, ale prameny toto neuvádí. Ředitel ústavu Bartoš poskytl prostory Staré budovy Národnímu výboru Praha XIV. (Kolář, 2013, s.31)

v Lochovicích byla v této době složitá situace. V městečku bylo německé velitelství a v okolí se pohybovalo velké množství německých vojsk, jež se snažili dostat na území ovládané americkou armádou, které však bylo vzdáleno dál na západ (Lochovice byly ještě v sovětské zóně). (Kolář, 2013, s.31)

„Poslední válečný školní rok oficiálně skončil 20. července 1945, to už se ale Jedličkův ústav pomalu nadechoval do nových let své existence. K 31. květnu 1945 opustil budovu na Vyšehradě více než po čtvrtstoletí jeho dlouholetý ředitel Augustin Bartoš a nastoupil na místo školního inspektora v Praze. Nově se postavila nemocnice, zrekonstruovala a přestavěla se Nová budova. Jedličkův ústav převzal bývalý Krüppelheim v Liberci. Bylo přijato mnoho dětí, které utrpěly těžká zranění následkem válečných událostí (většinou při nálezu nevybuchlé munice). Do školy nastoupila rovněž nová generace učitelů.“ (Kolář, 2013, s.31)

7 Od konce druhé světové války do roku 1948 (1945–1948)

„31. 5. 1945 odchází z Jedličkova ústavu ředitel Augustin Bartoš. Po jeho odchodu nastoupil na místo ředitele František Spáčil, který byl před tím od 1. 1. 1920 učitelem v ústavu.“ (Pánková, 1999, s.26)

V Jedličkově ústavu také vyučovala dcera Michaela Jedličky, bratra Rudolfa Jedličky, Michaela, která prodělala těžkou formu dětské mozkové obrny. Přesto že nemohla psát a velmi špatně mluvila, tak vystudovala na učitelku a překládala z francouzštiny. (Pánková, 1999, s.26)

V této době také byla provedena rozsáhlá rekonstrukce budovy nemocnice a oprava Nové budovy. (Pánková, 1999, s.26)

8 Po únoru 1948

„28. 2. 1948 byla do Zemského spolku a jeho majetku zavedena národní správa. Ředitel ústavu se stal národním správcem ústavu. Po únoru 1948 nastává v celé společnosti období zestátňování. 10. 8. 1948 se konala poslední valná hromada Zemského spolku, na které byl spolek zrušen a celý jeho majetek byl předán MUDr. Michaelem Jedličkou státu. Po zestátnění připadlo řízení ústavu Ministerstvu sociální péče.“ (Pánková, 1999, s.26)

Mezi lety 1949 až 1950 byla na Nové budově přistavěna dvě parta a postranní křídla. Škola se rozšířila z pěti na dvanáct tříd a některé prostory dostal do pronájmu národní podnik Ergon, který se zabýval výrobou protetických pomůcek. (Pánková, 1999, s.26)

„Pod Jedličkův ústav byl přičleněn liberecký ústav pro tělesně postižené. Škola byla rozdělena tak, že první až pátá třída byla v Praze, sedmá až osmá v Liberci, kapacita jedné třídy byla dvacet žáků. Od šesté třídy byli tedy pražští žáci převáženi do liberecké školy. V roce 1952 přestal být liberecký ústav pobočkou pražského ústavu a stal se samostatným zařízením, tím odpadlo také převážení pražských žáků do Liberce.“ (Pánková, 1999, s.27)

První školní den roku 1951 se ředitelem školy stal Jiří Teplý, jenž byl ředitelem do roku 1956. Mezi lety 1952 a 1957 řídil Ministerstvo zdravotnictví, během tohoto období byla škola právně oddělena od Jedličkova ústavu a stala se zcela samostatným zařízením, které spadalo pod Ministerstvo školství. (Pánková, 1999, s.27)

V roce 1951 byla zřízena mateřská škola a roku 1953 byla škola rozšířena o třídy druhého stupně, čímž se z ní stala úplná osmiletá základní škola. (Pánková, 1999, s.27)

Škola v přírodě na zámku v Lochovicích byla rozhodnutím Pražského národního výboru Jedličkovu ústavu odebrána. Stejný osud měla škola v přírodě ve vile v Harrachově, která byla odebrána již v roce 1950, takže její trvání bylo pouhé čtyři roky. Ztrátu obou škol nikdy nikdo plnohodnotně nenahradil, i když ústav dostal jako kompenzaci vilu v Horním Maxově

v Jizerských horách, která však byla velice vyhovující, a proto zde byly provedeny nákladné úpravy. (Pánková, 1999, s.27)

„Výroba protetických pomůcek probíhala až do roku 1948 v menších řemeslných provozovnách a družstvech. Protetické dílny byly i součástí Jedličkova ústavu. Po roce 1948 dochází k likvidaci drobných živnostenských provozoven, jejich nuceným začleněním do jednotného družstva s celostátní působností. Politickými a vládními orgány bylo později rozhodnuto vytvořit podnik s celostátní působností místo družstva. Chyběla však provázanost mezi výrobou a lékařskými službami.“ (Pánková, 1999, s.27)

Z tohoto důvodu Ministerstvo zdravotnictví v roce 1953 rozhodlo zřídit výzkumné protetické pracoviště, které přímo řídila Hlavní správa výroby zdravotnických potřeb. Na novém pracovišti pracovali pod vedením odborného lékaře technici všech řemeslných oborů. Toto pracoviště bylo umístěno v Jedličkově ústavu, čímž skončila činnost protetických dílen ústavu. (Pánková, 1999, s.27)

Jiří Kočí se stal ředitelem školy 1. 2. 1956, který působil na škole už od 1. září 1940 a ve funkci ředitele působil do 31. ledna 1983 a po odchodu do starobního důchodu zde ještě působil jako učitel. (Pánková, 1999, s.28)

V roce 1954 byla založena zvláštní škola, která měla jednu třídu a byla postupně rozšiřovaná, v roce 1960 měla již tři třídy. (Pánková, 1999, s.28)

„Koncem roku 1957 přešel ústav vládním usnesením ze dne 4. 11. 1957 (č. 1140) do kompetence tehdy vzniklého Státního úřadu sociálního zabezpečení. V roce 1958 žádal Jedličkův ústav o vrácení Harrachovské vily, na žádost o její vrácení reagoval státní úřad sociálního zabezpečení (zřizovatel ústavu) tím, že ji prohlásil za nevhodný objekt, který by vyžadoval zásadní přestavbu. V roce 1958 byla ukončena činnost učitelů jako vychovatelů, výchovnou práci začali zabezpečovat vychovatelé – zaměstnanci ústavu, jako pracovníci resortu sociální péče.“ (Pánková, 1999, s.28)

Je možné říci, že v letech 1955–1956 končí pro Jedličkův ústav zestátnění. Co bylo možné znárodnit, již znárodněno bylo. Vše, co v ústavu bylo výjimečné, bylo zrušeno a z Jedličkova ústavu se stal klasický ústav sociální péče, jenž byl řízen státem. (Pánková, 1999, s.28)

8.1 Mírný pokrok (1960–1989)

„Okolo roku 1960 se léčebné péče o svěřence Jedličkova ústavu začínají účastnit neurologové. Je to způsobeno tím, že v té době již převažovaly děti s neurogenními hybnými poruchami. 60 % svěřenců mělo postižení v důsledku dětské mozkové obrny.“ (Pánková, 1999, s.28-29)

Volnočasová výchova v Jedličkově ústavu byla organizována v řadě zájmových kroužků, například sportovci vytvořili oddíl tělesně postižených pod Slavojem Vyšehrad. Dne 14. dubna 1970 vznikla samostatná Tělovýchovná jednota Jedličkuv ústav. Jedličkuv ústav sám organizoval, či se zúčastňoval, sportovních her postižené mládeže. (Pánková, 1999, s.29)

„V roce 1970 byl postaven vedle Nové budovy přízemní bezbariérový domek pro dvacet dětí nejtíže postižených, které byly zcela imobilní, zároveň zde od školního roku 1971–1972 byla zřízena nemocniční škola se dvěma třídami. Domek byl postaven z montovaných dřevěných panelů a měl charakter provizorní stavby.“ (Pánková, 1999, s.29)

Budova v Horním Maxově byl v roce 1973 opět národním výborem odebrán. Jako náhradu měl ústav dostat nevyhovující zchátralý dům v Doubici, který ústav po nějakém čase odmítl jako školu v přírodě používat. Jako další náhradní objekt byl přidělen dům na samotě ve Větrově u Frýdlantu, avšak byl velice bariérový, a proto také nepřijat. Jako poslední byl Jedličkovu ústavu dán do užívání velice zchátralý statek v Bukové u Nových Hradů, který po velké rekonstrukci slouží od roku 1976 do dnes. (Pánková, 1999, s.29)

„Po zrušení nemocnice (léčebny) byla zdravotní péče zajišťována zejména formou rehabilitace. Léčebnou péči zajišťovali ústavní lékaři, do ústavů docházeli také jednotliví specialisté. V roce 1970 zřídil prof. Lesný „Komisi perspektivní diagnostiky“, kde byly postižené děti komplexně posuzovány. V roce 1982 pracovala tato komise jako poradní sbor odborníků, který pravidelně měsíčně prováděl komplexní zdravotní i pracovní hodnocení žáků, a podával návrh na jejich další zařazení.“ (Pánková, 1999, s.29)

V rámci ústavu fungovalo odborné učiliště s učebními obory, které byly v roce 1981 omezeny na: švadlena, obuvnictví, krejčovská, administrativní ekonomika a knihařství. (Pánková, 1999, s.30)

„Učňovská škola byla umístěna v budově bývalé nemocnice. Podle zkratky oborů „technika administrativních prací“ (TAP) se této budově začalo říkat Tapky. Učňovská škola vznikla v roce 1982. V roce 1982 měl Jedličkův ústav kapacitu 190 lůžek. Byly zde umístěny děti od tří do patnácti let a mladiství od patnácti let až do ukončení učňovského poměru, střední nebo vysoké školy. Škola měla čtrnáct tříd a 155 žáků, včetně školy při nemocničním oddělení. Na škole působilo 19 učitelů.“ (Pánková, 1999, s.30)

8.2 70. výročí Jedličkova ústavu

8.2.1 Léčebná rehabilitace

„Současná praxe komplexního pojetí rehabilitační péče v Jedličkově ústavu pro tělesně postižené děti a mládež zahrnuje péči o svěřence předškolního věku, školního věku a mládež do osmnácti let.“ (Titzl a kol., 1985, s. 61)

Celosvětový rozvoj novorozenecké péče a snížení úmrtnosti malých dětí přináší společnosti mnoho problémů. Jedním z nich je nárůst dětí s onemocněním nervového systému například Dětskou mozkovou obrnou (dále jen DMO). U všech forem této nemoci je vždy opožděný pohybový vývoj, ale může být opožděný i vývoj psychický. (Titzl a kol., 1985, s.61)

U všech forem DMO je nutné zahájit rehabilitaci co nejdříve, důležitá je včasná diagnostika. (Titzl a kol., 1985, s.61)

„Rehabilitace vychází ze současné vývojové fáze dítěte. Z hlediska rehabilitace hodnotíme především pohybový vývoj na podkladě posturální ontogenese, to znamená hybný vývoj od nižších pozic k náročnějším podle ontogenetického sledu.“ (Titzl a kol., 1985, s.61)

Existují určité svalové souhry, které jsou poměrně pevně stanovené. Aktivací těchto svalových souher jsou vytvářeny fyziologické podmínky pro

správnou činnost svalů. Pokud se nemohou uplatnit, dítě používá náhradní hybnost a tím vzniká patologická motorika. Při rehabilitaci dítěte musíme zjistit jeho základní nedostatky již v nejnižších polohách. (Titzl a kol. 1985, s.61)

„Nepodaří-li se správné svalové souhry navodit buď pro začátek rehabilitace, nebo pro tíži onemocnění, vzniká vývojový blok. Dítě přeskochí jednotlivá stadia hybnosti a fyzická aktivita se napojuje na nezvladatelná posturální (vzpřimovací)situace a patologická motorika je stále výraznější.“ (Titzl a kol., 1985, s.61-62)

Při další fázi rehabilitace se cvičí reflexní otáčení na bok, jenž zdravé děti zvládají během 3–6 měsíce života. U postižených dětí jsou správné pohybové souhry reflexně připravovány a nečeká se na období, kdy bude jejich nepřítomnost výrazná. (Titzl a kol., 1985, s.62)

„Jak řečeno již úvodem, hraje roli věk dítěte, ve kterém byla terapie započata, a to, jak je rozvinutá patologická lokomoce. Do Jedličkova ústavu jsou přijímány děti ve věku tří až šesti let (do mateřské školy nebo do 1. třídy základní školy) a rehabilitační školy nebo navazuje na péči předchozí a pokračuje v ní. Pokud se nepodaří dosáhnout pozitivních výsledků při rehabilitačním působení pro těžké poškození, pak je veškerá snaha věnována nácviku sebeobsluhy za použití všech dostupných pomůcek tuzemských i zahraničních, které ústav vlastní.“ (Titzl a kol., 1985, s.62)

I u dětí školního věku je velmi důležitá rehabilitace, ale musí se zde brát ohled na to, že má dítě ještě i školní povinnosti a nesmí být přetěžováno. (Titzl a kol., 1985, s.62)

„Další velkou skupinou svěřenců Jedličkova ústavu jsou děti postižené progresivními svalovými onemocněními – převážně myopatií. Jde o geneticky podmíněné onemocnění charakterizované progresivním úbytkem svalové tkáně, její atrofii, v pokročilém stavu jsou svalová vlákna nahrazována vazivem a tukem. Příčiny a mechanismy vzniku onemocnění nejsou známy.“ (Titzl a kol., 1985, s.62)

V rámci rehabilitace se veškerá snaha věnuje udržení pohybové nezávislosti. V rámci rehabilitačních cvičení je všechna snaha věnována udržení pohybové nezávislosti. (Titzl a kol., 1985, s.62)

„Výsledky rehabilitačního působení se sledují na komplexních hodnoceních svěřenců, kterých se účastní všichni odborníci, kteří o dítě pečují a vzájemně spolupracují. Zde je určován krátkodobý a dlouhodobý rehabilitační program, případně změna rehabilitační ordinace.“ (Titzl a kol., 1985, s.63)

8.2.2 Pracovní diagnostika

V té době moderní rehabilitační péče zahrnovala kromě léčebné tělesné výchovy i rehabilitaci pedagogickou, pracovní a sociální. (Titzl a kol., 1985, s.76)

Pracovní diagnostika se nachází mezi léčebnou a pedagogickou a pracovní rehabilitací. (Titzl a kol., 1985, s.76)

„Cílem pracovní diagnostiky je určit, jaké má postižené dítě či dospívající předpoklady pro studium či jinou přípravu na zaměstnání a jaké možnosti pracovního uplatnění lze v budoucnu předpokládat.“ (Titzl a kol., 1985, s.76)

Při pracovní diagnostice se vychází ze znalosti stupně postižení, který byl v průběhu léčebné rehabilitace zjištěn. Stejně tak jsou důležité tělesné a duševní schopnosti, jenž postižené dítě má a jimiž někdy dokonce převyšuje své zdravé vrstevníky. Pro pracovní uplatnění jedince jsou taktéž důležité jeho životní podmínky, mezi něž patří zájem rodičů, možnost přepravy do místa zaměstnání a výskyt vhodných pracovních příležitostí v okolí bydliště. Nakonec se hodnotí motivace, protože vysoce motivovaný dokáže překonat překážky. (Titzl a kol., 1985, s.76)

„Pracovní diagnostika má pro svěřence Jedličkova ústavu mimořádný význam. V průběhu posledních let se zvýšil počet dětí, které se pohybují na vozíčku a které jsou při denních činnostech částečně či úplně nesamostatné, takže vyžadují trvalou péči jiné osoby. Při takovém postižení je výběr pracovního zařazení podstatně omezen. Plány je nutno vytvářet s velkým předstihem, aby je vzali za své i jejich rodiče.“ (Titzl a kol., 1985, s.76)

Každé dítě v Jedličkově ústavu projde jedenkrát nebo dvakrát ročně komplexním hodnocením. V jeho závěru je stanoven krátkodobý a dlouhodobý rehabilitační plán. (Titzl a kol., 1985, s.76-77)

V plánu dlouhodobém se často již od mateřské školy vyjadřuje názor na možnosti budoucího pracovního uplatnění. Čím více se přibližuje osmá třída (v té době končila základní škola osmou třídou), kdy je třeba plány na povolání konkretizovat začíná převládat pracovní rehabilitace nad jejími ostatními formami. (Titzl a kol., 1985, s.77)

„Na komplexním hodnocení se podílejí všichni hlavní odborníci Jedličkova ústavu: lékaři, rehabilitační pracovníci, pedagogové, vychovatelé, psycholog, sociální pracovníci aj. Při tvorbě pracovního programu vyjádří každý odborník svůj názor na to, jaké má svěřenec předpoklady a které zařazení by mu nejvíce vyhovovalo. Konečný rehabilitační plán představuje systém jednotlivých názorů, a mělo by se tudíž jednat o optimální možnost.“ (Titzl a kol., 1985, s.77)

Přestavba učebních oborů, jenž probíhala od roku 1982, vytvořila složitou situaci. Některé obory byly zrušeny, další změnilly náplň, čímž byla výuka teoretických předmětů rozšířena na úkor praktického vyučování. Mnozí studenti těchto oborů, kteří jsou zdravotně znevýhodněni odchází z učebních oborů kvůli selhání v teoretických předmětech. Učební obory, které jsou vhodné pro tělesně postižené, jako například zlatník či hodinář, nemohou být doporučována, protože školy nejsou bezbariérově přístupné. (Titzl a kol. 1985, s.77)

„Rovněž vzdělání na středních školách dosahují postižené děti jen se značnými obtížemi. V Praze neexistuje střední škola, přístupná pro těžce postižené děti. Střední ekonomická škola v Brně a Košicích i gymnázium v Bratislavě, kam jsou děti na vozíku přijímány, mají omezenou kapacitu. Určité obtíže působí i větší vzdálenost a jazyková bariéra. To vše je nutno brát při pracovní diagnostice v úvahu. Často tedy s lítostí konstatujeme, že sice odkážeme pro těžce postižené děti určit vhodné pracovní zařazení, ale neexistuje škola, na níž by potřebné vzdělání získal.“ (Titzl a kol. 1985, s.77)

Situace byla zlepšena tím, že se v Jedličkově ústavu roku 1981 otevřel učební obor Technika administrativních prací (dále jen TAP), do nějž jsou přijímány i těžce postižené děti. Osnovy tohoto oboru ale nevyhovují všem, protože není možné od člověka s postižením horních končetin čekat dokonalé ovládnutí psacího stroje, což je jeden z hlavních předmětů tohoto oboru. (Titzl a kol. 1985, s.77)

V rámci pracovní diagnostiky se stýkají zájmy Jedličkova ústavu a zájmy výrobního podniku svazu invalidů Československé republiky META. Úkolem tohoto podniku bylo pracovní začleňování tělesně postižených lidí. Spolupráce podniku MEATA a Jedličkova ústavu započala v roce 1980. Vytvořila se skupina pro spolupráci mezi oběma organizacemi, jež se později rozšířila i na školy pro zrakově a sluchově postižené studenty. META se také podílela na vzniku učebního oboru TAP a pomáhala se zaměstnáním jeho absolventů. (Titzl a kol. 1985, s.77)

Roku 1981 vznikla Ergodiagnostická jednotka, což bylo společné zařízení podniku META a rehabilitační katedry fakulty všeobecného lékařství. Úkolem této jednotky bylo soustavně provádět pracovní diagnostiku. Na základě podrobného testování je těžce postiženým svěřencům doporučováno vhodné pracovní zařazení a vytváří se rehabilitační program, který směřuje k uskutečnění tohoto doporučení. (Titzl a kol. 1985, s.77)

Během tří let prošli testováním všichni učni oboru TAP, kterých bylo 24 a dalších 12 svěřenců Jedličkova ústavu. Testování probíhalo deset až čtrnáct dní v prostorách rehabilitační katedry, je prováděno dvěma lékaři, dvěma psychology a stejným počtem rehabilitačních pracovníků. U vyšetřovaných osob se hodnotí tyto skutečnosti:

„– aktuální zdravotní stav a jeho předpokládané změny, samostatné provádění léčebné tělesné výchovy, používání či potřeba pomůcek;

- *Intelektové předpoklady, struktura schopností, osobnostní charakteristiky;*
- *Zvládnutí přístrojového vyšetření charakteristik, bezprostředně ovlivňujících pracovní výkon, jako je koncentrace a distribuce pozornosti, schopnost zácviku na nový druh činnosti a rychlost učení;*
- *Zvládnutí sebeobslužných činností a úkonů nutných k samostatnému bydlení a pro cestování;*

- *Schopnost provádět modelové činnosti, podle nichž lze posoudit pacientovy předpoklady pro pracovní zařazení.* (Titzl a kol., 1985, s.77-78)

Na závěrečné poradě se za účasti všech testujících podrobně posuzují výsledky a formulují závěry a doporučení. Postižení se hodnotí podle mezinárodní klasifikace. Kromě vyjádření k možnostem povolání jsou důležitým výsledkem závěrečná doporučení. Často je to přidělení různých pomůcek, či větší nácvik soběstačnosti. Především v oblasti cestování, nakupování, ale například i v psychoterapii. (Titzl a kol., 1985, s.78)

„Ačkoliv některá z uvedených doporučení nesouvisejí s pracovním zařazením přímo, jsou podmínky pro samostatný a spokojený život v úzkém vztahu k úspěšnému zaměstnání.“ (Titzl a kol. 1985, s.78)

Programem Ergodiagnostické jednotky není jen podrobné testování, ale i dlouhodobé sledování testovaných, protože teprve v budoucnu bude možné posoudit jejich úspěšnost v pracovním a osobním životě. Zkušenosti s testováním prvního ročníku TAP ukázaly, že ani odborné vzdělání nedává šanci na získání vhodného zaměstnání. (Titzl a kol., 1985, s.78)

Přesto však tato diagnostika přináší výrazný posun v pracovní rehabilitaci. (Titzl a kol., 1985, s.78)

8.2.3 Výchovně vzdělávací péče, vzdělávání zdravotně postižených

„Školy pro mládež vyžadující zvláštní péči, mezi něž patří i školy při Jedličkově ústavu pro tělesně postižené děti a mládež v Praze, jsou dnes součástí československé výchovně vzdělávací soustavy s přesně vymezenou funkcí a konkrétními úkoly. Je to důsledek demokratického úsilí v našem školství započatého vydáním zákona o základní úpravě jednotného školství rokem 1948.“ (Titzl a kol., 1985, s.81)

Zařízení pro děti a mládež s tělesným postižením se staly součástí školského systému a postižení žáci a studenti, jenž byly velice

osvobozeny od školní docházky se stali její součástí. Změnilo se také sociálně charitativní pojetí ústavů a chovancům se dostává i vzdělávání. Také v Jedličkově ústavu došlo k naplnění myšlenek Rudolfa Jedličky o spojení léčby, výchovy a sociální integrace lidí s tělesným postižením do společnosti. (Titzl a kol., 1985, s.81)

„Zákon č. 186/1960 Sb. o soustavě výchovy a vzdělávání v roce 1960 stanovil: „V duchu socialistického humanismu a opírajíc se v tomto směru o dobré a pokrokové tradice vytváří takové organizační předpoklady, aby se jí zvláštními metodami a prostředky dostalo co nejlepší přípravy pro život, a aby jí bylo v co nejširší míře zajištěno uplatnění ve společenské práci.“ (Titzl a kol., 1985, s.81)

Rok 1960 byl mezníkem v práci škol pro mládež vyžadující zvláštní péči. Byly vydávány soubory učebnic, metodických příruček i učebních pomůcek pro tyto školy. (Titzl a kol., 1985, s.81)

8.2.4 Organizace výchovně vzdělávací péče v Jedličkově ústavu

„Struktura a naplněnost škol při Jedličkově ústavu je určována jednak složením žáků a charakterem jejich postižení, jednak je velmi přísně limitována počtem míst v ústavu.“ (Titzl a kol., 1985, s.82)

V posledních letech doznalo složení žáků podstatných změn. Již se tolik nevyskytují děti s obrnou, které v roce 1957 tvořily většinu. Poměrně malý je i podíl dětí s amputovanými končetinami, protože těm protézy dovolují docházet do běžných základních škol. Ovšem přibývá počet dětí po dětské mozkové obrně a s vrozenými vadami.

V současné době je možné vychovávat a vzdělávat 205 žáků. (Titzl a kol. 1985, s.82)

„Výchovně vzdělávací práce v Jedličkově ústavu přináší s sebou řadu speciálně pedagogických problémů. Je především zaměřena a realizována tak, aby současně působila terapeuticky, aby jako součást komplexní

výchovné péče přispívala k vytváření příznivého prostředí a režimu.“ (Titzl a kol. 1985, s.82)

Vyučování, úkoly a zájmová činnost odvádějí pozornost dítěte od postižení, rozptylují jejich myšlenky na rodinu a domov, od kterých jsou odloučeni. Zdárné plnění úkolů přispívá k růstu sebevědomí žáků a tím se zlepšuje jejich psychický stav. Také mu to poskytuje určité perspektivní motivy v možnostech pracovního uplatnění. Jsou zde však okolnosti, které musí vzít učitelé v úvahu. (Titzl a kol., 1985, s.82)

„V průběhu dne se dítě podrobuje léčebné rehabilitaci. Je vytrženo z výchovně vzdělávacího procesu a vrací se do něj zpět unavené. Většina žáků se pravidelně podrobuje několikaměsíční lázeňské léčbě, operacím i dlouhodobé léčbě v nemocnicích, kde však je výuka zredukována na 1–4 hodiny denně. Je pak obtížné dohánět učivo, které obsahem a rozsahem je koncipováno stejně jako pro zdravé děti.“ (Titzl a kol., 1985, s.82)

8.2.5 Mateřská škola pro tělesně postižené

Výchovná péče o tělesně postižené děti má v mateřské škole velký význam pro jejich budoucnost. Omezená hybnost tyto děti většinou upoutala n lůžko nebo jen do jedné místnosti, maximálně do blízkého okolí domova. Dítě se většinou nemohlo zúčastňovat her, mělo málo poznatků o okolním prostředí a komunikovalo jen s rodiči, což se projevilo v duševním vývoji a povahových rysech dítěte. (Titzl a kol., 1985, s.82)

„Zařazením dítěte do mateřské školy se vytvářejí zcela nové podmínky a předpoklady pro rozvoj jeho osobnosti a poskytují se mu dosud chybějící sociální podněty. Vedle intenzivní léčebné péče se ve větší míře, než tomu bylo v rodině, uplatňuje výchovné působení se zřetelem k fyzickým i psychickým možnostem dítěte.“ (Titzl a kol., 1985, s.82)

Hlavní postavení má hra jako základní činnost pro děti v předškolním věku. Hlavně touto metodou jsou realizovány složky výchovné práce, rozvíjeny poznávací schopnosti a vytváří se vědomí o okolním světě. Také se vytváří podmínky pro přestup do základní školy. (Titzl a kol., 1985, s.82)

8.2.6 Základní škola pro tělesně postižené

Vzdělávání dětí s tělesným postižením, které nejsou postiženy inteligenčně, se obsahově neliší od výuky na základní škole pro zdravé děti. Redukce učiva nebo jen některých předmětů by znamenala zaostávání dětí, jež jsou postiženi tím, že jsou v uzavřeném prostředí a nemohou získávat poznatky se styku s okolním prostředím. Každé podceňování některých předmětů by vedlo k ještě horším možnostem uplatnění na pracovním trhu. (Titzl a kol., 1985, s.83)

„Proto je oprávněný požadavek poskytnout dětem Jedličkova ústavu úplně základní vzdělání jako nezbytný předpoklad pro volbu dalšího směru studia, pro jejich příští pracovní uplatnění a začlenění do života společnosti. Proto učební plán základní školy pro tělesně postižené je téměř shodný s učebním plánem základní školy pro zdravé děti.“ (Titzl a kol., 1985, s.83)

8.2.7 Střední školy pro tělesně postiženou mládež

„Žáci po ukončení základního vzdělávání pokračují v jednom ze tří proudů studia na středních školách. Ti, kteří mají předpoklad získat úplné střední vzdělání s maturitou, zpravidla pokračují ve studiu na gymnáziu pro tělesně postižené v Bratislavě nebo na střední ekonomické škole pro tělesně postižené v Brně. Většina žáků se však vzdělává ve středních odborných učilištích.“ (Titzl a kol., 1985, s.85)

Střední odborná učiliště připravují žáky na budoucí povolání. Rozvíjejí jejich vědomosti a schopnosti tak, aby uměli pracovat se současnými technologiemi, ale dokázali se přizpůsobit i jejich vývoji. Příprava na povolání obsahuje i všeobecnou složku, v níž je převážně učivo českého jazyka a literatury, ruštiny, občanské nauky, matematiky a dějepisu. Také je zde složka odborného vzdělání, v níž žáci získávají dovednosti ve zvolené profesi. (Titzl a kol., 1985, s.85)

„Studijní obory se stanovují jednak s ohledem na předpokládané pracovní uplatnění této mládeže, dále s ohledem na předpokládané pracovní uplatnění této mládeže, dále s ohledem na počty vycházejících

žáků a také podle materiálního a kádrového vybavení pracoviště. Problematicky malý počet oborů a zejména úzký výběr oborů pro dívky i přes možnosti využívat učebních oborů středních odborných učilišť pro tělesně postiženou mládež v Liberci a Brně neobyčejně ztěžuje úsilí školy najít svým absolventům vždy vhodné, přiměřené a jejich zájmu odpovídající uplatnění.“ (Titzl a kol., 1985, s.85)

Středisko praktického vyučování má v současné době (70. – 80. léta 20. století) tyto učební obory:

- Dámská krejčová.
- Obuvník – obuvnice pro výrobu obuvi z usní a platů.
- Knihař – knihařka.
- Technika administrativních prací. (Titzl a kol., 1985, s.85)

8.2.8 Výchova tělesně postižené mládeže

„Globálním cílem je plná socializace. Po stránce výchovné (v širším slova smyslu) to znamená podílet se na všech formách výchovy a vzdělávání a dosahovat tak společenského uplatnění i vlastního uspokojení neboli seberealizace.“ (Titzl a kol., 1985, s.110)

V rámci fyzioterapie lze žákům usnadnit záznam učební látky, zlepšovat zdravotní stav a tím i pomoci psychicky. Sociálně a právně docílit úpravy vztahu mezi dětmi a rodiči. Seberealizace má však i další dimenze. Aby se žáci mohli v dospělosti osamostatnit, je důležité, aby byli schopni pracovat.

Dosažené výsledky se dělí do následujících kategorií.

1. Integrace

- Nejvyšší stupeň.
- Společenské důsledky vady jsou překonány, jedinec splynul s ostatní populací a je nezávislý na pomoci druhých.

2. Adaptace

- Jedinec je také zapojen, ale pouze za uskutečnění zvláštních opatření.
- Defekt nelze plně vykompenzovat pomůckami.
- Přizpůsobení je podmíněno ohledy na potřeby a schopnosti.

3. Utilita

- Užitečnost.
- Efektivita nepřekonána

- Závislost na pomoci jiných
4. Inferiorita
- Jedinec pro své tělesné postižení nemůže být socializován.
 - Závislost na pomoci druhých. (Titzl a kol., 1985, s.110-111)

„Socializační úsilí je vyvoláno typem a mírou tělesného postižení. Ale člověk postižený tělesným defektem nemusí být nutně defektní, ani rozsah defektu není vždy rozhodující. Kritériem je, zda se tělesná porucha projeví v poruše společenských vztahů, kdy defekt přestane být osobní záležitostí a stane se záležitostí dalších činitelů. Nabude-li defekt této sociální dimenze a nastanou-li u postiženého změny ve struktuře osobnosti a její celistvosti, označujeme ho jako člověka defektního, člověka postiženého defektivitou.“ (Titzl a kol., 1985, s.111)

K odstranění příčin těžkých postižení a defektivy je daleko, a tak se jen napravují následky. Životní komplikace zasahují žáky silně a bezprostředně. U dospívajících je častý pocit ztráty perspektiv. Pro většinu z nich byla práce jediná možnost seberealizace, a to jakákoliv práce, pokud jakákoliv práce není možná, zbývá jim jako prostředek seberealizace pouze výchova a vzdělání. (Titzl a kol., 1985, s.111)

„Lékařská věda třeba dosud nedokáže uzdravit pohybu zbaveného člověka, pro kterého partnerský vztah může být nedosažitelný a ani společnost mu momentálně nemůže zajistit vyšší úroveň sociálního zabezpečení, ale tento člověk se může stát vzdělanějším, vychovanějším a tedy moudřejším, aspoň trochu prospěšnějším jiným a tím vyrovnanějším se svým údělem. Tím je odpovězena někdy vyslovovaná otázka, zda soustředěné úsilí nejrůznějších činitelů má pro tělesně postižené děti vždy praktickou cenu a oprávnění.“ (Titzl a kol., 1985, s.111)

Učení je zde chápáno širěji než jen jako způsob osvojování poznatků. Senzomotorické učení může posilovat účinek léčebné rehabilitace, ale i vytváření pohybových stereotypů, jenž se žákům budou hodit v budoucím životě. (Titzl a kol., 1985, s.112)

Když rehabilitační pracovník procvičuje s dětmi předloktí, může učitel tělesné výchovy žáka nabádat, aby hrálo hry s míčem, kde bude používat odbíjení a vychovatel může zkoušet různé hry na procvičení zápěstí, například

hry na řízení dopravy na křižovatce. Všichni vlastně dělají totéž, ale každý jinak, někdy i zábavnou formou a dítě tak ani nevnímá, že vlastně pořád rehabilituje. (Titzl, 1985, s.112)

„Ústavní prostředí omezuje v poznávání „života mezi lidmi“. Na to, co se zdravé děti učí bezděčně a přirozeně, musíme zvlášť pamatovat v sociálním učení. Učíme řešit životní situace: jevovým napodobením až vnitřním ztotožněním se stylem a hodnotovou orientací s vhodnou osobou, ke které má dítě kladný poměr. Využíváme sociálního zpevnování a záleží na vynalézavosti vychovatele, jakou si vytvoří škálu projevu sympatie a odepření sympatie a jak jí dovede použít.“ (Titzl a kol., 1985, s.112)

Výchova je efektivní, pokud jsou objeveny styčné body mezi požadavky vychovatele a zájmy dítěte. V tom případě může nastat jev, jenž je nazýván participační efekt, což je aktivní účast dětí na plnění zájmu vychovatele. Negativní forma tohoto efektu není žádoucí, je to neúčast zájmu vychovávaného na plnění zájmu vychovatele, dokonce i jeho popření. Pozitivita či negativita závisí na hodnotové orientaci vychovávaného a na jeho vztahu k vychovateli. (Titzl a kol., 1985, s.112)

„Tělesné postižení bývá vidět. Ne však charakter člověka, ten se projeví v kritických, ale i běžných životních situacích. Charakterizuje jedince, jak zvládá překážky, řeší konflikty, získává, na čem mu záleží. Každý se tak učí celý život. Pro vytvoření kladného vztahu k práci je rozhodující pro školní období.“ (Titzl a kol., 1985, s.112)

V době základní školní docházky a přípravy na budoucí povolání mají tělesně postižení velké časové ztráty kvůli častým a dlouhodobým pobytům v lázních či léčebných zařízeních. Toto nadměrně narušuje soustavnost výchovy. Řešením nemůže být prodlužování školní docházky už jen proto, že s vyšším věkem vzniká rozpor mezi mentální úrovní a rostoucími socializačními požadavky. (Titzl a kol., 1985, s.113)

Náskok ve vědomostech a dovednostech lze zajistit již v mateřské škole. Docházka do mateřské školy při Jedličkově ústavu je předpokladem pro dobré zvládnutí první třídy základní školy při Jedličkově ústavu. (Titzl a kol., 1985, s.113)

„Prostředí: Osobnost je zakotvena v prostředí, což je vše materiální a společenské, co člověka obklopuje i s čím je zprostředkovaně spjat. Z prostředí vycházejí výchovné podněty a v něm se odráží, jak si je vychovávaný zpracoval, tedy, jak se poučil pro své další chování a jednání.“ (Titzl a kol., 1985, s.113)

Děti, jen přicházejí do ústavu, si sebou nesou pečeť prostředí, ze kterého pocházejí, což většinou bývá rodina. Rodiče procházejí různými stádii ve vztahu k postiženým dětem. Ze začátku je to směs obav a bagatelizování, poté je to forma protestu, zoufalství i apatie, posléze přichází naděje a smíření. Při zhoršení stavu, se stádia mohou opakovat. Žijí hlavně potřebami svého dítěte a obavami z toho, co bude, až oni nebudou. (Titzl a kol., 1985, s.113)

„Naštěstí většina rodičů se o postižené dítě může a chce starat. Podstatně méně jich však zvládne sociálně integrační vedení, jehož výsledkem je optimální rozumový, citový a sociální vývoj dítěte i jeho aktivní spolupráce. Zpravidla až když dítě upadne do apatie či až se jim vzbouří, přestanou je ochraňovat před všudypřítomným nebezpečím; nebo až je dítě začne tyranizovat či je zcela nejisté, umírní rozmazlování svého chudáčka; často opatřováním všelijakých výhod vychovávají sobce s parazitním přístupem k životu a uvědomí si to teprve, když nestačí jeho nároky uspokojit.“ (Titzl a kol., 1985, s.113)

8.2.9 Estetická výchova

„Příroda, technika, také čisté a upravené nejbližší prostředí, hygiena vlastního těla, kultivovanost mezilidského projevu, a zvláště umělecká díla mohou být zdroji podnětů vyvolávajících pocity krásy a umožňujících poznávání světa na podkladě citu. Výchova porozumění a vnímavosti pro tento druh podnětů a schopností citového přístupu k věcem, idejím i lidem je základním a hlavním směrem estetické výchovy.“ (Titzl a kol., 1985, s.117)

Svěřenci Jedličkova ústavu jsou ochuzeni o mnohé dětské radosti, ale dobrá nálada a celkové optimistické ladění povzbuzují chuť do života. Proto je

snaha jim poskytnout zážitky krásy a umožnit jim co nejvíce prožít dětství. (Titzl a kol., 1985, s.117)

Na základní škole se estetická výchova projevuje i v hodinách hudební a výtvarné výchovy i literatuře. Žáci se seznamují s uměleckými a literárními díly. Mimoškolní výchova na to navazuje zprostředkováním etických hodnot návštěvou kulturních pořadů konaných v ústavu i mimo něj, zájmovými uměleckými kroužky, zkutulrněním prostředí i mezilidských vztahů. (Titzl a kol., 1985, s.117-118)

„Do oblasti estetické výchovy se zvláštním způsobem promítá otázka tělesného schématu s problémy úplnosti a neúplnosti vlastního těla, jeho funkčnosti a nedostatečnosti i problém viditelného zohyzdění. Děti na jedné straně musí dozrát k citovému zvládnutí a pochopení svého defektu jako přirozeného, a tudíž normálního stavu věci, na druhé straně musí být vedeny k nenápadnosti v chování, vyjadřování, úpravě zevnějšku.“ (Titzl a kol., 1985, s.118)

Estetická výchova pomáhá s pohybovou a společenskou rehabilitací. Různé hudební a pohybové aktivity umožňují rytmizovat činnosti. Kolektivní činnosti s uplatněním melodie přispívá i k porozumění ve vzájemných vztazích. (Titzl a kol., 1985, s.118)

8.2.10 Předprofesní výchova

„Absolutní většina našich svěřenců nemá předpoklady pro tradiční řemeslná povolání, typ a míra postižení jim to neumožňují. I jejich využití třeba k dílčí administrativní práci bývá problematické. Přesto by bylo možno část dětí pro řemeslné obory zachránit. Zatím tomu brání jednak architektonické bariéry budov ústavů, škol, učilišť a nedostatečné technické vybavení dílen vzhledem k defektům postižených, jednak zcela nedostatečná poučenost mistrů o speciálně pedagogické problematice tělesných postižení.“ (Titzl a kol., 1985, s.120)

Souhrn výše zmíněných okolností čeká na řešení, které nelze odbýt tvrzením, že se děti horší, ale je nutné ve spolupráci s učiteli pracovní výchovy

a rehabilitačními pracovníky vybírat vhodné děti pro materiální činnosti. Hlavně ty, jež pro ně vykazují nadání, v činnosti je podporovat a cvičit v základech řemeslných prací. Napomoci tomu mohou i rodiče a ústav době mimoškolních činností. Tímto může být vyvolán tlak potřebný pro změnu hodnocení předpokladů pro učební obor, není nutné dokazovat, co daný jedinec nezvládne, ale co zvládnout může a vytvořit mu potřebné podmínky. (Titzl a kol., 1985, s.120)

„Pro ty, kteří ani za těchto podmínek nebudou mít předpoklady absolvovat obor v celé šíři, nabízí se řešení spojit dvouleté období po 8. třídě základní (zvláštní) školy se zácvikem pro vybrané pracovní postupy. A toto je způsob, jak udržet úroveň řemeslného oboru i možnost pro postižené uplatňovat se víc kvalitou než kvantitou vykonávané práce, aniž by se pro zachování existence oboru v ústavu musely přijímat děti s lehkým postižením.“ (Titzl a kol. 1985, s.120)

Výcviková praxe v tradičních i nových oborech v době základní školní docházky vyžaduje předprofesionální přípravu. Aby se děti s tělesným postižením mohly vyučit, nastupují do ústavu, kde je možné se příslušnému oboru vyučit. V budoucnu se prokáže, jestli je vhodné, aby šikovnější děti přestoupily do jiného zařízení už ve fázi přípravy před profesí a dokončily ji tak na potřebné úrovni. (Titzl a kol, 1985, s.120-121)

„Podkladem naznačeného přístupu je zásada, že pracovní uplatňování postižených lidí musí být podporováno normami ekonomickými víc než etickými, aby naše řešení byla principiální, a ne pomocí případ od případu. Přijetí této zásady by se především mělo odrazit ve stylu práce činitelů, kteří profesionální začleňování postižených provádějí a za ně odpovídají.“ (Titzl a kol., 1985, s.121)

Přínosem Jedličkova ústavu k této problematice je činnost kroužku programování, ve kterém jsou děti od čtvrté třídy základní školy připravovány pro obor programátor malých počítačů. (Titzl a kol., 1985, s.121)

Ve spolupráci s učiteli a rodiči jsou do kroužku vybírány děti, které vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nemají jinou možnost než další studium. (Titzl a kol., 1985, s.121)

„Úspěšná výchova tělesně postižených dětí a mládeže je závislá na mnoha faktorech a činitelích. Snad se nám podařilo aspoň z části naznačit, které to jsou a jakým způsobem by výchova v ústavním prostředí měla být vedena. Spolupráce a oboustranný respekt mezi vychovatelem a učitelem, kontakt obou s lékařem, rehabilitačním pracovníkem a pomoc dítěti jsou natolik důležité momenty, že je zdůrazňujeme i na závěr.“ (Titzl a kol., 1985, s.122)

8.3 Spor o působení Jedličkova ústavu na Vyšehradě

„V roce 1983 při 70. výročí trvání Jedličkova ústavu se oficiální místa jednoznačně zabývala přípravou výstavby nového ústavu v Praze 10 Na Košíku. Bylo zadáno zpracování studie na výstavbu.“ (Pánková, 1999, s.32)

Během zpracovávání studie přišli projektanti s návrhem, že by nový areál ústavu mohl vzniknout rekonstrukcí a dostavbou současného ústavu na Vyšehradě. Národní výbor si v projektovém ústavu Výstavby hlavního města Prahy objednal dvě studie, Košík a Vyšehrad. Tyto studie měli za úkol zpracovat architekti Línek a Milunič, který měl za úkol zpracovat takzvanou Vyšehradskou studii. (Pánková, 1999, s.32)

„V červnu roku 1987 byly obě studie vypracovány a bylo třeba se rozhodnout pro jednu z nich, na základě tohoto rozhodnutí měl být vypracován další stupeň projektové přípravy, tak zvaný investiční záměr. Při jednáních o studiích se názory zúčastněných orgánů a organizací rozdělily na dvě protichůdné skupiny. Předmětem rozdílných názorů nebylo stavební a technické řešení studií, ale umístění ústavu.“ (Pánková, 1999, s.32)

Zařízení pro děti a mládež s tělesným postižením se staly součástí školského systému a postižení žáci a studenti, jenž byly velice osvobozovány od školní docházky se stali její součástí. Změnilo se také sociálně charitativní pojetí ústavů a chovancům se dostává i vzdělávání. Také v Jedličkově ústavu došlo k naplnění myšlenek Rudolfa Jedličky o

spojení léčby, výchovy a sociální integrace lidí s tělesným postižením do společnosti. (Pánková, 1999, s.32)

Na straně jedné byli hlavně pracovníci ústavu, rodiče dětí a Útvar hlavního architekta, tato skupina byla pro to, aby byl ústav nadále na Vyšehradě. Jejich výchozí myšlenka byla, že ústav má na Vyšehradě tradici, jsou zde parky, metro, obchody. (Pánková, 1999, s.32)

Pro druhou variantu byli zástupci hygienické služby národního výboru Praha, a hlavně odbor sociální věcí národního výboru Praha. Pro tuto variantu také byla Správa sociálních zařízení národního výboru Praha, jež byla ústavu přímo nadřizena. Jako argumentace byla předložena blízkost národní kulturní památky Vyšehrad. Pro výstavbu na prázdném pozemku by bylo jednodušší sehnat dodavatele a velká vzdálenost Košíku od centra měla být řešena tak, že by k metru jezdila kyvadlová autobusová doprava. O využití budov stávajícího ústavu nebylo rozhodnuto. (Pánková, 1999, s.32)

„V průběhu let 1988–1989 se obracel výbor SRPŠ s dopisy a stížnostmi na ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí ČSR, na ÚV KSČ i na vedoucího tajemníka MV KSČ. Stížnosti byly předávány kompetentnímu orgánu, tj. odboru sociální věcí NVP. 31. prosince 1989 byl termínem pro odevzdání investičního záměru výstavby areálu Košík, dodavatelem měly být Vojenské stavby. Na výstavbu bylo přislíbeno 220 mil. korun. Na podzim 1989 zakoupil objekt na Topolce čp. 1350 od OPBH RaJ Praha 4, který se vzápětí spojil s bratislavským Slovakoturistem. Dne 14. listopadu 1989 byla uzavřena hospodářská smlouva o sdružení finančních prostředků na akci Rekonstrukce a modernizace objektu na Topolce na tříhvězdičkový hotel.“ (Pánková, 1999, s.32-33)

Útvar hlavního architekta však nesouhlasil s výše uvedeným záměrem, protože objekt v ulici Na Topolce byl zahrnutý do studie na dostavbu Jedličkova ústavu. V lednu 1990 změnil názor odbor sociálních věcí národního výboru v Praze a souhlasil s tím, aby Jedličkův ústav zůstal na Vyšehradě s tím, že případné další části ústavu by vznikly na Košíku. V následujících letech plných změn byl plán rekonstrukce a dostavby odsunut na pozdější dobu. (Pánková, 1999, s.33)

9 Po Sametové revoluci (1989–2001)

Hned po listopadové revoluci 1989 byl vypracován návrh nové koncepce Jedličkova ústavu (návrh systémových změn v zaměření na působení Jedličkova ústavu). Autorem návrhu byl Boris Titzl, pravděpodobně za pomoci dalších pracovníků Jedličkova ústavu.“ (Pánková, 1999, s.34)

V této koncepci byl zhodnocen uplynulý vývoj ústavu a na jeho základě byla navržena nová koncepce. V ní bylo navrženo s osamostatněním ústavu a zřízení škol jako součástí ústavu. Další z úkolů byl vybudovat cvičná pracoviště a dílny k znovuzřízení léčebné části ústavu. (Pánková, 1999, s.34)

Kvůli přeměně společnosti nebyly k dispozici potřebné prostředky na realizaci výše zmíněných plánů. (Pánková, 1999, s.34)

„Prostorové problémy přetrvávaly dále, bylo ohroženo otevření další třídy gymnasia. Na jaře v roce 1991 se nabízelo jako východisko řešení stísněné prostorové situace ústavu využití budovy bývalého OV KSČ (Okresního výboru KSČ) na Praze 4. Na podporu tohoto řešení byla uspořádána i manifestace. Tuto budovu však nakonec získaly firmy Maser a Siemens. Ústavu bylo slibováno odstupné 5 mil. korun. V polovině roku 1991 tyto peníze do ústavu ještě nedošly. V létě 1990 byla za podpory Olgy Havlové získána budova, sousedící s budovou Tapky. Tato budova byla upravena nákladem Jedličkova ústavu a sloužila pro potřeby středního školství.“ (Pánková, 1999, s.34)

Ředitelka Prošková, která ústav vedla od 1. září 1985, odstoupila 31. března 1990. V konkurzním řízení na nového ředitele zvítězila PhDr. Anežka Krčková. Na přechodnou dobu po odstoupení ředitelky do zvolení nové, ústav vedl MUDr. Bohuslav Vrbický, který zde pracoval jako ortoped. (Pánková, 1999, s.34)

9.1 Ústav nebo domov

„Ředitelka A. Krčková přišla se záměrem vybudovat z ústavu domov pro tělesně postiženou mládež, kde by bylo zavedeno waldorfské školství. Tento

způsob vyučování je založen z velké části na samostatném přístupu žáka k učení. Je rozšířen zejména v západní Evropě.“ (Pánková, 1999, s.34)

Návrh byl odmítán hlavně vedením školy, které reprezentoval zástupce ředitele školy Jiří Šmíd. Oponenti návrhu argumentovali tím, že waldorfské školství se hodí pouze pro zdravé děti, a ne pro děti s tělesným nebo kombinovaným postižením, kterých začalo v ústavu přibývat. Dále argumentovali tím, že by znemožnili docházku dětem, jejichž rodiče by si přáli stávající formu výuky. (Pánková, 1999, s.35)

Zavedení nového systému výuky vyžadovalo zavedení tak zvaných komunit, což je menší skupina dětí, o jejich péči by se starala skupina vychovatelů. Přesto že nebylo rozhodnuto o zavedení nového systému výuky, komunity v Jedličkově ústavu vznikly. Bylo jich šest a každá hospodařila se svými finančními prostředky. Za každou z komunit odpovídal vychovatel, jenž byl nadřízen několika vychovatelů a zdravotních sester. (Pánková, 1999, s.35)

„Pro tyto komunity měly být vytvořeny i podmínky výstavbou t. zv. Buněk (v podstatě šlo o prostornější byty). Namísto běžných internátních pokojů. V té době byly na magistrátě hl. m. Prahy k dispozici prostředky pro přestavbu ústavu dle návrhu architekta Miluniče ve výši 400 mil. Kč. Tento návrh maximálně podporovala škola. Protože však návrh neodpovídal požadavkům na zřízení buněk pro waldorfské školství, byla realizace přestavby ředitelkou A. Krčkovou odmítnuta.“ (Pánková, 1999, s.35)

Spor o podobu Jedličkova ústavu postupně nabýval na intenzitě. Celá záležitost se několikrát objevila v médiích. Roku 1990 byla založena Nadace Jedličkův ústav – domov, která měla za cíl získávat finanční prostředky na obstarávání pomůcek. Jejím předsedou byl zvolen synovec a zároveň jmenovec Rudolfa Jedličky. Její název dokazuje, že nadace podporovala vizi ředitelky Krčkové o pojetí ústavu jako domova pro tělesně postižené. Členové nadace založili nový subjekt, Jedličkův ústav a domov. (Pánková, 1999, s.35)

„Po tomto kroku byla ředitelka A. Krčková odvolána z funkce a řízením ústavu byl pověřen psycholog Petr Kříž. Ten musel řešit mnoho problémů a konfliktů. Nová Nadace Jedličkova ústavu měla též problémy, dokonce byla Obvodním úřadem Praha 2 pozastavena její činnost.“ (Pánková, 1999, s.35)

Dne 1. září 1989 bylo v rámci Jedličkova ústavu otevřeno gymnázium, které mělo třídy v prvním patře Tapek. 1. června 1991 byla zahájena přeměna středních škol pro tělesně postižené v Praze určením jejího ředitele a založením obchodní školy se třídami rodinné školy. Také vznikly nové učební obory knihař/ka, obuvnická manipulace, obuvník textilní výroba a švadlena. Gymnázium, rodinná a obchodní škola se spojily do jednoho subjektu s názvem Střední školy. Ředitelem se stal bývalý učitel Tomáš Smrček. (Pánková, 1999, s.35-36)

V červnu roku 1991 ve škole vzniklo speciálně pedagogické centrum, které fungovalo od září téhož roku. Přínosem pro ústav byla možnost využívat mladé muže, kteří si plnili náhradní vojenskou službu. (Pánková, 1999, s.36)

9.2 Spojení ústavu se školami

„1. 7. 1992 došlo k opětovnému sloučení ústavu a školy pod názvem „Jedličkův ústav a školy“. Zřizovatelem ústavu se stalo Hlavní město Praha, JÚŠ se stal rozpočtovou organizací Hlavního města Prahy. To znamená, že veškeré výdaje byly hrazeny z rozpočtu města.“ (Pánková, 1999, s.36)

Toto spojení pod jedním ředitelem vytvořilo příznivější podmínky po péči o žáky a studenty. Byli odvoláni oba ředitelé škol. Ředitel ústavu PhDr. Kříž měl dva zástupce, pro střední školu to byl Zdeněk Štička a pro základní školu Nina Janýšková. (Pánková, 1999, s.36)

Ve školním roce 1991/1992 byla pravděpodobně pro malý počet dětí zrušena mateřská škola. J. Kočí, který v ústavu také v minulosti působil z toho byl nešťastný, protože pokud dítě přišlo do ústavní mateřské školy přibližně ve věku tří let a pokračovalo dále na ústavní školy, byla velká naděje, že se rehabilitací a odborným přístupem může jeho stav výrazně zlepšit. Ředitel Pičman (rok 1999) byla však proti mateřské škole, protože podle jeho názoru mají být takto malé děti v rodinném prostředí a případně začleněny do běžné mateřské školy v místě bydliště. (Pánková, 1999, s.36)

„Na základě konkursu se stal od 1. 9. 1992 šestnáctým ředitelem ústavu MUDr. Jan Miklánek, který byl sám svěřencem Jedličkova ústavu. Po jeho

nástupu se opět rozběhla mimoškolní zájmová činnost, která předtím stagnovala. Děti navštěvovaly řadu kroužků (např. náboženský, skautský, jazykový, sportovní). V roce 1993 vyšli první maturanti z gymnázia. Nadále fungovala i Obchodní akademie s rodinnou školou a praktické vyučování v pěti učňovských oborech. V restituci byl původnímu majiteli vrácen objekt na Pankráci 11, který byl součástí objektu Tapky a sloužil potřebám středních škol.“ (Pánková, 1999, s.36-37)

Ředitel ústavu zavedl nové organizační řízení, byli jmenováni noví lidé a opět vznikly spory o strukturu ústavu. Zástupce ředitele pro střední školy Zdeněk Štička s učiteli navrhli, aby střední školy byly samostatnější, vedení to však odmítlo a Ing. Zdeněk Štička byl odvolán. Jeho nástupkyní se stala Evelína Beranová. Ředitel Miklánek též zrušil komunity s tím, že se neosvědčily. (Pánková, 1999, s.37)

Roku 1993 se spory mezi vedením ústavu, skupinou vychovatelů, učitelů a studentů středních škol vyhrtily natolik, že byla vyhlášena stávková pohotovost. (Pánková, 1999, s.37)

K tomuto problému proběhla televizní debata. Bylo v té době také přistoupeno k řešení otázky nadace, byla založená nová pod názvem Nadace Jedličkova ústavu a škol. Je až do dnes spravována výborem, který se skládá ze zástupců rodičů, zaměstnanců Jedličkova ústavu a plnoletých klientů. Nadace převzala majetek bývalé nadace, která definitivně zanikla. (Pánková, 1999, s.37)

„Nepřehlednou situaci řešil zakladatel odvoláním stávajícího ředitele a vypsáním nového konkursu. Podle výsledků konkursu se stal ředitelem JÚŠ PhDr. Jan Pičman.“ (Pánková, 1999, s.37)

9.3 Koncepce rozvoje 1995-2001

Začátkem devadesátých let probíhaly rekonstrukční práce ústavu. Opět se zvažovala realizace dostavby a přestavby dle návrhu Ing. arch. Miluniče, jehož původní návrh počítal s ubytováním 300 klientů. V roce 1994 se začala více prosazovat myšlenka začleňování tělesně postižených dětí do běžných

škol, čímž dochází ke snižování počtu klientů ústavu, neboť zde dříve byly i děti s lehčím postižením. Významnější roli při rozhodování hrál také nedostatek financí, a proto byla jeho studie opět odmítnuta, tentokrát již definitivně. Přesto však sehrála významnou roli pro ústav, neboť díky ní zůstal na Vyšehradě. Také bylo jejím přínosem to, že díky ní ústav získal budovu na Topolce. (Pánková, 1999, s.37)

„V roce 1995 byla vyhlášena architektonická soutěž na řešení situace v Jedličkově ústavu, kterou vyhrál architekt Lasovský.“ (Pánková, 1999, s.37)

Rekonstrukce Nové budovy a Domu dětí Topolka začala v roce 1996. V Nové budově se postavil výtah a předělalo celé čtvrté patro, v němž dříve byly pokoje pro studenty. Po rekonstrukci zde vznikly tři učebny, třídy zvláštní školy a třída výpočetní techniky a dále kabinety. (Pánková, 1999, s.38)

Domov Topolka byl celý přestavěn a v letech 1997–1998 k němu byla přistavěna tělocvična. (Pánková, 1999, s.39)

Mezi lety 1996-2000 se podařilo realizovat tyto naplánované investiční akce:

- Výstavba Domu dětí Na Topolce 1.
- Rekonstrukce Nové budovy.
- Úpravy objektu Domova mládeže.
- Rekonstrukce Staré budovy.
- Modernizace hygienického zařízení na statku na Bukové.
- Zakoupení části stodoly sousedící se statkem na Bukové.
- Obnova vozového parku (Pičman, 2000)

Koncepce rozvoje byla sepsána roku 1995 až do roku 2001 byla každé tři roky aktualizována. (Pičman, 2001)

9.4 85. výročí založení Jedličkova ústavu

„V roce 1998 si Jedličkův ústav připomínal 85 let od svého vzniku. V současné době je ústav rozpočtovou organizací Hlavního města Prahy.“
Činnost je hrazena z rozpočtu Hlavního města Prahy, výše prostředků je

dostatečná k zajištění jednotlivých investičních akcí v rozpočtu Hlavního města Prahy.“ (Pánková, 1999, s.39)

Jedličkův ústav má na Vyšehradě čtyři budovy a to: Starou budovu, Tapky, Novou budovu, budovu Na Topolce a statek na Bukové. Mezi lety 1997–1998 byly dokončeny práce na Nové budově a Na Topolce. (Pánková, 1999, s.39)

Také se rozvíjí činnost Nadace Jedličkova ústavu, tak se velkou měrou podílí na financování oprav a vybavení ústavu. Díky nadaci získal Jedličkův ústav a školy minibus Ford, který má šestnáct míst. Díky Nadaci Jedličkova ústavu a škol byl zřízen výstavní a prodejní prostor pro výstavu a prodej výrobků klientů. (Pánková, 1999, s.40)

„V nadačním domě vyla zřízena chráněná dílna „Eliáš“ s osmi pracovními místy vyhrazenými pro bývalé žáky JÚŠ. Finanční prostředky Nadace jsou používány také na podporu pracovní a sociální rehabilitace s řadou občanských sdružení (Rozrazil, PROTEBE, Rytmus, Asistence).“ (Pánková, 1999, s.40)

V Jedličkově ústavu a školách jsou převážně žáci a studenti postižení následky dětské mozkové obrny, s vrozenými onemocněními a zřídka s pouřazovými stavy. (Pánková, 1999, s.40)

„Léčebnou rehabilitaci zajišťují lékaři, fyzioterapeuti a ergoterapeuti. Hlavní metodou fyzioterapie je léčebná tělesná výchova, vodoléčba a masáže. Ergoterapie léčí vhodně vybranou pracovní, zájmovou a sebeobslužnou činností.“ (Pánková, 1999, s.40)

K naplnění trendu začleňování znevýhodněných dětí do běžných základních škol slouží Speciální poradenské centrum Jedličkova ústavu, které pomáhá rodinám umístit znevýhodněné dítě do běžné školy. Poskytuje rady ohledně speciálních potřeb dítěte při výběru povolání, mimoškolní činnosti a hledání vhodného asistenta. (Pánková, 1999, s.40)

Novou službou v té době byl takzvaný respitní pobyt. Znamená to, že rodiče, kteří pečují o znevýhodněné dítě v domácím prostředí a potřebují si odpočinout, či mají nastoupit do nemocnice, případně mají jiné mimořádné záležitosti, kvůli nimž se nemohou o dítě přechodnou dobu starat, mohou ho na dva až tři týdny umístit do ústavu. (Pánková, 1999, s.40)

Jedličkův ústav v té době poskytoval vzdělání v základní škole, zvláštní škole, praktické škole, dvouleté obchodní škole s tříletou docházkou (možnost rozložení posledního ročníku) a gymnáziu. Bylo také možno se vyučit v těchto oborech: knihař, obuvník a dámská krejčová. Ve Staré budově jsou terapeutické dílny košíkářská, keramická a textilní, ty slouží i žákům, kteří po vyučování odchází domů ke svým rodinám. (Pánková, 1999, s.40)

„Žákům základní a zvláštní školy s celotýdenním pobytem je určen Domov dětí Topolka. Zde je umístěna tělocvična, klubovna a dva cvičné byty. V domově mládeže Tapky jsou ubytováni středoškoláci a učni. Studenti, kteří dojíždějí do běžných středních a vysokých škol, jsou ubytováni ve Staré budově.“ (Pánková, 1999, s.40)

Volný čas se žákům a studentům snaží vychovatelé i učitelé co nejúčelněji studenti vydávají svůj časopis Mezi palácem a chrámem, který vychází jako občasník. Mohou chodit do sportovního klubu, zúčastnit se šachových turnajů a podobně. Také se pořádají velikonoční a vánoční trhy, pobyty na Bukové a různé výlety. (Pánková, 1999, s.40-41)

Samozřejmě že ústavní péče má i svá rizika. Snahy o izolaci zažil Jedličkův ústav za socialismu a od devadesátých let již není tato tendence tak výrazná. Vnitřní příčinou izolace může být to, že děti s postižením se lépe cítí mezi dětmi se stejným zdravotním stavem než mezi zdravými. Ve skupině zdravých dětí mohou být zakřiknuté a uzavřené do sebe, kdežto mezi svými jsou sami sebou. Nepocítují strach a nejistotu například ze šikany. (Pánková, 1999, s.41)

„Těmto tendencím se Jedličkův ústav snaží čelit a předcházet jim širokým spektrem akcí, při kterých se děti z ústavu začleňují do běžného společenského prostředí. Tuto snahu ostatně můžeme vidět na mnoha příkladech vysledovat i v minulosti (např.: sportovní hry tělesně postižených, návštěvy pražských divadel apod.).“ (Pánková, 1999, s.41)

10 Současnost (2017 -)

10.1 Cíle a poslání Jedličkova ústavu

Jedličkův ústav připravuje mladé lidi na samostatný život, vzděláním, komplexní rehabilitací a poradenskými službami.

10.1.1 Cíle ve vztahu ke klientům:

- Vedení klientů a jejich rodin k co největší samostatnosti. Učení zvládat potíže, kompenzovat problémy a žít co nejlépe.
- Rozvoj osobnosti klientů, důraz na rozvoj, všestrannost, rozvoj duše, intelektu, ducha a těla.
- Vzdělávat speciálními metodami, pouze tak, jak je to nezbytné a běžným způsobem, dokud je to možné. (Tvrzníková, 2015, s.53)

10.1.2 Cíle ve vztahu k okolí

- rozvíjení a podpora služeb potřebných pro život v běžném prostředí, podpora jiných subjektů v této činnosti.
- Působení na veřejnost, jež vede k posilování důstojnosti mladých lidí s postižením a poukazovat na jejich pozitivní přístup pro druhé. (Tvrzníková, 2015, s.54)

10.2 Bezbariérové školy

Školy poskytují tyto formy vzdělání:

- Předškolní.
- Základní.
- Střední.
- Střední s výučním listem.

- Střední s maturitní zkouškou. (*Bezbariérové školy* [online]. Praha: JUŠ, 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/typy-skol?p=4>)

10.2.1 Základní bezbariérová škola

Výuka je organizována podle programu základních škol „Společně proti bariérám.“ Od třetí třídy se žáci učí angličtinu, ke které v sedmé třídě přibude německý jazyk. V hodinách tělesné výchovy žáci využívají školní bazén. Během týdne se také žáci věnují fyzioterapii, logopedii, ergoterapii a hipoterapii. Žáci, jejichž situace to vyžaduje, mohou mít individuální vzdělávací plán. Často se na vysvědčení využívá slovní hodnocení. Ve většině tříd působí asistent učitele. Po ukončení vyučování se o děti, které se denně vrací domů, starají vychovatelé ve školním klubu a o děti, jež jsou na týdenním pobytu, vychovatelé internátu. (*Bezbariérové školy* [online]. Praha: JUŠ, 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/typy-skol?p=4>)

10.2.2 Bezbariérové střední školy

1. Tříleté odborné učiliště

- Vstupním předpokladem je ukončení deváté třídy základní školy praktické, ale mohou být přijati i uchazeči s ukončenou základní školou. Lze se vyučit v oborech Šití oděvů, Keramická výroba a Knihařské práce. (*Bezbariérové školy* [online]. Praha: JUŠ, 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/typy-skol?p=4>)

2. Gymnázium

- Nejsou zde upřednostňovány žádné skupiny předmětů, hodinově se dotují podle studijního zaměření studentů. Studium se zakončuje maturitní zkouškou. (*Bezbariérové školy* [online]. Praha: JUŠ, 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/typy-skol?p=4>)

3. Sociální činnost

- Čtyřleté studium zakončené maturitou. Na této škole se studenti připravují na výkon profese poskytování sociálních služeb, pomoci zdravotně a sociálně handicapovaným. Žáci v průběhu studia absolvují exkurze na odborných pracovištích a individuální praxe. Po ukončení studia je možnost návazného studia na vyšší odborné či vysoké škole. (*Bezbariérové školy* [online]. Praha: JUŠ, 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/typy-skol?p=4>)

4. Obchodní škola dvouletá

- Studium je zakončeno závěrečnou zkouškou. Důraz vzdělání je kladen na anglický jazyk, ekonomiku, psaní na klávesnici a práci s počítačem. (*Bezbariérové školy* [online]. Praha: JUŠ, 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/typy-skol?p=4>)

5. Praktická škola dvouletá

- Škola je zaměřena na praktické činnosti, které se vztahují k vedení domácnosti, sebeobsluže a zvládnutí běžných činností. Studium se zakončuje závěrečnou zkouškou s vysvědčením. (*Bezbariérové školy* [online]. Praha: JUŠ, 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/typy-skol?p=4>)

10.3 Přijímání klientů

„Děti a mládež s tělesným postižením, případně kombinovanými vadami, kteří mají zájem o docházku do našich škol případně další služby JÚŠ.“ (*Přijímání žáků a klientů* [online]. Praha: JÚŠ, 2019 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/prijimani-zaku-a-klientu?p=4>)

10.3.1 Kontraindikace přijetí

- „Těžké mentální postižení (naše školy vzdělávají pouze v programu základní škola, základní škola praktická, a střední školy).
- Závažná psychiatrická diagnóza.
- Poruchy chování“ (Přijímání žáků a klientů [online]. Praha: JÚŠ, 2019 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/prijimani-zaku-a-klientu?p=4>)

10.3.2 Postup při přijetí

- Schůzka rodičů a dítěte se sociální pracovníci, psychologem a zástupcem vedení škol.
- Sepsání rodinné anamnézy.
- Žádost o poskytnutí sociální služby.
- Lékařská zpráva dítěte.
- Poslední vysvědčení žáka. *Přijímání žáků a klientů* [online]. Praha: JÚŠ, 2019 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/prijimani-zaku-a-klientu?p=4>

10.4 Ubytování klientů

10.4.1 Domov mládeže Topolka

Ubytovací kapacita je padesát lůžek, pro žáky základních škol, obchodní školy a učně, o které se stará čtrnáct vychovatelů. Poskytované služby:

- Podpora a dopomoc při denních činnostech (hygiena, denní činnosti, sebeobsluha).
- Pomoc s přípravou na výuku.
- Seznamovací pobyty pro nové žáky. (Tvrzníková, 2015, s.62)

10.4.2 Domov mládeže Tapky

Tento domov má kapacitu třicet čtyři lůžek a jeden hostovský pokoj. Zde se ubytovávají studenti středních škol s maturitou v Jedličkově ústavu a dále studenti ze škol mimo Jedličkův ústav. Vychovatelé pomáhají při zajišťování těchto činností:

- Ošetřovatelské a pečovatelské.
 - Pomoc při sebeobsluze.
 - Zájmové kroužky.
 - Dopomoc s učením (doučování).
 - Pomoc při řešení problémů.
 - Plavání v bazénu a relaxace ve výřivce.
 - Seznamovací pobyty pro nové studenty.
 - Doprovod na vycházky, kulturní a sportovní akce, nákupy.
- (Tvrzníková, 2015, s. 62)

10.4.3 Domácnost SB

„Domeček je prostor pro 10 studentů, kteří studují mimo JÚŠ, je jim nad 18 let a jsou více samostatní. Jsou zde dvoulůžkové pokoje. Provoz je od neděle od 17:00 do pátku do 16:00. smyslem tohoto bydlení je kromě vlastního studia větší míra osamostatnění (cesta do školy, praní, mytí nádobí, ...)“
(Tvrzníková, 2015, s.63)

10.5 Speciální pedagogické centrum

Centrum je tvořeno dvěma týmy, které mezi sebou spolupracují

a) Školní část:

- Dvě psychologičky.
- Speciální pedagog.
- Tři sociální pracovníci.
- Koordinátor konzultačních pobytů.

- Zajišťuje služby klientům Jedličkova ústavu. (Tvrzníková, 2015, s.63)

b) Ambulantní část

- Psycholožka.
- Dvě speciální pedagožky.
- Sociální pracovnice.
- Poskytuje poradenské služby žákům z jiných škol, rodičům a školám těchto žáků. (Tvrzníková, 2015, s.63)

10.6 Sociální pracovník

„Sociální pracovníci zabezpečují tyto činnosti:

- *Sociálně právní poradenství.*
- *Zabezpečuje sociální služby pro klienty škol.*
- *Poskytuje informace zájemcům o služby JÚŠ.*
- *Zajišťuje organizaci přijímací poradny a zajišťuje potřebné dokumenty.*
- *S klienty, popřípadě s jejich zákonnými zástupci, sepisuje smlouvy o poskytování sociální péče.“* (Tvrzníková, 2015, s.64-65)

10.7 Speciální pedagog

Zabývá se speciální pedagogickou diagnostikou žáků s výukovými problémy, včetně specifických poruch učení. Spolupracuje při jejich řešení s rodinou, učiteli, a vychovateli. Vytváří a shromažďuje speciální vzdělávací pomůcky. (Tvrzníková, 2015, s.65)

10.8 Psycholog

Psycholog poskytuje tyto služby:

- *„individuální diagnostika vývojové úrovně, intelektových schopností, specifických poruch klienta.*
- *Konzultace a diagnostika zaměřená na volbu povolání.*
- *Konzultace problémů klienta spojených se školou, vztahy se spolužáky, pobytem na internátě.*
- *Nácvik relaxačních technik.“ (Tvrzníková, 2015, s.65)*

10.9 Fyzioterapie

Cvičení probíhá individuálně jeden krát za týden, žáci prvního stupně základní školy mají hodiny fyzioterapie navýšené. Plán rehabilitace určí rehabilitační lékař a za jeho plnění je zodpovědná fyzioterapeutka. Po dohodě s rodiči, klientem a učitelem vypracuje plán cvičení. (Tvrzníková, 2015, s.66)

10.10 Hypoterapie

„Hypoterapie je formou fyzioterapie. Využívá přirozeného pohybu koně s jeho typickým chůzovým mechanismem jako motorického vzoru, na který se klient adaptuje. Výsledkem je facilitace procesů neurofyziologických a psychomotorických. Jedinečnost terapie spočívá v rozvoji a tréninku posturální motoriky a svalstva.

Výběr klientů na tuto terapii se řídí ordinací rehabilitačního lékaře. V Jedličkově ústavu jsou to především klienti s Dětskou mozkovou obrnou, vadným držením těla a svalovým onemocněním. Terapie probíhá ve spolupráci s Toulcovým dvorem v Praze.“ (Tvrzníková, 2015, s.67)

10.11 Ergoterapie

Ergoterapie zajišťuje kompenzaci problémových oblastí klienta, tak aby byl přizpůsoben nechráněnému prostředí a přizpůsobuje prostředí tak, aby byly vytvořeny co nejlepší podmínky pro integraci. (Tvrzníková, 2015, s.67)

10.12 Logopedie

Nejčastěji probíhá formou individuálních terapií v rozsahu jedné vyučovací hodiny, dle předběžné domluvy se mohou zúčastnit i rodiče. Logoped spolupracuje s asistenty, vychovateli, učiteli či rodiči, kteří mohou upozornit na řečové, dechové a obtíže s polykáním potravy. Cenné jsou pro logopeda i informace od psychologa a praktického lékaře. (Tvrzníková, 2015, s.68)

Závěr

V této práci jsem chtěla popsat, ne vždy lehký vývoj Jedličkova ústavu, což byla ve svých začátcích velice pokroková organizace založená díky odvaze relativně malé skupiny lidí.

Jako první jsem popsala osobnosti spjaté s Jedličkovým ústavem a to proto, aby si čtenář mohl na začátku čtení udělat o těchto lidech obrázek, aby věděl, až o nich bude zmínka dále, věděl, kdo to je a jak je spjat s ústavem. Popsala jsem samozřejmě profesora Rudolfa Jedličku, jenž se o vznik ústavu velice zasloužil a jehož jméno ústav nese. Popsala jsem celý jeho život, protože mi to přišlo důležité a zajímavé.

Dále prvního ředitele a důležitou osobnost Františka Bakulu, hlavně jeho příběh od narození do ukončení práce v Jedličkově ústavu, protože je to pro tuto práci důležité. Bakule vyvíjel další činnosti i poté co odešel z Jedličkova ústavu, ale toho se již tato práce netýká,

Také jsem popsala životní příběh Františka Filipa, jenž je znám hlavně jako Bezruký Frantík. Zde jsem převyprávěla celý jeho životní příběh, z toho důvodu, že mi přijde neuvěřitelné, jak v době, kdy nebyli takové podmínky pro handicapované lidi jako dnes, dokázal žít plnohodnotným životem a zapojit se do společnosti.

Dále jsem se již věnovala historii Jedličkova ústavu od založení v roce 1913 až do současné doby. Bohužel se mi nepovedlo získat tolik materiálu, kolik bych si přála a překvapilo mne, že je nejméně zdrojů z konce minulého století, kdy se začala prosazovat práce s lidmi s handicapem.

Uvědomuji si, že má tato práce hodně nedostatků. A to omezený počet zdrojů, také to, že neumím kombinovat více zdrojů dohromady, grafickou úpravu a možná někdy zbytečné údaje.

Použitá literatura a zdroje

DVOŘÁK, Aleš. *Rudolf Jedlička samaritán v bílém plášti*. Praha: Principal o.s., 2013. ISBN 978-80-7485-004-2.

KOLÁŘ, Petr. *Historie Jedličkova ústavu během druhé světové války (1939-1945)*. Praha: Historický archiv Jedličkova ústavu.

PÁNKOVÁ, Šárka. *Historie a současnost Jedličkova ústavu v Praze*. Říčany: Evangelická akademie – Vyšší odborná škola sociálně právní, 1999.

PIČMAN, Jan. *Koncepce rozvoje Jedličkova ústavu*. Praha: Historický archiv Jedličkova ústavu, 1995.

SOBOTKA, Richard. *Bezruký Frantík*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2003. ISBN 80-86101-71-1.

TITZL, Boris. *To byl český učitel František Bakule*. Praha: Společnost Františka Bakule, 1998. ISBN 80-902518-0-3.

TITZL, Boris. *Sborník k 70. výročí založení Jedličkova ústavu*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1985. ISBN 59-060-84.

TVRZNÍKOVÁ, Monika. *Problematika tělesného postižení a systém sociální pomoci*. Praha: Vyšší odborná škola sociálně právní, 2015.

Bezbariérové školy [online]. Praha: JUŠ, 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/typy-skol?p=4>

Přijímání žáků a klientů [online]. Praha: JÚŠ, 2019 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <http://www.jus.cz/prijimani-zaku-a-klientu?p=4>

Obrovský koberec na výstavu v Novém Yorku. *Lidové noviny*. 1939.

Koberec, přes který přejde 15 milionů lidí. *Telegraf*. 1939,

Dílo profesora Jedličky. *České slovo*. 1941,

Historický archiv JÚ, kart. In II. sv. 1940-1948, ARIJSKÁ PROHLÁŠENÍ 1941, inv. č. IN 92

Vůlí proti chorobě. Postižení obrnou v Jedličkově ústavě. *Lidové noviny*. 1940.

Schůze správní rady ze dne 26. dubna 1941. In: Protokol správní rady 28.7. 21 – 9.5.41 knižní fond Historického ústavu JÚ

Schůze správní rady ze dne 26. dubna 1941. In: Protokoly správní rady 28.7. – 9.5.41 knižní fond Historického ústavu JÚ Tělesně vadné dívky. *Národní politika*. 1941.

Zápis na paměť z 15. května 1941. Historický archiv JÚ, kart. 1k I, sv. 1941, inv. č. IK27

Žádost ředitele Augustina Bartoše Ministerstvu dopravy o povolení koupě vozu ze dne 20. května 1941, čís. Jed. 2152/41.-B. Historický archiv JÚ, kart. 1k I, sv. 1941, inv. č. IK27.

Jednání ze dne 1. října 1943 v Allg. Treuhand Akt. Gesellschaft. Historický archiv JÚ, kart. 1n II, sv. 1940–1948, inv. č. IN 17

Seznam zkratek

Č. – číslo.

DVD – dětské výrobní družstvo.

Ing. – inženýr.

Arch. – architekt.

Dr.- doktor.

MUDr. – doktor medicíny

Doc. – docent.

Šk. – školní

Ortop. – ortopedie.

K – označení koruny (měny)

SRPŠ – Sdružení rodičů a přátel školy

ČSR – Československá republika

ÚV KSČ – Ústřední výbor komunistické strany Československa.

MV KSČ – Místní výbor komunistické strany Československa.

NVP – Národní výbor Praha

RaJ – Restaurace a jídelny

OPBH – Okresní podnik bytového hospodářství

JÚŠ – Jedličkův ústav a školy

11 Slovník pojmů

Říšský protektor – zástupce Adolfa Hitlera v Němci okupovaném státě za druhé světové války.

Říšská marka – měna v Německu za druhé světové války.

Cizelérská dílna – dílna na úpravu výrobků z kovu.

Zemský úřad – za monarchie a první republiky státní úřad.

Revident – hodnost veřejného nebo soukromého úředníka

Radiumpunktura – aplikace radia v dutých jehlách (medicínská metoda).

Obelndrat – úřad německé okupační správy v Protektorátu Čechy a Morava (úředník).

Protetika – náhrada chybějících či nevyvinutých končetin.

